

EGYHÁZ-

17

-FÓRUM

Lélektan és lelkipásztorkodás

1992/1

Egyházfórum 7. évfolyam 1. szám

Független, katolikus folyóirat
Megjelenik negyedévenként

Szerkesztőség:

Egyházfórum
1158 Budapest, Thököly u. 74.
Titkár: Mohos László

Kiadóhivatal:

Kirchenforum für Ungarn e. V.
Postfach 6415
CH-6000 Luzern 6

A szerkesztőbizottság elnöke:

DDr. Paul M. Zulehner (Bécs)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Boros István (Kalocsa)
Dr. Dévény István (Luzern)
Gáspár Csaba László (Budapest)
Máté-Tóth András (Szeged)
Wildmann János (Luzern)

Egyes szám ára 7,50 SFr
Magyarországon 90,- Ft

Előfizetési díj egy évre:

Nyugaton 28,- SFr
Magyarországon 300,- Ft

Bankszámla

Postai csekkszámla száma:
Kirchenforum für Ungarn e. V.
No.: 60-85911-2, Luzern.
Magyarországon: MHB 325-11626
Deviza: MHB 402-5331-941-31

Szedés: B-P, Szeged

Nyomda: KAMARA PRINT

**Olvasóink leveleit a szerkesztőség
címére kérjük!**

Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Nem kért kéziratokat nem őrzünk meg és csak kérésre küldünk vissza.

Kirchenforum 7. Jahrgang Nr. 1.

Unabhängige katholische Zeitschrift
Erscheint vierteljährlich

Redaktion:

Egyházfórum
1158 Budapest, Thököly u. 74.
Sekretär: László Mohos

Herausgeber:

Kirchenforum für Ungarn e. V.
Postfach 6415
CH-6000 Luzern 6

Leiter des Redaktionsteams:

DDr. Paul M. Zulehner (Wien)

Mitglieder des Redaktionsteams:

István Boros (Kalocsa)
Dr. István Dévény (Luzern)
Csaba László Gáspár (Budapest)
András Máté-Tóth (Szeged)
János Wildmann (Luzern)

Einzelheft 7,50 SFr
In Ungarn 90,- Ft

Abonnement:

für ein Jahr 28,- SFr
In Ungarn 300,- Ft

Bankverbindungen

Postscheckkonto:
Kirchenforum für Ungarn e. V.
No.: 60-85911-2, Luzern.
in Ungarn: MHB 325-11626
Valuten: MHB 402-5331-941-31

Satz: B-P, Szeged

Druck: KAMARA PRINT

**Leserbriefe bitte an die Adresse
der Redaktion!**

TARTALOM

Előszó	4
SÚLYPONT	
<i>Wildmann János</i> : Pszichológia a lelkipásztori munka szolgálatában	6
<i>Dieter Funke</i> : Túlterheltek	25
<i>Keve István</i> : Börtönmisszió — ökumenikus kö- zösségben	34
<i>Barcza Barna</i> : Közösségi lelkivezetés	47
<i>Bodrog Miklós</i> : Igenlőkör	60
PERSPEKTÍVA	
Tanácsadás válságos időben – Tanácsadó lelki- pásztorok – Bevezetés a pszichológiai gondol- kodásmódba – Lelkipásztori pszichológia.....	63
<i>Csapodi Tamás</i> : Pápa és pápaság	71
TÖRTÉNELMI GYÁSZMUNKA	
<i>Mihályi Gilbert</i> : Igazságtétel — Megtérést hirdessünk	83
<i>Szennay András</i> : A túlélés kevés (Interjú)	91
<i>Szántó Konrád</i> : A magyar katolicizmus megújítása .	99
FOLYÓIRATSZEMLE	
Nyilatkozat Horvátország ügyében – Hit és a holnap Európája – Papnélküli Istentisztelet – Felekezeti közeledés	104
<i>Éliás József</i> : Ami megvan és még sincs meg (II. rész)	111
<i>Dévény István</i> : Korunk eretnekségei.....	121
Vétó az „Opus Dei” felértékelése ellen.....	131
Hans Küng magyarul.....	133
OLVASÓINK LEVELEIBŐL	135

Kedves Olvasók!

Idei első számunk a lélektan tapasztalatainak a pasztorációban adódó alkalmazási területeiből válogat. A társadalomtudományok, közöttük a lélektan (bármely iskola híve is legyen), a lelkipásztori magatartás korszerűségének, az egyházi közösségek emberi dinamikájának felismerésében és támogatásában nélkülözhetetlen szerepet játszanak. A teológia és a társadalomtudományok között valódi társas viszonyt kell meghonosítanunk. Képviselőit és felismeréseit azonban elriasztja az egyház, ha belőlük jogos és méltó önállóságuk kétségbevonásával egyfajta „ancilla ecclesiae”-t kívánna faragni, a lélektan pedig túllépi szakmai illetékességét, ha az egyházi lelkigondozás leváltását tűzi ki feladatául. Kölcsönös ismerkedésre, önreflexióra és bátor kapcsolatfelvételre van szükség a támogató viszony kialakításához és begyakorlásához.

A tanulmányok közül elsőként **Wildmann János** tekinti át az ún. „*pasztorálpszichológia*” területeit. A papok, lelkészek, segítők, közösségvezetők *túlterheltségének* forrását **Dieter Funke** tanulmánya az „*egyházi éleshelyzet*” helyett a pásztor egyénisége és személyisége oldaláról vizsgálja. A hazánkban újrainduló *börtönpasztoráció* távlatába és mélységeibe vezet **Keve István**. Esettanulmány gyanánt közöljük **Barcza Barna** beszámolóját a *lelkivezetés* közösségi gyakorlatáról és **Bodrog Miklós** *Igenlőkör* c. írását.

Az egyházi és civil sajtó némelyek szerint túl sokat, mások szerint túl keveset foglalkozott az egyházi „félmúlt” feltárásával és értékelésével. Jelen számunkban „*Bűn-bánat-megbocsájtás*” címszavak alatt közlünk néhány tanulmányt (**Mihályi Gilbert Op.praem.**, **Szennay András OSB** és **Szántó Konrád OFM** szerzetesektől), melyekkel az igazság-tétel helyett a Gondviselő hűségére, az egyházi titkolódzás helyett az egyház titkára szeretnénk irányítani a figyelmet.

Tavalyi utolsó számunkból adósok vagyunk **Éliás József** ökumenizmusról szóló tanulmányának II. részével, **Dévény István** megszokott rovatain túl pedig írt „még egy mondatot” a szekták európai megítélésének dimenzióiról.

II. János Pál pápa Magyarországon tett látogatását figyelemmel kísérő sajtó egy sajátos pápa–protrét rajzolt meg. A számtalan sajtóorgánumban megjelent részletekből **Csapodi Tamás** összeállította az „emberarcú pápa” portróját.

Korábbi számainkban már többször szóltunk az egyházi tradicionalizmusról. Most a **Németajkú Pasztorálteológusok Társasága Elnökségének** vétőjét közöljük a nyugaton igen vitatott „Opus Dei” alapítójának (**Josémaria Escrivá de Balaguer**) boldoggáavatása ügyében. Az általa képviselt felfogásnak szinte ellenpólusa **Hans Küng**, *Ki keresztény* c. műve, melynek magyar megjelenését köszöntjük.

Olvasóink szives figyelmébe ajánljuk az olvasói levelek előtt reklámozott kiadványainat, valamint az 59. és 62. oldalakon ismertetett alapítványokat. A fotókat **Buczó István**, **Gyurcsik Miklós**, **Nagy László** és **Somogyi Károlyné** készítették.

1992. március

A SZERKESZTŐK

WILDMANN JÁNOS

Pszichológia a lelkipásztori munka szolgálatában

A teológia és a pszichológia több évtizedes ellenségeskedésének a II. vatikáni zsinat vetett véget. Az „Optatum totius” elnevezésű zsinati dekrétum a pedagógiai és szociológiai segédeszközök mellett a pszichológiai ismeretek jelentőségét is hangsúlyozza a papképzésben (OT 11 és 20) illetve a hivatásgondozásban (OT 2). „Igazi lelkipásztorokat” (OT 4) képezni, legyenek ezek papok vagy világiak, akik nem rendelkeznek ezekről a területekről minimális ismeretekkel — önellentmondás. Azt az egyházi oldalról sokszor ismételt kifogást, miszerint a „kegyelem” illetve a „természfölötti” nem szorítható az embertudományok, többek között a pszichológia szűkös kategóriáiba, éppen maga az egyházi tanítás tette viszonylagossá: a természetfölötti ugyanis nem szünteti meg a természetest, hanem arra épül. Másrészt azt is világosan kell látnunk, hogy a pszichológia jelentősége a teológiában és lelkipásztori munkában korlátozott, mert ez sem képes, ahogy más tudományág sem, minden jelenséget megértetni és megmagyarázni, még kevésbé a teológia sajátos kérdéseire választ adni.

A valláspszichológia alapvető feladata, hogy „a vallásos élmény belső struktúráját megvilágítsa”: felfedje azokat a személyi, pszichológiai feltételeket, amelyek az Istenben való hit bonyolult és komplex folyamatát lehetővé teszik.¹ Isten megtapasztalására csak az képes, aki megtalálta identitását, aki választ tud adni a kérdésre „ki vagyok én?”. Az ilyen ember meg tud nyílni a másik felé és

1 Keilbach W., Religionspsychologie, in: Lexikon für Theologie und Kirche 8, Freiburg 1986, 1194.

az, hogy feltárja azokat a személyi–lelki feltételeket, amelyek a hitet és bizalmat lehetővé teszik. Ez nem csak „hatékonyabb”, hanem mindenképp előtt emberibb lelkipásztorkodást is jelent, mert a konkrét embert, hitét, vergődéseit, esetleg hitetlenségét segít megérteni. A magyar pasztoráció egyik tragikumaként éppen az, hogy nem vagy csak kevésbé számol a konkrét emberrel. A hangsúlyt a hitoktatásban és lelkigondozásban egyaránt az objektív normák továbbadására helyezi, az embereket pedig engedelmessé nyájként egy kollektív identitást nyújtó akolba tereli. Végzetes magatartás lehet ez akkor, amikor az ország több mint negyven év után lerázott magáról mindenfajta idejétmúlt kollektivisták önértelmezését.

Az alábbiakban megkísérlem röviden fölvezetni azokat a pszichológiai tényezőket és jelenségeket, amelyek a különböző életszakaszokban az ember személyi és vallási fejlődése szempontjából meghatározóak lehetnek. Ezek egy része közismert, más részük talán kevésbé. Nem szabad megfélemlenünk arról sem, hogy ezeken az egyébként rendkívül lényeges komponenseken kívül más tényezők is meghatározzák a személyi identitást, így például biológiai vagy örökölt tulajdonságok, környezeti, társadalmi és egyéb feltételek. A lelkipásztorkodásnak valamennyit figyelembe kellene vennie. Gondolatmenetemben *Hans-Jürgen Fraas* okfejtését követem, aki egyik könyvében kü-

-
- 2 „Istent – igazat vagy hamisat – a szívből fakadó hit és bizalom támaszt.” Pannenberg, W., *Mi az ember?* (Egyházforum könyvei 9), Budapest/Luzern 1991, 30.
 - 3 „Bizalma ugyanis a másik hűségére számít. Arra épít, hogy a másik, akitől függ, vele való viszonyában állhatatos, megbízható marad, s így – tőle való viszonyában – egzisztenciájának is állandóságot kölcsönöz.” Pannenberg, W., i.m., 27. – Pannenberg idézett műve alapvető irodalom mindazok számára, akik antropológiai és teológiai kérdésekkel foglalkoznak.

lönösen világos és áttekinthető összefoglalót nyújt erről a kérdéskörrel.⁴

1. A csecsemők és az ösbizalom

Csecsemők lelkipásztorkodásáról beszélni abszurd dolognak tűnik, mert ebben a korban a gyermek fejlődésében a vallási vonatkozások nem elkülöníthetők. Mégis az élet első hónapjaiban gyűjtött élmények meghatározóak a későbbi vallásosság szempontjából is. Amennyiben ugyanis a gyermek szeretetet és bizalmat tapasztal, annyiban lesz később képes arra is, hogy bizalommal hagyatkozzon az Istenre. A lelkipásztori munka címzettjei így természetesen nem a csecsemők, hanem a szülők, elsősorban az anya (illetve a gyereket gondozó személy, és lehetőleg nem személyek, mert az újszülött csak egy személyhez tud oly szorosán kötődni, amint ez fejlődése szempontjából szükséges). Igaz ez a következő két életkor vonatkozásában is.

A születés előtt és közvetlen után az embernek még nincs identitása, hanem az anyjával alkot *lelki egységet*, amit a határtalanság, a melegség és szeretet paradicsomi érzése jellemez. Kettejük nyelve az egész személyt átfogó szeretet. A szoptatás ennek megfelelően nem csak a gyerek táplálása, hanem ennek a csecsemő számára életfontosságú „ős-mi” állapotnak a megélése is. Ezért nem mindegy, hogy az anya szoptatja vagy üvegből eteti gyermekét. Ha mégis arra kényszerül, hogy tápszert adjon újszülöttjének, fokozottabban kell arra figyelnie, hogy más módon tapasztaltassa meg vele a boldog lelki egységet (feltétlenül nézzen rá, és ne kösse fel az üveget a gyermekágyra, többet beszéljen hozzá, legyen vele bőrkapcsolata stb.). Nem igaz az, hogy azok a gyerekek, akiket nem,

4 Fraas, H.-J., Glaube und Identität. Grundlegung einer Didaktik religiöser Lernprozesse, (Vandenhoeck und Ruprecht) Göttingen 1983, különösen a 105–161. oldalak. – Fraas az eriksoni ún. „krízis-modellből” indul ki, mert szerinte ez veszi figyelembe a legjobban a személyiség fejlődését meghatározó teljes valóságot, amelyben benne foglaltatik a közösségi (szociális) kapcsolatok hálózata, sőt a vallási dimenzió is.

vagy csak rövid ideig szoptattak, személyiségükben feltétlenül károsulnak. Döntő ugyanis nem a szoptatás önmagában, hanem a szeretetben megélt lelki egység.

Noha a szopásban a boldogító egységet éli meg a gyerek, itt észleli hamarosan az első különállást is: megtapasztalja, hogy a rátekintő anya arca már nem ő maga, hanem *szemtől szemben van valakivel*. Ez az élmény szintén meghatározó jelentőségű lehet abból a szempontból, hogy az ember később milyen viszonyt tud kialakítani más személlyel, sőt Istennel. Eleinte azonban az anya az első és egyetlen partner, akivel a gyerek jót és rosszat megél, akihez vonzódik, de akit el is utasíthat. A negatív élményeket azonban csak a pozitív élmények alapján képes elviselni. Ezért, ha gyereknek nélkülöznie kell az anyját vagy legalábbis egy olyan személyt, aki állandóan gon-

doskodik róla, akkor nem tehet szert arra a pozitív alapélményre, amely alapján a konfliktusok egyáltalán elviselhetők. Ha pedig a konfliktusok nem oldhatók fel, akkor önpusztító agresszióvá válnak. Általában igaz, hogy a gyermek mindennemű fejlődésének alapja az anya feléje irányuló személyes gondoskodása és szeretete. Amennyiben a gyerekeknek ezt nélkülöznie kell, úgy ez személyiségének károsodásához vezet.

Ha az anya és gyerek kapcsolata szeretetteljes, akkor a gyerekekben kialakul az a *bizalom*, amely alapján el tudja viselni az összes későbbi nehézséget. Az első ilyen kritikus időszak a szoptatásról való leszoktatással ill. leszokással kezdődik. Minél megalapozottabb a bizalma, annál könnyebben tudja anyját „elbocsátani” és annál kevésbé esik pánikba. Így tanul meg bízni a kétségbeejtő helyzetekben is, akkor is, ha csalódás éri, vagy ő maga csődöt mond. Mindezek a személyiség fejlődése és későbbi vallásos érzékenysége szempontjából nélkülözhetetlenek.

A csecsemőkorban mélyen beléivódott szeretet és ősbizalom lehetővé teszik, hogy rá merjen hagyatkozni a másokra, sőt magára Istenre. Az anya és később az apa gyermekhez való viszonya így tágabb értelemben hitük megélését jelenti. Ez a viszony szimbóluma annak a személyes és abszolút szeretetnek, aki szemtől szemben áll velünk, aki nem semmisít meg bennünket, hanem éppen ellenkezőleg, akire teljes bizalommal ráhagyatkozhatunk, és akiben egyéniségünk egyáltalán kibontakozhat. Ez nem a csecsemőkori ősbizalom olcsó vallásos projekciója, hanem létünk fundamentuma.

A csecsemőkori tapasztalat nélkül azonban a későbbi Isten-fogalom könnyen üres lesz, csupán egy elméleti kategória, amelynek nincs konkrét gyakorlati tartalma. Bizonyára valamennyien ismerünk olyan hívőket (önmagunkat vagy másokat, papokat vagy világiakat), akik számára a hit egyfajta „életbiztosítás”, de a hitből fakadó szeretet és a mások iránti bizalom nem jellemzi magatartásukat. Ennek egyik lehetséges gyökere a csecsemőkori élményekben keresendő.

2. A kisgyerek önállósága és teljesítménye

Amíg a legtöbb anyának csecsemőjéhez való viszonya problémamentes, a paradicsomi állapot szinte természetes, addig a második évtől egyre gyakoribb a szülő és gyermek közötti konfliktus. A kisgyermek egyre nagyobb öntudatra tesz szert, egyre inkább érvényesíteni akarja akaratát. Ebben a korban törekszik sok szülő arra, hogy gyermeke végre *szobatiszta* legyen és erőlteti a bilizést. Sokan nem tudják azonban, hogy a végbél gyűrűizmai csak a második év után kezdenek működni és ezért olyan *teljesítményt* várnak el a gyerektől, amire az még nem képes. Az eriksoni modellben ezzel kapcsolatos az ún. második identitáskrizis. Ha a gyermek a vele szemben támasztott és egyre szerteágazóbb követelményeknek nem tud megfelelni, és a szülők éreztetik is vele elégedetlenségüket, könnyen az önbizalom hiányához vezethet. Ha pedig a szülő gyerek iránti melegsége, szeretete is a teljesítménytől függ, akkor ez már a gyerek lelki fejlődését is veszélyezteti, mert identitása labilis alapokra kerül. Az az érzés alakulhat ki ugyanis benne, hogy ő annyiban értékes és szeretetre méltó, amennyiben bizonyos elvárásoknak meg tud felelni. Természetesen szükséges a gyerek elé bizonyos követelményt állítani, de a szülő szeretete nem függhet a teljesítmény mértékétől. Általában nem tudatosul bennünk, hogy ha túlságosan is hangsúlyozzuk a teljesítményt, azáltal kritikátlanul alkalmazzuk a gyereknevelésben a modern társadalmak egy kétes értékű alapelvét, miszerint aki többet teljesít, az többet is ér. Ennek az emberképnek azonban alapvetően ellentmond a keresztény szemlélet. Isten nem azért mond igent az emberre, mert az valamit produkál, hanem az ember egyáltalán azért képes a teljesítményre, mert Isten feltétel nélkül igent mond rá. A valóban keresztény alapokon nyugvó gyermeknevelés ezért az élmény szintjén mintegy megalapozza a későbbi hitéletet. Az ennek ellentmondó szülői magatartás viszont a vallásos nevelés révén valamelyest kompenzálható, mert ezáltal a gyerek egy olyan Istennel kerül kapcsolatba, aki teljesítményétől függetlenül szereti és elfogadja őt.

Ennek a kornak egy másik, de az előzőhöz kapcsolódó problémája az *anyagiakhoz való viszony*. A gyerek mindent meg akar kaparintani, ki akar próbálni, és nehezebbre esik bármit is odaadni vagy odaajándékozni valakinek. Ha a szülő mégis arra kötelezi gyermekét, hogy például egy játékát adja oda egy másik gyereknek, akkor megint kétes értékű teljesítményre kényszeríti és valójában csak azt éri el, hogy a gyermek még görcsösebben fog ragaszkodni tulajdonához.

Ezt az ún. *dackorszakot* éppen a saját akarat érvényesítése és a külső (nem feltétlenül az anyagiakkal kapcsolatos) elvárások konfliktusa jellemzi. Ha a szülő „be akarja törni” a gyereket, meg akarja törni nyakasságát, ezáltal könnyen csak azt éri el, hogy a gyerek nem tud lazítani, nem tud sem tulajdonától, sem akaratától elszakadni, és végső soron egoista lesz. Az ilyen ember azután nem tud ajándékozni és nem tud elfogadni, az ilyen embernek nehezebbre esik például a szegényekkel való szolidaritás.

Az ún. „anális fázis” egy másik problémája a *múlt feldolgozásával* kapcsolatos. A gyereknek meg kell tapasztalnia, hogy vannak dolgok, amelyek nem sikerülnek. Önbizalmat az ad neki, ha minden kudarc ellenére azt érzi, hogy szeretik és elfogadják. Ellenkező esetben kétségek gyötrik illetve szégyelli magát.

Ezért ajánlatos, hogy a szülők esténként már a két-három éves gyerekekkel is tekintsenek vissza az elmúlt napra, és ismerjék be saját hibáikat is. Ezáltal a gyerek megtapasztalja, hogy mindannyian hibázunk, de meg is bocsátunk egymásnak, amint Isten is megbocsát nekünk. Ha a gyerek tudja, akárcsak a felnőtt, hogy hibái ellére is elfogadják őt, akkor képes lesz ezek bevallására is.

Ha azonban attól kell tartania, hogy hibái miatt megvetik vagy ezek megvallásával visszaélnék, aligha szánja rá magát ezek beismerésére. A múlt átvilágítása nélkül azonban sem ebben a korban, sem később nincs igazi újraelkezdés, hanem legjobb esetben is langyos, hatástalan egy helyben topogás.

3. Óvodáskor

A négy és hét év közötti gyermek életét saját kezdeményezések és a vele kapcsolatos *külső elvárások* dialektikája jellemzi. A pszichológusok ma is egyetértenek abban, hogy a külső elvárásokat, normákat, hagyományt elsősorban az *apa* testesíti meg, ezért ebben a korban megnövekszik az *apa* jelentősége. Az anyával való szimbiotikus egység korszaka után a gyerekeknek szüksége van arra a másik személyre, aki segíti őt abban, hogy különösebb megrázkódtatások nélkül kitörjön az anyai kötelékből. Az *apa* így az anyával szemben az „újat”, a „mást” testesíti meg, aki kihívást jelent a gyerekeknek.⁵ A felnövekvő embernek azonban szüksége van erre a kihívásra személyisége és identitása fejlődése szempontjából. Ebben a kihívásban sajátítja el a gyerek a külső normarendszert, ez lesz „föltöltés én”-jének alapja. Nem fér kétség ahhoz, hogy a gyerekek mindkét szülőre szüksége van. Tudomásul kell ezt venni azon anyáknak vagy apáknak is, akik egyedül nevelik gyermeküket, sőt munkájukban az egyházi lelkipásztornak is. Az *apa* hiánya esetén az óvoda vagy a családhoz közel álló személyek átvehetnek bizonyos funkciókat, de magát az apát nem pótolhatják.

A nevelés ebben a korban különösen nehéz feladat előtt áll: egyszerre kell meggyőzni a gyereket arról, hogy a rend, bizonyos normák és *elvárások* *szükségszerűek*, de ezek mégis relatívak, és céljuk nem a *saját kezdeményezések* megbénítása. Sok szülő bizonytalanul érzi magát, mert tudja, történelmi tapasztalatok igazolják, hogy a társadalomban és az egyházban egyaránt visszaéltek a renddel, törvénnyel és hagyománnyal, és mindez az ember megcsonkításához vezetett. A gyerek egyéniségének fejlődése szempontjából azonban nélkülözhetetlen egy norma-

5 A pszichológiában ezt a kort Ödipusz-kornak is nevezik. Ez a Freudtól származó megjelölés azonban félreérthető, amennyiben az anyapa-gyerek kapcsolatban túlságosan a szexuális szerepekre utal. A hármójuk közötti „konfliktus” létezik ugyan, de nem szűk szexuális értelemben, hanem az elmondottak szerint. Ebből a megfontolásból hagytam el az „Ödipusz-kor” kifejezést és helyettesítettem az „óvodás-kor” megjelöléssel.

rendszer, amely segíti az életben való eligazodásban. Döntő azonban, hogy milyen a gyerek találkozása ezzel az értékrendszerrel, sőt nyugodtan mondhatjuk, a tekintéllyel. A gyerek kezdeményezőképességét, kreativitását nem szabad elnyomni (ez lenne az autoriter nevelés), hanem támogatni kell, de nem azáltal, hogy mindent megengedünk neki, és mindent a gyerek határoz meg (antiautoriter nevelés). Az előző megbénítja, az utóbbi elbizonytalanítja a gyereket.

A parancsolgatás és „mindent-szabad”-stílus között a türelmes beszélgetés, közös döntés és tervezés a követendő út, ami nem zárja ki, hogy adott esetben a szülő előnyben részesíti a gyerek akaratát, vagy éppen ellenkezőleg, tekintélyi alapon hoz meg bizonyos döntéseket.

Ugyancsak bonyolult ebben a korban a *vallásos nevelés* is. Különböző vizsgálatok bizonyítják, hogy a gyerekek nagy része összeköti a családi, társadalmi normarendszert a vallási parancsokkal, mintha egyik a másikból következne. Jézus így könnyen az apa vagy az óvónéni egy változata lesz, aki jutalmaz és büntet, attól függően, hogy megfelelünk-e az általánosan elfogadott morális elvárásoknak.

Nem szabad azonban összemösnünk az egyébként az élethez nélkülözhetetlen értékrendszert a vallási normákkal. A jászol vagy a kereszt szimbólumai mindenestre világossá tehetik, hogy az Isten hatalma más jellegű, mint a bennünket a hétköznapokban jutalmazó vagy büntető tekintélyeké. Mivel ezen a szinten a gyerek tudatos reflexiója még csekély, „hit-tannal” semmit sem érünk el. Döntő jelentősége van viszont a szülők, mindenek előtt az apa gyakorlati hitből fakadó *magatartásának*.

El kell kerülni azonban azt is, hogy a gyerek túlságosan egy személyen keresztül kötődjön a valláshoz, mert ezt hosszabb távon mint gyerekeset és idejétmúltat leveti magáról. Bibliai történetek olvasása, szertartásokon való részvétel, szimbolikus vagy valós problémák hitből fakadó megoldása azonban segítenek abban, hogy a gyerek hite a keresztény tradíció nagyobb összefüggésében bontakozzék tovább.

4. Iskoláskor

A családból és az óvoda családias légköréből történő kilépés föltételezi, hogy a gyerek egyfajta belső biztonságra tett szert, és bizonyos értelemben önállóvá vált. Az iskola erre a viszonylagos önállóságra épít, és ezért *teljesítményt* vár el a gyerektől. Ez önmagában véve nem rossz, mert

megfelel a gyerek belső igényének, hogy valamit alkosson és másokhoz mérje magát. Fontos azonban, hogy ne csak követeljenek tőle, hanem mindenekelőtt tudja és érezze, hogy teljesítményétől függetlenül elfogadják és szeretik. Az egyoldalú és túlzott teljesítmény-elvárások az iskolás súlyos lelki és szellemi sérüléséhez vezethetnek, kezdve a kisebbségi érzéstől egészen addig, hogy a gyerek fél-elmében haza sem meri vinni bizonyítványát, esetleg öngyilkosságot kísérel meg. A nevelés egyik fő feladata: lehetővé tenni, hogy a tanuló olyan irodalmi, de főképp valós személyiségekkel találkozzon, akikre fölnézhet, akikkel teljesítményüktől függetlenül azonosulni tud. Különös szerepe lehet itt a vallásnak és hitoktatásnak, mert világossá teheti, hogy Isten szemében nagyon is viszonylagos a teljesítmény, és az ember értéke a személyes kapcsolatokban mutatkozik meg. Ennek alkalmas módszere a hitoktatásban azonban még nem annyira az értelmi megközelítés — amiről persze nem szabad lemondani — mint inkább a gyerek egész személyiségét igénybe vevő munka és játék, konkrét élethelyzetek és konfliktusok átélése illetve az ezekre történő megoldáskeresés. Az igazi „gyerekmiséket” is az előre megadott formák és szövegek, valamint a gyerekek saját kezdeményezéseinek jól eltalált aránya jellemzi. Vajon mennyire veszik figyelembe a gyerek pszichés adottságait hittankönyveink és „gyerekmiséket” tartó papjaink?

5. Serdülőkori identitászavar

Úgy tűnik, lehetetlen általában a fiatalokról beszélni: más sajátosságokat fedezhetünk fel a gimnazistáknál, másokat a szakmukástanulóknál vagy a már éppen dolgozóknál, ismét másokat városokban és vidéken vagy a különböző társadalmi rétegekből származóknál stb. Ehhez járul, hogy a serdülőkor mint fejlődési szakasz viszonylag új jelenség. A feudális társadalmakban a gyerek szinte automatikusan, különösebb krízis nélkül integrálódott a felnőttek világába. A felvilágosodással és az iparosodással azonban az addig áthagyományozódott normák kérdésessé

váltak, és a fiatalnak magának kell megtalálnia helyét a világban. A serdülőkör kezdete 12–14. életévre tehető. Nehezebb azonban meghatározni, hogy mikor tekinthető lezártnak ez az életszakasz. Ez ugyanis azon múlik, hogy az egyes fiatalok ill. csoportjaik mikor tekinthetők érettnak, ami többek között az iskolai végzettségtől, gazdasági önállóságtól, a társadalomba való integrációtól, házasságra való alkalmasságtól és mindenekelőtt identitás megtalálásától függ (tudja: „ez vagyok én és ezt akarom”). Van akinek már 18–19 éves korában benőtt a feje lágya, míg mások ezt harminc éves korukban sem mondhatják el magukról. Mindezek alapján érthető, hogy miért olyan nehéz általános érvényű megállapításokat tenni erre a korosz-

tályra vonatkozóan, és a különböző kutatások miatt jutnak néha egymásnak ellentmondó eredményekhez. Mégis

mi az, amit témánk szempontjából a fiatalokról mondhatunk?

A serdülő pszichés struktúráját a *szexuális ösztönök* újraéledése és átrendeződése jellemzi. Csecsemőkorban ezek az anyával való egységben nyilvánultak meg. A fiatal most más személyt keres, és bizonyos értelemben szeretne elszakadni a szülői háztól. Ha az óvodás és kisiskolás korban az ember elsajátított egy stabil erkölcsi rendszert (ez a „fölottes én”), és vannak olyan példaképek, akikre felnézhet, általában kevésbé fájdalmas ez a folyamat. Identitása megtalálásához különösen fontosak a saját tapasztalatok úgy a hivatás, a munka területén, mint a magánéletben. Ahhoz, hogy ezek a tapasztalatok fontosabbnak tűnjenek, háttérbe kell szorítania a szülőket, az ő tapasztalataikat, ami sokszor a szülők és nevelésük fájdalmas kritizálását jelenti. A szülőknek ebben a helyzetben példát kell mutatni arra, hogyan kell a konfliktusokat megbeszélni és vállalni. A fiatal teljes meg nem értése, esetleg kitagadása végzetes lehet. A súrlódások tudatos vállalása a fiatal embert, de a szülőket is csiszolhatja és az emberi kapcsolatok ápolásával kapcsolatos képességeiket növelheti.

Ezzel összefüggésben kell szemlélnünk egy másik kérdést is, azt ugyanis, hogy a szülőktől való távolságtartás világnézetüktől és értékrendjüktől történő távolságtartást is jelent. Nem ritka eset, hogy a fiatal elutasítja a szülők hitét és nem gyakorolja többé vallásukat. A szakirodalom ezt a jelenséget a *serdülőkori ateizmus* néven is ismeri. A szülőknek nem kell azonban pánikba esni: ahhoz, hogy a fiatal valóban önállóvá váljon, általában szükség van erre a kerülőútra. A pszichológia szerint valójában nem hitelenségről van szó, hanem inkább a szülőkkel, mindenk előtt az apával való konfliktus Istenre történő átruházásáról, még akkor is, ha az apával való kapcsolat kifejezetten harmonikusnak tűnik. Ahhoz azonban, hogy az ember később érett istenkapcsolatra és mély hitre tehessen szert, szükség van a szülőkről és értékrendjükről történő leválasztásra. Hogy az ember valóban képes-e megtalálni egyensúlyát, nagyrészt csecsemőkori szocializációjától függ: ha

mély nyomokat hagyott benne az ösbizalom, akkor most sem fog félni a bizonytalan új helyzettől, hanem biztos lépésekkel találja meg identitását. Ellenekező esetben félni fog az újtól, bizonytalan lesz és hosszú távon is fönnáll az identitászavar veszélye.

A szülők helyét általában a *saját korabeliekből álló csoportok*, bandák, galerik (a szakirodalomban „peer-group” a megjelölésük) fogalalják el. Ezek jelentősége döntő a fiatal további fejlődése szempontjából: ezek segítségével képes elvágni a szülői házhoz fűződő kötelekeket és megtalálni új identitását. A kortárs csoportok általában megteremtik saját érték- és normarendszerüket, amelyek először elsősorban külső jelekben nyilvánulnak meg (hajviselet, öltözködés, zene stb.). A csoportra jellemző értékrendszerre épül azután a fiatal öntudata. Magától értetődik, hogy az önállóság után vágyódó fiatal kénytelen elfogadni a csoport normáit. Minél erősebb nyomást gyakorol azonban a csoport saját tagjaira, hogy alkalmazkodjanak az érvényes elvárásokhoz, annál kevésbé lesznek az egyes fiatalok valóban önállóak és annál nehezebben találják meg identitásukat. Ha a serdülő felnézhet a szülőkre és jó családi légkörben nevelkedett, akkor könnyebben szabadítja ki magát a kortárs csoportok bénító kötelekeiből.

A fiatalok identitás keresése már az eddig elmondottak alapján is bonyolult feladatnak tűnik. Sajnos azonban bizonyos társadalmi folyamatok csak tovább nehezítik mindezt. Az egyik ilyen jelenség a *fiatalosság ideálja*. Fiatalnak, fiatalosnak lenni nem az, ami; vagyis az emberi életút egy szakasza, hanem cél. Az ideális embertípus mindig fiatal, ezért sportol, ezért ápolja magát stb. Ez pedig arról tanúskodik, hogy a felnőttek világában súlyos szerepzavarok vannak, amelyek természetesen negatívan hatnak a fiatalok saját szerepkeresésére is. A fiatalnak biztos tájékozódásra lenne szüksége, de nem tud kihez fordulni. Valami azonban biztosan a serdülő „segítségére” siet: a *tömegkommunikációs eszközök*. Ezek egy kifejezetten jóléti-materialista életmódot propagálnak, akárcsak a reklám. Azt sugallják a fiatalnak, hogy mindezt ő is elérheti és boldog lehet, ha vásárol (árút, szerelmet vagy ba-

rátot), fogyaszt és élvez. Természetesen a legtöbb fiatalnak az anyagi lehetőségei sincsenek meg arra, hogy megszerezze magának azon javaknak legalább egy részét, amelyek fogyasztására néha aljas manipulációkkal rá akarják venni. Ilyen körülmények között várjuk el a mai fiataloktól, hogy találják meg helyüket az életben, holott az identitáskeresés feltételei egyre rosszabbak. A fiatalok közötti fokozódó agresszivitás és vandalizmus így a bosszú megnyilatkozási formáinak tekinthetők egy olyan felnőtt társadalommal szemben, amely nem veszi komolyan őket, és tönkreteszi éretté válásuk esélyeit. Mások a hétköznapi gondok nyomása alatt arra kényszerülnek, hogy alkalmazkodjanak a társadalmi elvárásokhoz és szinte kizárólag anyagi megfontolások alapján rendezzék be életüket.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a *serdülők állandósult identitáskrizise* a felnőtt társadalom, mindenek előtt a *szülők identitáskrizisének* megnyilvánulása. Ha az anya egyedül nevelte gyermekét, mert az apa állandóan foglalt volt, akkor már a csecsemő- és kisgyermekkorai kapcsolatok sem voltak problémamentesek, sőt az a kihívás is elmaradt, amit az apa jelentett volna és aminek a „fölttes én” kialakulásához kellett volna vezetnie (a társadalmi normák elsajátítása). Az anyával való kisgyermekkorai egyoldalú kapcsolat eredménye a serdülőnél, ha a partnerkeresésben és szexuális életben a kezdeti paradicsomi állapotot keresi, de érett kapcsolatokat képtelen kiépíteni. Az ilyen én-gyöngye személy a gyakori partnerváltás, anyagi és szociális biztosítékok által (legalább a hasonzörűek ismerjék el) juttatja kifejezésre, hogy boldogító meleg egység után vágyik, amelyet élete kezdetén anyja közelében már megtapasztalt.

Említettük már, hogy a serdülő fiatal hajlik az ateizmusra. Ha azonban az élet fontos kérdései is — úgy tűnik — kizárólag anyagi természetűek, akkor ez az átmeneti állapot könnyen véglegessé válhat. Ugyancsak konzerválja ezt az állapotot, ha a fiatalnak nem volt lehetősége a családban hiteles gyakorlati *vallásosságra* vagy ennek megfigyelésére vagy, ami még rosszabb, a szülők életvitele ellentétben áll(t) a vallott vallásos normákkal. A korábbi

életszakaszokban megélt pozitív élmények most is a serdülő segítségére lesznek. A „báziscsoportok” a fiatalok vallásos szocializációja szempontjából „peergroup”-nak tekinthetők, ezért jelentőségük alig túlbecsülhető. Tudomásul kell vennünk azonban azt is, hogy a vallásos témák iránti érdeklődés is lehet a problémák előli menekülés egyik formája. A különböző szektákban, az alkoholban vagy a kábítószeres élvezetében egy a közös: valamennyi megváltást ígér, de a kilátásba helyezett szabadság és önállóság helyett újabb rabságot és függést hoz. A keresztény hit és az ezen az alapon nyugvó vallási mozgalmak jellemzője ezzel szemben éppen az, hogy nem köti gúzsba tagjait, hanem segíti őket saját identitásuk megtalálásában. Az érett vallásosság illetve vallásos mozgalmak ezért készek a szeretetteljes dialógusra, és elfogadják a kritikát, de szeretettel kritizálják tagjaikat is anélkül, hogy félrelépéseikért, hibáikért kivetnék őket maguk közül. A hitoktatás elsődleges feladata ebben a korban nem a száraz hitbéli ismeretek továbbadása, hanem a fiatalok belső igényeinek — elismerés, melegség, kiegyensúlyozottság utáni vágy — komolyan vétele és továbbvezetése. Semmit sem segít, ha az egyház erkölcsi parancsait sulykoljuk beléjük. Ehelyett az őket érintő problémákról nyíltan és őszintén kell beszélni, és ezen az úton kell megmutatni, hogy a paradicsomba való visszatérés nem lehetséges. Egyéniségünket kibontakoztatni, identitásunkat megtalálni csak előre lépve tudjuk, még a visszaesések és bukások után is. Sok vallási kép és szimbólum épp ezt az előretéketést jeleníti meg. Gondoljunk csak az Egyiptomból történt kivonulásra, Noé bárkájára, Jónásra vagy a keresztség, bűnbánat szentségére és a megtérésre.

A keresztények Istene nem gúzsba köt, hanem mindennemű bálványainktól szabadít meg; azt akarja, hogy mint gyermekei szabadok és nagykorúak legyünk. Az új-rakezdést nem nehezíti meg, hanem élénk siet, mint az apa tékozló fia elé. Jézus a fiatalok példaképe lehet, ha nem jámbor vallási fanatikusként ismerik meg, hanem valójában olyannak, akinek sikerült megszabadítania magát a környezet, társadalom és népi vallásosság bénító elvárá-

saitól, és magát saját elhatározásából az embertársak és Isten szolgálatának szentelte.

6. Fiatal- és középkorú felnőttek

Az alacsonyabb vagy magasabb fokú tanulmányok befejezése, a munkába állás, házasságkötés és családalapítás korántsem jelentik az ember életében az identitásválságok végét. Az új szerepek és feladatok nemegyszer komoly kihívást jelentenek a felnőttek számára. Mindenekelőtt a *házasság* illetve *család és a hivatás továbbá munkahely* a további krízisek forrása, vagyis épp azok a tényezők, amelyekről az ember a nyugalmat, kiteljesedést és boldogságot várta. A partnerkapcsolatban elsősorban az életutak különbözőségéből és az egymással szemben támasztott túlzott elvárásokból fakad a bizonytalanság. Egy romantikus szerelem ideológiája pedig eleve magában hordozza a csalódások, megrázkódtatások csíráit. Nagy a felelőssége ebben, és így közvetve a válásokban is, a szokásos egyházi pasztorációnak, amelyik megelégszik felületes, formális-szentségi „jegyesoktatással”, és gyakran figyelmen kívül hagyja a lényegét, a két személyt és kapcsolatukat. A házasságra és családalapításra is érvényes, hogy a társadalmi szerepek bonyolultabbak lettek és szinte minden anyának és minden apának újra és újra magának kell megtalálnia a megoldásokat. Azt mondhatja erre valaki, hogy a fiatal házasokat nem érdekli a vallás, az egyház, hanem házasságuk mellett csak a munkának, pénzszerzésnek élnek. Tény, hogy a fiatal felnőttkor egyik jellemzője a kifelé megnyilvánuló aktivitás, ez pedig a mai magyar viszonyok között elsősorban a megélhetésért folytatott harcot jelenti. Ha azonban a lelkipásztorkodás nem merül ki jámbor moralizáló prédikációkban, hanem tevékenységre hív (Isten munkatársai vagyunk), a valóság talaján áll, és keresztény alapon segítséget nyújt az életben felmerülő problémák megoldásához, akkor valószínűleg hatékonyabb is. Különösen a gyereknevelés által adódik új lehetőség a szülők vallásos szocializációjára is. Ahogyan ugyanis a gyerek a komoly felnőttet „ráveszi” a játékra,

Negyven év fölött az ember megtapasztalja, hogy ereje már nem a régi, és csak a munka nem ad értelmet életének. Rájön arra, hogy sokmindent rosszul csinált az életben, a házasságában és *véglegesnek hitt identitása törékennyé* vált. Egyesek pánikba esnek, és egyik napról a másikra elhagyják családjukat, föladják hivatásukat, hogy „megvalósítsák önmagukat”, megtalálják elveszett identitásukat. Akik azonban gyerek- és serdülőkorban megtanultak bízni, a válságokat tudatosan vállalni és megoldani, azok képesek lesznek arra, hogy ezen a krízisen is úrrá legyenek. Ebben a korban megnő az ember érdeklődése a vallásos kérdések után, fokozottabban kutat az élet értelme után. A pszichológus Jung azt állítja, hogy ilyen korú páciensei között egy sem akadt, akinek problémája végső soron ne a vallás lett volna. Ha ez az átértékelés, az élet első felének feldolgozási folyamata sikeres, az ember életbölcsestre tesz szert; ha nem, könnyen házsártos, gonoszkodó lesz, akivel mindenkinek meggyűlik a baja, és ezért természetesen mindig a másikat okolja. A felnőttképzés lehetőségei ebben a korban is nagyok, mert hozzásegíthetik az embert az értelmes, sőt szívesen vállalt öregedéshez. Ajánlatos egyébként ezt a korosztályt különösen bevonni a pasztorális munkába, mert érdeklődésük, beállítottságuk és életbölcseességük révén sokak segítségére lehetnek.

7. Öregkor

Az öregedő ember gyakran olyan új helyzetekben találhatja magát, amelyek újra alapvetően *megkérdőjelezik egész életét* és ezzel együtt identitását. Gondoljunk csak azokra, akiknek szociális otthonba kell vonulni, megözvegyültek vagy betegek és állandó ápolásra szorulnak. Csak nehezíti az öregek helyzetét, hogy a társadalom nem bölcseességüket, élettapasztalatukat látja és igényli, hanem azt érezte-

ti velük, hogy tehetetlenek, sőt fölöslegesek. Az öregség így az elmagányosodás kora. Hogy mennyire sikerül egy öregedő embernek ezen a válságon úrrá lenni, elsősorban attól függ, hogy milyen volt gyermekkori és fiatalkori szo-

cializációja. Most mutatkozik meg, milyen nyomokat hagyott lelkében a megélt szeretet, a megtapasztalt bizalom, milyen volt a szülőktől történt elszakadás, a korábbi krízisek feldolgozása stb. Az öregkorra annyira jellemző emlékezés, múltba tekintés korántsem „üresjárat”, hanem céljuk a múlt, az egész élet újbóli feldolgozása. Az élet végének vagy a betegségeknek és magánynak a közelsége fokozza a vallás iránti érdeklődést. Az emberi kapcsolatok leépülése, az életet befonó és megbiztosító emberi hálók szétszakadozása drasztikusan mutatja meg, hogy a személy identitása nem önmagában, hanem egy abszolút másban, Istenben van. Magától értetődik, hogy ebben a folyamatban különösen fontos az öregek lelkigondozása.

DIETER FUNKE

Teológiai doktor, pszichoanalitikus, a pasztorálteológia magántanára Bonnban. Tanulmányát a Diakonia c. nemzetközi pasztorálteológiai folyóiratból vettük át (21 (1990) 236–244.)

TÜLTERHELTEK**1. A túlterheltség tünete**

A következőkben olyan lelkészről lesz szó, aki úgy érzi, hogy túlzott követelményekkel kell szembenéznie. Tehát a túlterheltség-szindrómának nem az objektív szociológiai feltételeivel foglalkozom, hanem belülről, a személy felől próbálok megérteni. A lelkész tehát, aki kollégái körében állandó túlterheltségről panaszodik, valamint közölni szeretne, amit azonban közvetlenül nem tehet meg, mert még önmaga számára sem tudatos vagy társadalmilag visszatetsző. A túlterheltség-szindróma tehát a psziché azon kísérlete, hogy egy konfliktust az egyén számára optimális eredménnyel megoldjon. Az optimális jelentése: az egyén kompromisszumot talál tulajdonképpeni igényei, kívánságai (pl. lustálkodás, semmittevés, visszavonultság, stb.) és társadalmi elismerésre vágyó igényei (pl. a szorgalmas lelkész, a mindig segítőkész partner, a gondoskodó apa, stb.) között. Az optimális tehát azt jelenti, hogy az egyén megtalálta a személyiségének megfelelő megoldási lehetőséget, amely lelki egyensúlyát megőrzi, még ha magas árat is kell érte fizetnie. Az optimális azért nem jelenti azt, hogy még jobb megoldás nem lehetséges.

Másképp fogalmazva: minden olyan objektív, társadalmi adottság ellenére, amely a lelkészi munkát manapság nehezzé teszi, úgy tekintem a túlterheltséget, mint a személy műveletét, méghozzá az egyéni védekezési mechanizmus szempontjai szerint. De hogy tévedés ne essék, leszögezem: normális emberi állapotnak tekintem azt, ha

valaki olykor–olykor túlterheltnek érzi magát. Csak akkor lesz patológikus ez az állapot, ha uralkodó életérzéssé válik. A túlterheltség érzésének a rigiditása az, ami káros, életszűkítő és betegítő.

2. Pszichodinamikai szempontok

2.1. Teljes gáz – behúzott kézfék

Pszichoanalitikus munkásságomban ismételten találkozom olyan lelkészekkel, akik úgy érzik, hogy rendkívüli stressz alatt tevékenykednek. Pedig olyan munkát végeznek, amely nagy meglegedettséget nyújthatna és sok ember megirigyelhetné őket. Az állandó túlterheltség érzésének behatóbb elemzésekor aztán gyakran kiderül, hogy ez nem a sok munkán, hanem egyéb okokon alapul. Leegyszerűsítve olyan benső lélettalmakról van szó, amelyek egyeseknek nem teszik lehetővé, hogy munkájukat kreatív világformálásként éljék át és így érezzék az élet örömet. Az ilyen emberek — képszerűen kifejezve — behúzott kézfékkal élnek, s közben teljes gázt adnak. Azt hiszik, hogy túl sok munkával és gyakran szükségtelen túlterheléssel elővarázsolhatják az áhított boldogságot. Ám mindaddig, amíg nem néznek szembe belső korlátaikkal, még inkább belesodrónak a túlterheltség eme ördögi körébe. A belső lélettalmaknak lehet tiltó vagy felszólító jellege. Ezek az identifikálódás és bensővé válás sokoldalú folyamatában a psziché alkotóelemévé váltak és az én kibontakozásterét védték, de egyidejűleg korlátozták is. Pszichoanalitikusan felettes–énről beszélhetünk, pszichikai rendszerünknek olyan részlegéről, amely a gyermekkor fontos, mértékadó és példát mutató személyiségeinek tilalmait, normáit és életfelfogását tartalmazza. Specifikus egyházi képzésük következtében különösen a lelkészek hajlamosak arra, hogy merev, szigorú felettes–ént alakítsanak ki magukban, amely állandó alávetettséget követel meg tőlük, gyakran saját létfontosságú igényeiknek feladásával együtt. Így sem kiegyensúlyozott, felnőtt lelkiismeret, sem integrált Én nem alakulhat ki. Egy zsarnoki felettes én

alatt szenvedő lelkész állandóan arra kényszerül, hogy vagy alávesse magát a szigorú követelményeket támaztó benső zsarnoknak vagy pedig maga is kényúrként lépjen fel mások behódoltatására. Végeredményben itt a szülők alakjának hatása érződik. Különösen ha egykor követelően léptek fel, akkor az ebből származó, önmagunkkal szemben támasztott állandó követelmény a gyermekkori szülői befolyás továbbéléséhez vezethet. Aki ezeknek a személyeknek inkább engedelmeskedik, mint saját ösztönzéseinek, az elkerülhetetlenül a túlterheltség csapdájába esik. Mert ha valaki csak egyszer is kivonja magát a belsővé vált szülői példaképek szigorú igényei alól, akkor bűntudata lesz, amelyet csak újabb teljesítménynövelés küszöbölhet ki.

2.2 *Eszményi énkép, mint belső „ösztönző”*

A leki pásztorkodásban a túlterheltség érzésének nem csak a szigorú felettes én, hanem az eszményi énkép is oka lehet. Az az ember, aki magát kicsinek és gyámoltalannak érzi, e tehetetlenségi érzés elhárítására olyan énképet fejleszthet ki magában, amely ennek éppen az ellentéte: arról képzelődik, hogy ő erős és teljesítőképes. Tehát „hamis Ént” alakít ki magában, amelyben a valódi igényeket és érzéseket, pl. gyöngének, tartózkodónak és gondterheltnak lenni, nem szabad elárulni. Ez az eszmény, pl. mindig rendelkezésre állni, azon hamis Én részévé válik, amelynek az a szerepe, hogy egy egészen korai alapkonfliktust elhárítson. A stressz kutatásban vannak adatok arról, hogy a legkorábbi gyermekkonfliktusok járnak a legnagyobb stresszhellyel. Milyen konfliktusokról van szó? A gyermek legkorábbi igénye a biztonság, a védettség és az ellátás. El lehet képzeni, hogy milyen aggasztó és egzisztenciálisan milyen fenyegető lehet az a tapasztalata, hogy környezete nem elégítette ki ezeket az alapvető igényeket. Hogy alapvető biztonsági igényeinek ilyen elhanyagolását ne kelljen újból átélnie, egy ilyen korán csalódott ember mindent elkövet, hogy elkerülje e rettegett és lehetséges csalódás megismétlődését. E védekezési stratégiához tartozik többek közt az állandó teljesítményigény,

az olyan mértékű aktivitás, hogy az ellenpólus, a kikapcsolódás, a lazítás — a korábbi félelmek miatt — ismeretlen fogalom marad.

Nagyon elképzelhető, hogy azok az emberek, akiknél az ilyen alapkonfliktus központi helyet foglal el, hajlamosak arra, hogy emberbaráti, segítő hivatást töltsenek be. Készségükben, hogy másoknak állandóan rendelkezésükre álljanak, saját konfliktusukat jelenítik meg, megbecsülést óhajtva és egyúttal csalódottságot érezve. A lelkész a másokban, akivel törődik, megtalálja saját énjének sérült darabját és — úgymond — „megváltja”. Ez a segíteni akarás és másoknak rendelkezésre állás kórossá fajulhat és bár csillapíthatja az archaikus félelmeket, egyidejűleg az állandó túlterheltség körforgásába hajszol.

2.3 Túlterheltség, mint torz valóságkép

Pszichodinamikai szempontból még egy további aspektust kell figyelembe venni, amelyet tételszerűen így fogalmazhatunk meg: a túlterheltség embere a torz valóságképe miatt szenved, mert a valóság fájdalmas határait mágikusan átlépi és a teljes boldogság állapotát akarja megteremteni.

Ez első pillanatra paradox módon hangzik: a túlterhelt ember nem éppen a valóság túlsúlya alatt szenved? Nem kellene-e megtanulnia, hogy visszavonuljon és átadja magát a jótékony kikapcsolódásnak?

Ami kívülről nézve paradoxnak látszik, annak pszichológikusan van értelme: A lelkész éppen a munkaszenvedélyével menekül létünk legkellemetlenebb ténye elől. Nevezetesen, hogy van elválás, veszteség, magány és halál. Az alapvető emberi tevékenység arra irányul, hogy e kegyetlen természeti törvény mellett jobb kultúrát teremtsen, amelyben megőrizhető a harmónia és együvé tartozás illúziója. Freud a fájdalmas realitás elfogadásában az Én és a valóság kapcsolatának lényeges jegyét látta. Miközben az úgynevezett realitáselv fejlődik, csökken a szükségletek közvetlen kielégítésének az igénye. Az Én ösztönzeit már nem kell közvetlen motorikus akcióvá alakítani, a halasztás lehetséges. „A motorikus cselekvés szükségessé-

sé vált visszatartását az a gondolkodási folyamat tette lehetővé, amely az elképzelésből származik.” A cselekvésnek éppen a gondolkodással történő pótlására képtelen a túlterhelt ember. Állandóan ki van szolgáltatva impulzusainak, hogy motorikus tevékenységét mozgásban tartsa. Ezért elkerüli azt a fájdalmas beismerést, hogy a valóságnak korlátai vannak, ami szenvedést okoz. Ennyiben mágikus szférában mozog, mert mindenható módon a határtalan tér és idő, válás és mulandóság nélküli világ illúziójába kapaszkodik.

2.4 A teljes azonosulás illúziója

A fájdalmas realitás eddig vázolt tagadását még egy olyan további védekezési folyamat is lehetővé teszi, amely mindenekelőtt egyházi tisztségviselőknél fordul elő. Itt ugyanis ideológiailag is megkövetelik a teljes azonosulást a hivatallal, a hivatással, a szereppel. Mindez permanens túlterheltséghez vezet. Az azonosulási képesség először is a psziché szerkezeti mechanizmusa. Az élet kezdetén a gyerekeknek jó tárgyakra van szüksége, amelyekkel azonosulni tud és ezeket ilyen módon saját pszichéjébe integrálhatja. Később az azonosulások csak részlegesek lehetnek, mert az embernek már nem adatik meg — hacsak nem az Én pszichotikus felbomlása árán — hogy teljesen összeolvadjon egy másik objektummal (emberrel vagy intézménnyel) és így annak tulajdonságát magáévá tegye. Az azonosulásnak erre a mágikus, primitív jellegére utal Freud, amikor annak a kannibálnak a példáját említi, aki azt hiszi, hogy ellenségének erejét megszerzi, ha belőle egy darabot megesszik. Igaz ugyan, hogy ez a mágikus illúzió egyrészt a csoportképződés és kollektív identitás alapja, másrészt megszünteti a szubjektum és objektum közötti különbséget és regresszív módon úgy keresi a valóság egységének helyreállítását, hogy a polaritás fájdalmas világát érvényteleníteni óhajtja. E teljes azonosulás (például az egyházi hivatallal) kísérlete mögött az a fajta vallási felfogás rejtőzik, amely szerint a vallás egyedüli szerepe az, hogy biztonságot adjon. A saját konfliktusos identitásnak, az önálló, e világban létezés elkerülésének ez a formája viszont

azt követeli a lelkésztől, hogy személyesen (in persona) is képviselje az intézmény magas erkölcsi normáit és igényeit. Manapság azonban egyetlen lelkésznek sem adatik meg, hogy visszavonuljon az egyházi elefántcsonttoronyba, ahol ezek a normák vitán felül állnak, állandó konfliktusnak van kiszolgáltatva. Ha nincs részazonosulási képessége, akkor mindez tartós stresszhelyzethez és túlterheltséghez vezethet.

3. A túlterheltség elkerülhető

3.1 A „belső lelkipásztor” kiművelése

Minden lelkész úgy bánik a rábízott emberekkel, mint önmagával. Sok világi kortárssal ellentétben, a lelkészek egyházi beilleszkedésük, magasfokú normatív feltöltődésük alapján, határozott felettes-én-struktúrával rendelkeznek, amely gyakran mereven teljesítménycentrikus. Ennek az előbbieken már vázolt zsarnoki belső uralkodónak meg kell adni amit igényel, hogy barátságos útitársunkká alakulhasson át.

Olyan feladat ez, amely sokrétű folyamatot igényel. Általában maga a lelkész is rászorul a kísérőre és útitársra, aki ráhagyó és enyhe ítéleteivel bensőséges barátta válhat. Ez lehet hosszú barátság, intenzív kollégiális kapcsolat, egy szupervízor vagy orvos. A szupervízió, tanácsadás, olyan lehetőségek, amelyek a hagyományos formák (lelkigyakorlatok és lelkivezetés) mellett egyre népszerűbbek a lelkészek körében. Nagyon jól szolgálják azon igények pallérozását, amelyek gyakran túlterheltséghez vezetnek. Azt a képességet, hogy a lelkész saját magának is jó lelkésze legyen, hogy másokat teljes élethez vezessen, egyedül sohasem tudja elsajátítani. A specifikus egyházi szocializáció alapján nem lehet abból kiindulni, hogy a lelkészek nevelésükben egy barátságos felettes énrre tettek szert. Tapasztalati közegre van szükségük, ahol a lelkészek megoszthatják egymással kívánságaikat, vágyaikat, félelmeiket és konfliktusaikat. Ahol feloldódhatnak olyan emberek között, akik először engedik meg mindazt kifejez-

ni, amit különben a belső uralkodó énjük kicenzúráz. Gyakran hosszútávú az olyan csoport, ahol egy lelkész megtanulhat büntudat nélkül nyílnak lenni és határokat felállítani. Olyan csoportközeg ez, amelyben ez ember az lehet, ami.

3.2 Isten-komplexus helyett

Mint fentebb vázoltuk, a lelkészek gyakran elvesztik a kapcsolatot saját „igazi énjükkel”, amelyre pedig a kielégítő munka végett oly égetően szükségük van. Ehelyett inkább készek pasztorálni és a lelkipásztori üzemet fenntartani. Aki azonban önmagát állandóan meghazudtolja — és ezt olyan magas igényekkel, mint önfeláldozás és odaadás, teszi —, másokat sem vezethet az „igaz élethez”. Ha nem akarjuk megengedni, hogy a keresztény életformák, pl. az evangéliumi tanácsok egy neurotizáló egyház védekező struktúrává süllyedjenek, akkor bátorságot kell vennünk saját énjünk megtalálásához. Hogy a saját énjünket komolyan vesszük, annak semmi köze sincs a divatos énmegvalósításhoz. Ellenkezőleg: ez nagyon fárasztó folyamat, saját igényeinket, képességeinket és erősségünket felfedezi, velük élni és ugyanakkor elfogadni azokat a határokat, amelyeket saját sorsunk megszabott. Ezért követel ez a folyamat gyászunkat is. A saját énhez vezető út egy kicsit mindig búcsú is eszményeinktől és nagyozásainktól. Éppen az egyházi hivatás, minden más hivatásnál jobban, csábíthat a narcizmusra és rendkívül hajlamos az Isten-komplexusra. Aki részesül a lelkészi hivatal magas eszméjében, az megszabadul némely nehézségtől, amivel egy „normális” embernek küszködni kell. Ám aki mint lelkész mégis kész arra, hogy saját igaz énjével szembenézzen és tartalékol időt a vele való foglalkozásra, annak van esélye arra, hogy Isten-komplexusát kreatív képességekké változtassa. Heinz Kohut, az egyik legismertebb narcizmuskutató, a következő képességeket tartja a megváltoztatott Isten-komplexus és átalakított narcizmus eredményének: beleérző képesség, kreativitás, humor, bölcsesség és képesség arra, hogy a behatárolt életet elviseljük.

Az ilyen lelkeszi képességek fejlődését segíteni; ez lenne a feladata lelkeszek szakavatott lelki gondozásának.

3.3 „Nemet” mondani.

Aki másoknak hivatásból akar segíteni, annak az egyik énfunkció különösen fontos. Éspedig az a képesség, hogy tudjon elhatárolódni. Így védjük meg személyiségünket, amennyiben énünk határát magunk nyitjuk és zárjuk. Azt, hogy milyen közelséget vagy távolságot akarunk tartani az emberekkel és dolgokkal. E képességnek életünkben változatos sorsa van: amikor a gyerek orális–szimbiotikus életszakaszának befejezésével, úgy az első életév végén, elkezdi felfedezni saját világát, nagymértékben az őt körülvevő személyektől függ, hogy a gyereknek belső engedélyt adnak-e, hogy a saját fejével tegyen valamit s a felnőttek uralmától elhatárolódjék, hogy saját világát felépíthesse. Ha a gyerek elhatárolódási lépéseit bizalmatlansággal szemlélik, akkor a gyerekben az a benyomás keletkezik, hogy valami helytelent cselekszik, ha saját feje után megy. A későbbi életében egy ilyen neveltetésű embernek nehézségei vannak, ha nemmel és elhatárolódással akar védekezni. E képességét néha a büntudattól való féltelmében teljesen fel kell adnia.

Ha valaki éppen mint lelkesz áll más emberek rendelkezésére, akkor különösen szüksége van erre a képességre, hogy ne „emésztődjék fel”. A lelki gondozásban tehát a „nem” védi a lelkeszt a túlterheltségtől és tehermentesíti azokat az embereket is, akik őt igénybe akarják venni. Ha ők ugyanis észreveszik, hogy a lelkesz maga mondja ki a „nemet”, akkor nyíltabban fordulhatnak hozzá és nem kell álszenteskedően tekintettel lenniük rá.

Az a képesség, hogy nemet mondjunk, mind pszichológiailag, mind teológiailag nagyra becsülendő. Pszichológiailag minden igent egy nem előz meg. Fejlődéslelektanilag az ember az igen előtt a nemet tanulja meg. A pozitív azonosulás az elhatárolódás képességére épül.

A hit igenjét is egy elutasítás előzi meg. Háromszor kérdezik a keresztelendőt illetve a szülőket és a kereszt-szülőket: ellentmondasz-e? Csak ezután teszik fel pozití-

van a kérdést a hit megvallása végett. Jézus háromszor mond nemet a sivatagban, amikor az ördög megkísérti őt. Csak ezután tudja kimondani az igent messiási küldetésére, s az Atya szándékával való azonosulásra. Aki belső azonosulásból igent mond, annak meg kell tanulnia, hogy előbb nemet is tudjon mondani.

3.4 Hétköznapiok megtartó rendje

A munka szenvedélyjellegét is ölthet. Antropológiailag a szenvedély normális jelenség. Az ember szakadatlanul keresi az elveszett paradicsomot és mindent megtesz, hogy visszaszerezze magának, azaz elérje a viszonylagos megnyugvás állapotát. Sok ember számára a munkálkodás, vagyis valamivel foglalkozni, kellemesebb, mint önmagának kiszolgáltatottan viselni az egyedüllétet. Keresik a munkát és elfelejtkeznek benne, hogy ne kelljen elviselniük a rendszer nélküli élet állapotát. Ezért tesznek meg mindent az emberek, hogy idejüket megszervezzék és ne érezzék, hogy különben egy üres lyukba esnek.

Munkánk során úgy védekezhetünk a túlterheltség ellen, ha időnként úgy osztjuk be, hogy lehetőleg sok területet veszünk figyelembe: munkát és kapcsolatokat, kultúrát és sportot, szabadidőt és tanulást. Aki azt hiszi, hogy ezeken a területeken rendszer nélkül mozoghat, az valószínűleg hamarosan megállapíthatja, hogy reménytelenül túlterhelt. Ugyanis nagyon megerőltető, ha az embernek mindig azt kell csinálnia, amit éppen akar. Az úgy jár majd, mint az a híres óvodás, aki megkérdezte az óvó nénit: „Ma is azt kell csinálnunk, amihez kedvünk van?”

A lelkészeknek meglehetősen rendszertelen a munkaideje. Segítség számukra, ha az egyes életszférákat számukra legkedvezőbb módon megszervezik, anélkül, hogy merevekké válnának! Ennek semmi köze a kényszeredett napi rituálékhoz, de igen ahhoz a készséghez, hogy magukat komolyan vegyék és saját szükségleteiknek jó ügyvédei legyenek. Az ilyen struktúrák néha segítenek. Különösen olyan időkben, amikor túlterheltségünk egyáltalán nem is tudatosul.

(Ford. Patik István)

KEVE ISTVÁN

1920-ban született Budapesten. Sopronban evangélikus teológiát tanult. A budapesti metodista gyülekezet presbitere.

Börtönmisszió — ökumenikus közösségben¹

Tekintettel arra, hogy a börtönmissziót alig egy éve végezzük, még becsléssel sem vállalkozhatunk statisztikai adatok közlésére egy olyan területről, ahol a végleges rehabilitációról csak az elévüléskor, hosszú évek múltán beszélhetünk. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért kezdjük talán a gyakorlati résszel.

1. Gyakorlat

A MEB Budapesten és vidéki börtönökben szervezi szolgálatát, eddig 12 felekezet lelkészei és laikusai bevonásával. A Metodista Egyház Budapesten és Szegeden munkálkodik. Szabó Andor szegedi metodista lelkész a szegedi börtönben végez lelkigondozói szolgálatot, majd végzi az utógondozói szolgálatot is a szabadulók között. Ugyanő havonta egyszer eljön Budapestre is, hogy a Kozma utcai börtönben istentiszteletet tartson. Egyébként a MEB Budapesten nemcsak a Kozma utcában működik, hanem a Gyorskocsi és a Nagy Ignác utcában is, e két utóbbiban előzetes letartóztatottak között. A Kozma utcában 20 nevelőtiszt 10 csoportjában 25-en tartunk hetenként legalább

1 A TBZ kutatási főtéma ágazataként a Hazai Felekezetek Rehabilitációs és Mentálhigiénés Tevékenységének vizsgálatára Kőnczei György tud. főmunkatárs kérésére többek között a Magyar Metodista Egyház is beterveztett két dolgozatot — ez közülük az egyik.

egyszer bibliaórát, illetve hitoktatást. Én a Gyógyító–nevelő csoportban hetenként kétszer. Vannak azonban másokkal karöltve végzett szolgálataink is: evangelizációs, valamint ünnepi rendezvényeink, amelyeken a kultúrteremben néha 120–200 fő is jelen van. Ott toborozzuk bibliaóráinkra, hitoktatásunkra az elítélteket. Ez utóbbi tevékenységünket — és ezért kell a 25-ös létszámunk — csoportlélektanilag a legkedvezőbb: 10–15 fős csoportokban folytatjuk. Rendezvényeinkre egyes gyülekezetekből kisebb-nagyobb énekkarokat, külföldi börtönmissziókból zenés-énekes, pantomim csoportokat szerepeltünk. Ezekkel bejár-

juk az ország különböző börtöneit is. Mindenki csak a saját felekezetének ajánlására és a mi kuratóriumunk vizsgálata után szerepelhet, illetve taníthat az egyetemes hitvallások alapján.

Szolgálatunk nemcsak igehirdetésből áll. Az evangéliumot nem kapcsolt áruként közöljük, segítségére vagyunk olyanoknak is, akik alkalmainkon nem, vagy csak ritkán

vettek részt. Kapcsolataikat megerősítjük családtagjaikkal, rokonaikkal, csomagokat küldünk a rászorultaknak, személyes beszélgetésekben, beilleszkedési zavaraiuk pszichés gyógyításában szabadulásuk után is segítségükre vagyunk, sőt szállás- és munkahelykeresésben, iratbeszerzésben stb. velük együtt veszünk részt.

Fő elvünk azonban, hogy új embert formálni belőlük csak Isten tud, de erre Ő képes és hajlandó, ilyen megfontolásból hirdetjük minden formájában nekik az evangéliumot. Nem csupán mint eszmét, ami betolti az idealizmus és a materializmus ideológiai csődjének a helyét, hanem a „mi közösségünket” ajánljuk fel nekik, „amely az Atyával és az ő Fiával van” (1Jn 1,3). Ez gyakorlatilag olyan hívő közösség felajánlását jelenti, ahol az elítélt a szabadulása után is testvéri, baráti kapcsolatra talál, és anyagi-erkölcsi támogatásban részesülhet, míg saját lábára tud állni. Erre tudunk példákat felsorolni, szükség esetén részletezzük is tanulság céljából, de egyenként felsorolni szerénytelenségnek tünne, hiszen igazán beérett gyümölcsökről még nem tudunk beszámolni. Azt azonban állítjuk, hogy tanításunk, feddésünk az igaz életre neveli őket, hogy egész emberek legyenek, minden jóra készen (2Tim 3,16). Megközelítőleg sem lenne teljes beszámoló, ha csak arról beszélnék, hogy a methodisták „saját erejükből” mit értek és szándékoznak elérni e területen. Ki kellett tehát térnem a MEB többi munkásainak hatókörére is. Említettük, hogy a Markó és Gyorskocsi utcában is munkálkodunk több csoportban. Tekintettel arra, hogy ezeken a helyeken az előzetes letartóztatásban lévők vannak, akik még nem a bírói ítélettel kiszabott büntetésüket töltik, a fegyelmezettségük is lazább, igencsak élnek az „ártatlanság vélelmével” járó jogaikkal. Persze nem arról van szó, hogy aki büntetlen előéletű, az büntetlen lenne, ezek is pokollá tudják tenni sorstársaik életét, tehát a megtérés, a bűnbocsánat és bűnbánat evangéliumát ugyanúgy hirdetjük nekik, mint ahogy a szószékekről a polgári életben is, de valahogyan az ő figyelmüket nehezebb lekötni. Majd rátérek az elvi résznél, hogy a kompenzálás módja is jellegzetes.

A MEB vidéki börtönökben is működik, illetve toboroz munkatársakat. Ezek a munkatársak is elsősorban lelkészekből, de laikusokból is verbuválódnak. A MEB Központjának (1045 Budapest, Lóverseny tér 6.) kiterjedt levelezése van vidéki börtönök elítéltejével, és természetesen a munkatársakkal is. Keresztény filmeket vetítünk, esetleg videóról. Segítségül hívjuk rendszeresen a Magyar Református Iszákos-mentő Missziót is a Kozma utcai börtönben, kéthetenként tartanak bibliaórákat a szabadulás után gyógyító konferenciáikon fogadják az elítélteket, melyeknek jobb a gyógyult statisztikájuk, mint az alkoholelvonóké. Természetesen pszichológus és orvos ott is rendelkezésre áll. Alkalmilag az Údvahadsereg magyarországi szervezés alatt álló részlege is segítségünkre van. Pl. 1990 karácsonyán az elítéltekkel közös műsort adott a Kozma utcai börtönben és 1200 csomagot osztottak ki svájci központjuk segítségével. Ha az Údvahadsereg meg tudja majd kezdeni Magyarországon a rendszeres munkáját, akkor méltányos áron átmeneti szállást és étkezést tud biztosítani, és végezni fogja közöttük ugyanazt a testi-lelki „talpraállító” munkát, amit most mi végzünk. Kívánatos volna a MEB-nek is létrehoznia ilyen szállásokat a Baptista Menedékotthonnal és a Keresztyén Testvérgyülekezet Élő Reménység alapítványával karöltve. Előbbinek a kapacitása jelenleg csekély, az utóbbinak pedig még nincsen objektuma.

Megható tapasztalataink vannak egyes elítéltek életének megváltozásáról. Életmódjukban és tevékenységükben jelentős javulás tapasztalható a Gyógyító-nevelő csoportban is. Már a büntetés végrehajtó intézetben a legszorgalmasabb munkások, nemcsak misszióknak, hanem nevelőtisztjeiknek és műhelyfőnökeiknek is legmegbízhatóbb támaszai. A nevelőtisztekkel való konzultációinkon kiderül, hogy fegyelmezésben többet érnek el náluk, mint másoknál, mert önkéntesen követik a szabályokat, előírásokat. Természetesen vérmérsékletük különböző, de értelmesen szót lehet velük érteni a kritikusabb helyzetekben is. Az én Gyógyító-nevelő csoportomba pl. más csoportokból is szívesen jönnek, mert tudják, hogy minden kérdé-

sükkel hozzám fordulhatnak. Azt is tudják, hogy nem mindenben és nem egészen adok nekik igazat, és nem viszem kéréseiket a büntetés végrehajtó tisztek elé. Rendszerint megnyugosznak a kedélyek és helyes mederbe terelődik a beszélgetés, eljutnak a megoldásig, ami sokszor az ő nézeteik korrigálásával történik. De az, hogy velünk feltétlenül őszinték lehetnek, sokat old fel abból a feszültségből, ami különben fegyelmetlenségekben jutna kifejezésre. Ilyen biztonsági szeleppé válnak sokszor bibliaóráim is. Minden cinkosság nélkül lehet az ember őszinte még a retardáltak között is. Mindez azonban elvi tisztázás után kiált, hogy mi lehet a szerepe az őszinte légkör megteremtésének, az esetleg baráti kapcsolat kialakításának mi az alapja és célja.

2. Elvi kérdések

Freud a szomatikus szféránál, Adler a pszichikus szféránál, Jung a pneumatikus szféránál ragadja meg a pszichikus karrier főkérdéseit. Mi is — Junghoz hasonlóan — úgy gondoljuk, hogy a magasabb szféráknak van irányító szerepük az alacsonyabbakra nézve, de mindezeknek az öncélúvá válása az autizmus kialakulásának fokozott veszélyét jelenti, s éppen ezért a keresztyén nevelésben a Szentlélek vezérlete alá kell kerülnie. Abban az ideológiai-pedagógiai válságban, mely az irányzatok bizonytalansági tényezőit módszertanilag igen megnövelte (a nevelés tulajdonképpeni célja pl. az egzisztencialista és materialista pedagógiai rendszerekben homályos sejtéseken alapul), így a „sokoldalúság” célzata a tananyagot rendszerint túlterheli. Felszabadító erővel hat, ha minden deviációnál mélylélektanilag ragadjuk meg a személyiségformálás kérdését, s a helyes kompenzációjukat segítjük elő. A deviancia-típusok — összefonódásaik esetén is — megkülönböztethetők a kompenzáció mikéntjében. A vakok például, ha nem tudnának tapintásukkal kompenzálni, eleve deviánsokká fejlődnének. De hallás útján is kompenzálnak. Ismereteiket metakommunikatív úton is csodálatosan fejlesztik. Egy melegebb kézfogás, a beszéd halk és

szelíd nyelvzenéje sokszor többet mond számukra, mintha szemmel látnának bennünket.

Persze a metakommunikációt is félre lehet érteni, ha autisztikusan introvertált személyiség alakult ki, de éppen ezért kell irányítanunk pedagógiaiilag a kompenzálás módját. Ha ez így van a fogyatékosoknál, hogy a szocializációjuk és esetleg reszocializálásuk irányítandó, sokkal inkább így van a deviánsoknál. A személyiségvonások torzulását kell helyesen kompenzálni és kompenzáltatni. A felelősség elközömbösödése, a felelősségrevonó készség elridegedése csak a kompenzálás helyes módján állhat helyre. Ez az erkölcsi ítélőképesség gyógyítását jelenti, az aszociális személyiség kialakulásának preventív, folyamatos és utógondozó mentálhigiénéjében. Így vetődik fel két kérdés: a deviáció, mint szubkultúra hogyan sorolható osztályokba egyrészt a felelősség, másrészt a kompenzált-ság szempontjából.

3. A felelősség kategóriái

A felelősségre vonhatóság a különböző deviációkban eltér egymástól. Legkevésbé vonhatók felelősségre a szellemi fogyatékosok, mégpedig fogyatékoságuk fokozatai szerinti súlyozással. Egy mongol–idióta kevésbé felelős tetteiért, mint egy szkizofrén vagy mániás–depressziós. Az örökletes elmebeteg kevésbé vonható felelősségre, mint egy másfajta idegbeteg. De ez is kevésbé vonható felelősségre, mint egy kvázi–elmebeteg: a szkizoid, vagy cikloid karakter. De még a pszichopata és neurotikus is kevésbé felelős, mint egy teljesen egészséges ember. A törvényszéki orvostan ezt jól differenciálja. Szerencsétlen például az a pszichopata, illetve neurotikus, aki minden büntethetősége ellenére sem tudja külső segítség nélkül kézben– és szintentartani életmódját és tevékenységét. Magyarországon erről még reprezentatív statisztika sincsen, de pl.: Angliában a visszaeső bűnözők között megdöbbentően nagy százalékarányukat jelzik. Ezekből kerül ki — becslésem szerint — a kisebb, de ismétlődésük miatt súlyosabban minősített bűncselekményeknek 20 %-a. Az nem rele-

váns, hogy megállapítják a pszichiáterek: annak, hogy valaki pszichopata vagy neurotikus, rendszerint neveltetési okai vannak, mikor éppen az ún. nehezen nevelhető fiatalok neveltetéséért sem az iskola, sem a családok nem vállalják a felelősséget, csak egymásra mutogatnak. Tény, hogy minden ötödik visszaeső bűnözőt gyógyító-nevelő csoportba kellene utalni, ha erre a büntetés végrehajtó intézeteknek volna kapacitása. De nemcsak a börtönben van ez így, hanem a társadalomban is. Ezeknek az embereknek állandó nevelőintézetre volna szükségük még akkor is, ha „csak” a család életét teszik pokollá.

A deviációjukért már nagyobb felelőssége van az öngyilkos jelölteknek, akik egyszer, vagy többször hajtottak végre nemsikerés öngyilkosságot. Nem beszélve a szellemi fogyatékos öngyilkosságot megkísérlőkről, akik „pillanatnyi elmezavarukban” követik el szuicid tettüket. Tehát tudatuknak nem állandó, hanem rövidebb-hosszabb ideig való beszűküléséről van szó. Ennek bár társadalmi okai is

vannak, hiszen földrajzilag is kimutatható a gyakoriságukban a különbség, elkövetői bizonyos mértékben felelősebbek a szellemi fogyatékosoknál. Azonban kevésbé felelősek, mint egy iszákos vagy kábítószeres, mert az utóbbiak huzamos időn keresztül alakították ki devianciájukat, közben sokszor lett volna alkalmuk a gyógyulásra. Nem arról van szó, hogy az alkoholizáció, illetve droggal való visszaélés nem gyógyítható (hiszen még súlyosabb eseteiben is vannak ilyen irányú missziók; az egyház szolgálai mellett hívó orvosok, pszichológusok és pszichiáterek is kiveszik benne részüket elég jó rehabilitációs eredményekkel), de arról igenis szó van, hogy tudatbeszűkülésük előidézői ők maguk voltak. Méginkább felelősek deviációjukért a bűnözők, különösen a visszaesők. Ezek fokozottan felelősségre vonhatók. A prostitúció — nemcsak szexuális téren — különösen mutatja az elősdi életmód eseteit is, s még ha a jog nem is büntetné elterjedtségük miatt őket, a társadalom akkor is deviációként fogja számon tartani és kezelni, (legalábbis reméljük) mint minden erőszakot, ha a törvény nem is büntetné, pl. ha valaki gyenge szüleivel, vagy élettársával brutálisan bánik a pénz miatt. Hanyagló társadalmak jellegzetes típusai ezek.

Mindezekből eléggé nyilvánvaló, hogy a deviációtípusok felelősség szempontjából nagyjában és egészében véve osztályokba sorolhatók. A börtönmisszió a felelőtlenség legsúlyosabb csoportjával foglalkozik, de mint láttuk, ezt is differenciáltan kell kezelni.

4. A börtön-szubkultúra kompenzáció kategóriái

Most következik a másik elvi kérdéscsoport: mi különbség van a deviációs típusok és altípusok során a börtön-szubkultúra kompenzációja dolgában? A legdeformáltabb — szinte a szellemi fogyatékoság határán álló — kompenzáció a kriminális személyiségeknél van. Deviációként más a szubkultúrájuk és szubkultúránként más a kompenzáció módja. Milyen az elítéltek kompenzációja és milyen tényezők befolyásolják ezt? A bűnüldözés a nyomó-

zati periódustól kezdve erős pszichikai hatással van és ezt, attól függően, hogy a gyanúsított a tagadást választja, vagy a vallomás valamilyen formáját, pl. a részletes beismerő vallomást, másként éli át. A vallomást is a legkülönbözőbb módszerekkel lehet elérni, vagy éppen kikényszeríteni, a keresztkérdésektől kezdődően az alvás megzavarásáig, az ismételt kihallgatásokig. Ez mind traumákat okozhat. Az előzetes letartóztatás, elzárás körülményeitől kezdve a bírói eljárás és ítélet, végül pedig a büntetés-végrehajtás körülményei, mint például a zárt környezet, a zárkatársak viselkedése, az őrség magatartása, az esetleges fegyelmi eljárások nagyon széles skálán mozoghatnak és traumatikus hatásokat váltanak ki akkor is, ha minden jogszerűen történik. Ez azonban nem szokott minden részletében magától értetődő lenni az elítéltek különböző vérmérséklete és az őrszemélyzetnek, nevelőtiszteknek eltérő reagálása miatt sem. A legtöbb traumát azonban a zárkatársak interakciói jelentik. Ennek részletezésétől most eltekintek. Mindenesetre rangot jelenthet a rabok között a testi erő és az ezzel gyakran járó erőszakosság legkülönbözőbb fajtái, amit jelenteni nem mernek feletteseiknek, félve a bosszútól. Rangot jelenthet az is, hogy ki tud különböző fellebbezéseket megfogalmazni, akár jogosak azok, akár nem. Rangot jelenthet a fantázia működtetése, amikor irreális terveket, talán éppen bosszút szőnek szabadulásuk utánra, vagy újabb bűncselekmények együttes kitervelésével foglalkoznak. Ebbe a „hierarchiába” belekényszerítik azokat is, akik egyáltalában nem értenek egyet velük, de ezt nem merik bevallani. Tehát a börtön-szubbkultúrának sajátossága adva van, ezzel „etetik” egymást. Ellentmondani nem illik, mert spicliskedéssel gyanúsítják meg, vagy kicsúfolják az illetőt. Zárt világban a képzelet igyekszik kiegészíteni az emlékező és tervező készséget, tehát nem reális irányban alakulnak ki gondolataik pl.: a bíróság „pártosságáról”, a társadalom „előítéleteiről” velük szemben. A legkisebb önkritika a bíróság, vagy a társadalom részéről igazolás szemükben, és szinte predestinálja őket a bűnöző-stigma büszke vállalására és interiorizálására. A pedagógia bevallott csődje pedig sarkallja őket az

irreálisan általánosító társadalomkép kialakítására. Pl. volt olyan elítélt, aki levélben kifejtette, hogy ha a nevelőtisztek helyét papok foglalnák el, lényegesen csökkenne a bűnözés. Én az ilyesmiben persze nem hiszek, tehát csak egy járható út marad a kriminálpedagógia számára: a börtönszubbkultúra kompenzáló erőit helyesen irányítani. Hogyan?

A hegyi beszédből kiderül, hogy a „Ne ölj!” ott kezdődik, hogy képzeletvilágodban ne tarts haragot. A „Ne páráználd!” ott kezdődik, hogy képzeletvilágodban ne szőjj tisztátalan terveket senkivel kapcsolatban. Azaz csírájában, amikor még könnyű, el kell fojtani, fel kell ismereni a bűnös hajlamot. Ezt Spinoza felfedezésével lehet bevezetni, hogy ti. az eredendő bűnről szóló tanítás mennyire demokratikus felfogás, ahol minden ember egyenlő. Másrészt a kompenzálást is helyes irányba terelhetjük már a rosszindulat felismerésétől kezdve.

Ebből az állapotból csak egy kiút van, ha bűnére bocsánatot nyer, és ennek konzekvenciáit levonja. Ahogy Jézus Krisztus mondta, mikor a társadalom önkritikát gyakorolva felhagyott a vádaskodás fenntartásával: „Én sem kárhoztalak, eredj el és többé ne vétkezzél!” Ha csak börtöneinktől és börtönőreinktől, a ráctól és bilincstől remélnénk a társadalom javulását, erkölcsének tisztulását, nem pedig a bűnbocsánat és a Lélek életújító hatalmától, akkor a kompenzálásnak ez a módja csalás és szemfényvesztés lenne, és akkor Bismarcknak lenne igaza, kiszérint a bűnbocsánat erkölcstelenség. Minderről, pl. a kompenzálás deviációival és a deviációk kompenzálásával foglalkozva, a valós problémákkal küzdve, sokat lehetne beszélni, nem is haszontalanul. De nem akarom, hogy az elmélet sokkal bővebb legyen a gyakorlatnál (2Pét 1,2–9). Tehát itt befejezem, sapienti sat!

Ide csatolom záradékul, hogy a mentálhigiéné terén mit tekintek az egyház tágabb feladatának, természetesen a humanitárius intézményektől nem függetlenül. Ez a tekintés szószerinti szövege annak a levélnek, melyben Kamarás István szociológusnak egy a pszichológiai és mentálhigiéniai kérdésekkel foglalkozó tanfolyam kereté-

ben tartott előadása után feltett körkérdésére válaszoltam. Ebben börtönmisszióknak, mint deviáció-misszióknak tágabb látóhatára és jövője is felsejlik.

Egy spirituális van: a Szentlélek Úristen. Ő pedig nem automatikusan vagy emberi szervezés alapján arányosítja a talentumokat és pozíciókat (*vocatio interna* és *externa*). Ezért beszélhetünk, és kell is beszélünk szakspirituálisokról az egyházon belüli helyzetüket tekintve, pl. deviációmissziói- és deviációmissziói-pályaválasztási-tanácsadó szakspirituálisokról.

I. Az lenne a kívánatos, hogy jelenlegi nehéz helyzetünkben a szakspirituálisok kisebb-nagyobb munkaközösségeket szervezzenek maguk köré. A hívók nem ritkán lakásukon, vagy családjukon belül kénytelenek összefonódott deviációkkal együttélni. De népünkért való felelőségünkől is következik, hogy — odafigyelve a releváns deviációs-szociológiai és -statisztikai adatokra — az egyházon belül is önsegélyező csoportok alakuljanak a deviációk leküzdésére. Ideértve a prostitúció, sőt nemcsak a szexuális prostitúció problémakörét, hanem mindenfajta élősdiségét.

A szakspirituálisok feladata a deviációmissziót oktatni, szervezni és tanácsolni. Mégpedig a krízisintervenciótól kezdve a kvázi-kóros személyiségek pszichikai karrierjének szemmel tartásáig, gondozásáig. Ebbe laikusokat, világi papokat, szerzeteseket (diakónusokat), kongregációkat (mozgalmakat és belmissziói egyesületeket), alapítványokat is be lehet vonni, ha a szakspirituális széles látókörű.

Ezek a szakspirituálisok természetesen arra törekednének, hogy szakcsoportjuk segítségével bázisközösségbe, az egyházközség életébe is bevonják klienseiket és pácienseiket, s mind nagyobb közösségi adhézió és affinitás irányába juttassák.

II. Ehhez azonban kell, hogy a bázisközösségek egy, vagy többféle deviációra reflektáljanak. Ehhez viszont a felső egyházvezetés szorgalmazza a deviációmisszió problémakörének oktatását:

- a) a teológiákon az etikaoktatásban,
- b) a gyakorlati teológia praktizáló oktatásában,
- c) a laikuscsoportok és értelmiségiek lelkigyakorlatos szakképzésében is.

A képzett, többszintű „kezelő csoportoknak” átmeneti szerepük van egy ember életében, nehogy a deviációmisszióban való kötődés miatt „kezeltjeik” tartósan, vagy véglegesen „stigmatizálódjanak”. (Ez ugyanakkor nem zárja ki olyan úttörő intézmények létrehozását, melyek akár szanatóriumszerűen működnének, vagy olyanokét, ahol súlyos pszichopáták és neurotikusok munkaterápiára non-profit elhelyezést nyerhetnének, hogy külső segítséggel életmódjuk és munkamódjuk helyes irányba terelődjék, esetleg idővel önálló életvitelre is alkalmassá legyenek.)

III. A gyülekezetorientált deviációmisszió hátterül csak egészséges, de nem ítélkező gyülekezet szolgálhat. Tehát a gyülekezet tűrő- és befogadókészségét józan mértékkel növelni kell. Ezt csak hitközségi szinten lehet szolgálni a cura pastoralisban és a prédikációban.

De mindezeknek van egy jó értelemben vett provokatív része (nemes versenyre hívás), és van egy jó értelemben vett polemikus része, a gyülekezeti élet tisztaságára való törekvés. (Provokatív: Lk 18,8–17, polemice: 1Kor 5,9–13. Mindkettő egyházi használatra.)

Végül, ha mindez funkcionál, kívánatos lenne, ha az egyházi vezetők minden társadalmi rétegből, minden erre alkalmas egyént bizonyos hivatások felé irányítanának, amelyek ezt a területet átfedik. (Pl. a gyógypedagógiai főiskola bármely szakára; a pszichiátriai és mentálhigiénés képzés megfelelő szintjeire.) Az ilyen pályairányításnak meg lehetnének a szakspirituálisai, akiknek munkássága egyházi, mozgalmi, egyesületi, rendi, gyülekezeti, alapítványi szinteken manifesztálódik.

Mindez igényli a felső egyházi vezetés helyes iskolapolitikáját, hogy a méltányosság alapján odatanácsoltak felvételt is nyerjenek a tanintézetekbe, munkahelyeken.

Ha a deviációmisszió területéhez odacsatolom a pneumatikus szféra összes deviációit, mint például az okkultiz-

must, mely a legtöbb keleti vallásnak alkatrésze, akkor nyilvánvaló, hogy vannak csak az egyház által végezhető feladatok is. Figyelemre méltó, hogy az okkult vallások „tudományai” valamilyen módon mindig az erkölcsi döntéssért való felelősséget akarják levenni az ember válláról, ezért társadalmi szükség az ellenük való küzdelem. Természetesen ezt a küzdelmet csak pneumatikus eszközökkel lehet folytatni, másképp nem hatékony. („A mi fegyvereink nem testiek, hanem erősek” — mondja Pál apostol.)

THALASSA

Pszichoanalízis — Társadalom — Kultúra
a T-Twins Kft. kiadásában

Szerkesztőség:

Ambrus János, Bókay Antal, Erős Ferenc (felelős szerk.), Hidas György, Mészáros Judit, Vajda Júlia

az 1992/1 szám tartalmából

Heller Ágnes: Emlékezet és felelősség, **Vikár György:** Feljegyzések a fanatizmus lélektanáról, **André Haynal:**

Diktatórikus rendszerek és a magyar pszichoanalízis
Boris Buden: Inconscientia Jugoslavica, **Vargha Jenő:**

A múlt feldolgozását szolgáló elhárító mechanizmusok a mai román társadalomban.

Megrendelhető:

T-Twins Kft. 1088 Budapest, Gutenberg tér 3.

(Tel.: 1420-514)

BARCZA BARNA

1931-ben született Vácott. Kisközösségi életben való részvételéért már 1953-ban hat év börtönre ítélték. 1968-tól bázis-lelkész. 1970-től Budapesten él. Fő profilja a lelki tanácsadás. Tanulmányát fekévésünkre írta 1991-ben.

Közösségi lelkivezetés

Jézus tanítványokat nevelt, és akiket nevelt, azokra is tanítványok nevelését bízta. A kereszténységet világ méreteiben úgy is tekinthetjük, mint a tanítványnevelés láncreakcióját. Aki „tizenkettővé” vált, az főneveli a maga tizenkettőjét. Ezen a módon, ezzel a Jézustól elindított módszerrel kell behálózunk a Földet — Jézusnak elkötelezett tanítványokkal, hogy tapasztalhatóan megvalósuljon a földön Isten országa, az egyház.

Most nem részletezve, csupán utalok arra, hogy a kétezres éves egyháztörténelem során vajmi keveset foglalkoztunk eme Jézustól kapott feladattal, és az ugyancsak tőle kapott módszerrel. A személytől személyig érő intenzív tanítványnevelés helyett csupán „tömegpasztorációt” folytattunk, amelynek során főleg a papok valamelyes képzésére koncentráltunk, a hívek nagy többségét pedig vezetetségre utaltuk. Tehát a hit továbbadása területén infantilizáltuk. Már eleve a pap és hívő szétválasztása a világi híveket érdektelenné tette mind Jézus tanításának alapos átvétele, mind annak továbbadása területén. Mivel helyenként ezer, másutt tízezer hívőre jutott egy pap, nem csoda, ha az Isten országa terjedése Jézus elgondolásához képest (a Föld behálózása 12x12x12x... alapon) kifejezetten frusztrált jellegű volt.

Már a két világháború között megindult Európa-szerre a világi aposotlok kiképzése, de nagyobb lendületet csak a II. világháború után kialakuló bázisközösségek révén kapott. Itt azonban számszerűleg is, minőségileg is

olyan gyors fejlődés következett be, amellyel a hagyományos lelki vezetés nem tudott lépést tartani. Az infantilizált „Csipkerózsika álomból” néhány év vagy évtized alatt fölébresztett keresztények egyszerre sokrétű igénnyel léptek fel a lelki vezetés terén is.

Mi minden történik egy bázisközösségben?

Itt most csak felsorolásszerűen említem.

1. Jézus gondolatvilágának a lehető legtökéletesebb megközelítése és átvétele az evangéliumok Jézusának segítségével. Ennek módszereit és a részleteket a kezdők is megtanulják. A haladottabbak már a szintézist készítik és adják tovább. Ez folytonos kutatást, szembesülést, mélyülést kíván.

2. Imádságos Isten–kapcsolat. Az egyéni életben is, a közösségi életben is. Így nemcsak Isten felé nyílunk meg, hanem egymás felé is. Hamisság, rejtegetés, megtévesztés helyett egymás számára egyre áttetszőbbekké válunk.

3. Önnevelés egymás segítségével. Hol az evangéliumok részleteiről, hol átfogó szempontjairól elmélkedünk. Megbeszélve, és imádkozva.

4. Emberhalásszá, apostollá nevelődés. Jézusra mindig figyelve, az emberi kapcsolatok pszichológiai, szociológiai és egyéb szempontjait is vizsgáljuk és próbáljuk.

5. Családcentrikusság. A család gondjait elvi szinten is, konkrét gyakorlati problémákkal kapcsolatban is megbeszéljük. Tapasztalatainkkal egymást segítjük.

6. Házi feladat címén valamilyen közös tananyagot vállalunk, amit a következő találkozón kiértékelünk.

7. Egyéni vagy közös karitatív feladatokat szervezünk. Jövedelmünk egy részét az éhezőknek küldjük el.

8. Az egyes testvérek által hozott, és a soros elnök által összegyűjtött problémákat fontossági sorrendben megbeszéljük.

9. Évközben többször vannak csoportközi találkozók, fórumok, tanfolyamok, ahol szélesebb kört érintő kérdéseket beszélünk meg. Évente egyszer pedig ki–ki lelkigyakorlaton vesz részt.

E vázlatos felsorolásra azért volt szükség, mert ezekben való jártasság, tapasztalat nélkül senki se vállalkozhat e közösségekben a testvérek lelki vezetésére.

Lelki vezetés vagy lelki tanácsadás?

Jellembelileg minél inkább felnőtté válik valaki, annál elviselhetlenebb lesz számára a vezetettség fogalma és ténye. Nem akarhat tartósan „buta gyerekként” egy „okos felnőtt” vezetettje lenni. Jézus különben is csak olyan „vezetőket” ismer, akik másokat szolgálnak. A „szolgálva vezetni” — ez kb. annyit jelent, mint a testvér problémáját vele megbeszélni, és neki Jézus oldaláról tanácsot adni. Magunk között szívesebben beszélünk lelki tanácsadásról és lelki tanácsadóról. A hagyományos szóhasználatban szereplő „lelki vezető” azonban újra és újra a nyelvünkre jön. Éppen ezért előrebocsátjuk, hogy bármelyik szót is használjuk: lelki vezető, lelkiatya, stb., mindig lelki tanácsadót, idősebb, tapasztaltabb, de segíteni, tehát szolgálni akaró testvért értünk alatta. Akkor is, ha az egyházi gyakorlatnak megfelelően a pap lelkiatya a feloldozást is megadja.

A gyóntatószéki gyakorlat elégtelensége

Ha túl sokáig hurcolunk magunkkal lassanként merevvé váló formákat, gyakorlatokat, egyszersak rájövünk arra, hogy már nem az életet szolgálják. Sem a jelen életünket, sem jövődó, megújuló életünket. Az itt főlvázolandó lelki vezetés számára (de már a korábbi számára is) a gyóntatószéki gyakorlat nem megfelelő. Mert

1. nehezen jöhet létre állandó, személyes, kiismerő kapcsolat,
2. csak bűnökre koncentrálnak nem a kibontakozásra, még kevésbé a közösségi élet sokszorosán összetett gyakorlatára,
3. kényelmetlenek a fizikai körülmények a hosszabb megbeszéléshez, és nem teszik lehetővé pl. a jegyzetelést sem,

4. az időhiány, a mások sorbanállása lehetetlenné teszi az igényesebb megbeszélést.

A találkozás

Körülmények

Szobában történik. Leggyakrabban a lelkiatya lakásán. Asztalnál, egymással szemben ülünk. Mindkettőnk előtt papír és írószer, hogy jegyzetelhessünk. (A gyóntató természetesen utána megsemmisíti följegyzéseit.) Középen gyertya, amelyet az imádság, ill. a feloldozás idejére meggyújtunk. Összeszedett, mégis természetes légkört teremtünk. A többórás megbeszélés szünetében kávézás, étkezés, dohányzás is lehetséges. Időtartama egytől három óráig terjedhet. Gyakorisága: kezdők havonta jönnek. Később ez két-, ill. háromhavi gyakoriságra tágul. A legfejlettebbek már csak félévenként egyszer jönnek.

Lefolyása

Nyitó imádság. Ez éppúgy szolgál Isten jelenlétének földézésére, mint saját összeszedettségünk elősegítésére. A spontán fogalmazott gondolatok esetleg egy alapprobléma „kiugrását” segítik elő, vagy egy általános helyzetképet rajzolnak.

Önfeltárás. Ennek módjára külön nevelődni kell. Nagyon sok múlik azon, hogy a gyónó mennyire intelligens és praktikus önmaga megfogalmazása és annak „tálalása” terén. Ebben is segíteni kell őt. A lényeglátásban is. A megragadást segítő szempontok megtalálásában is.

A rendelkezésre álló idővel is gazdálkodnunk kell. Általános szabály, hogy annyi időt fordíthat önmaga és problémái bemutatására, amennyit a lelkiatya hozzászólásaira szán.

Legelőször beszámol az elmúlt találkozáskor vállalt elégtétel teljesítéséről. A tapasztalatokról, eredményekről, hiányokról. Az elégtételt ugyanis ő vállalta azon a területen, ahol a legjobban lemaradt.

A részletes beszámolás az eltelt időszakról általában a saját maga által készített lelki tükör, ill. saját szempontjai alapján történik. A beszámoló formája esetleg lassan alakul ki, és hosszú idő után lesz egyre „testreszabottabb”. Van, aki a megbeszélte fontosabb küzdési irányokat kockás lapon vezetve naponta leosztályozza magát, s ilyenkor csak végigfut egy-egy rovaton, ahonnan leolvasható akár háromhavi fejlődés vagy hullámozás is.

Van, aki egyszerűbben csoportosít. Három részre tagolja beszámolóját: Istenkapcsolatai, emberi kapcsolatai és önmaga. Természetesen mindenhol a szeretet növekedését vagy fogyatkozását regisztráljuk, és a kibontakozás vonalvezetését tapintjuk. — E hármas szempontú önfeltárás elég praktikus, és többszörösen összetett, mert pl. a második szempont: az emberkapcsolatok, koncentrikus körökként található: család, kisközösség, munkatársak, esetleges kapcsolatok... Ebbe tehát a családon belüli konfliktusok éppúgy beleférnek, mint a közösségi élet számtalan problémája.

Aki nem vezet ilyen füzetet, az előbb-utóbb ellehetetlenül. Ezért mindig ebből történik a beszámolás. A hozám indulás előtti napon összeállítja problémái vázlatát. Természetesen könnyebben teheti ezt, ha azonnal bejegyezte (a három hónap során) az éppen felmerült gondot, tisztázni valót. Még könnyebb helyzetben van az, aki időnként naplót szokott írni — legalább olyankor, amikor életében nagy hullámozások, ide-oda csapódások, esetleg nagy örömek vagy gondok adódnak. Olyan testvér is van, aki elmékedéseit mindig leírja. Ők könnyen tudnak ezeken végigfutni, hogy a kérdéseket aktuális konkrétágukban ragadhassák meg. Ha életszerűbben találják, a lelki atya is jobban és könnyebben tudja magát beleélni. Hiszen éppen kettejük között a „csatolás hatékonysága” teszi értelmessé ezt a nem kevés energiát igénylő találkozást.

Ügyszólván sose maradhat ki a beszámolóból az idő- és pénzszámolás. Ugyanis az volt a fontos életében, amire pénzét és idejét, fordította. Az első néhány találkozás alkalmával olykor döbbenetes hatással van egyesekre, amikor elkészítik egy hónapon keresztül vezetett idő- és

pénzelszámolásuk összesítését. Az arányok néha ijesztőek.

Időelszámoláshoz elég egy héten keresztül naponta bejegyezni az időtartamokat az előre felvett pl. tíz kategóriába (az úti időt mindegyikhez hozzászámítjuk). 1. Alvás. 2. Biológiai szükségletek. 3. Imádság, liturgia. 4. Munkaviszony. 5. Családi együttlét. 6. Emberhalászás, közösség. 7. Önképzés. 8. Karitás. 9. Szórakozás, kultúra. 10. Ténfergés, lötyögés, üresjárat. — Van, aki ilyenkor döbben rá életének horribilis méretű üresjárataira, vagy szórakozásai mammut méretére. Csak ha ő látja be az aránytalanságot, akkor fog igazán elindulni, hogy kimásson ebből vagy abból a kátyúból.

Később, előrehaladottabb korszakában már csak öt kiemelten fontos dolog időfelhasználását kell rendszeresen ellenőriznie. Ezek: 1. Istenkapcsolat (ima, elmélkedés, szentmise...). 2. A családi szeretetre fordított idő. 3. Isten országabeli önképzés. 4. Karitás (embersegítés). 5. Emberhalászás, szeretetre tanítás (közösségi élet). Az már igen komoly életű személy, aki rendszeresen és napi átlagban két órát tud fordítani erre az öt fontos dologra. Természetesen úgy, hogy ezek egyike–másika csak a hét egy-egy napján történik.

A pénzelszámolás terén legalább az elején megkérjük arra (beláttatással, meggyőzéssel), hogy egy hónapig írjon minden fillér bevételt és kiadást. Ugyancsak tíz kategória szerint csoportosítva készítsen egyenleget. Pl. 1. Élelmezés. 2. Ruházat. 3. Lakásrezsi, higiénia. 4. Tanszerek, könyvek, kultúra. 5. Közlekedés. 6. Visszatérülő szeretet (ajándékozás). 7. Vissza nem térülő szeretet (éhezők, szegények). 8. Szórakozás, nyaralás. 9. Tartalékképzés. 10. Luxus, élvezeti cikkek (kávé, alkohol, ingyencségek...). — Bizony, kiderülnek az aránytalanságok. Később már csak az eltúlzott rovatokat kell karbantartani. A pazarlás és zsugoriság területeit. Végül már csak a hatodik és hetedik rovatot ellenőrizzük, hiszen ezekre csak akkor jut, ha a többi is egyensúlyban van.

Van, aki mindjárt az önfeltárás elején, van, aki csak a végén állapítja meg, hogy miben érte el a legnagyobb eredményt, és miben volt legnagyobb a lemaradása.

Az önfeltárás ideje alatt a lelki atya jegyzetel. Méghozzá kéthasábosan. A papír bal oldalán rögzíti az önfeltárást. Jobb oldalán pedig rögtön jelzi a maga kommentárját vagy tanácsát.

Tanácsadás. Rendszerint az önfeltárás befejezése után szoktunk egy kis szünetet tartani. Ezt követi a lelki atya hozzászólása. Úgy is mondhatnánk: a jézusi értékrend szerinti kommentálása.

Az elején, mielőtt belenézne jegyzeteibe, igyekszik egy összképet megfogalmazni gyónójáról. Mi volt róla az összbenyomása. Hasonlíthatnám egy grafológiai írás-elemzéshez, amelynek elején a „formanívót” szokták megállapítani. Rendszerint ezzel is sokat segít gyónójának az önismertet és önkontroll terén, hiszen egész szerepe a „tükörtartásban” csúcsosodik.

Ezután részletesen végigveszi az önfeltárás mozzanatait, illetve, amit azokból kiemelni fontosnak tart. Jelenős empatikus képességek nélkül nem sikerül a szubjektív adottságokat az objektív normákkal összehasonlítani. Hiszen a gyónó sajátos egyéniségét kell segítenie kibontakoztatni. A bűn itt a célrairányultságtól, tehát a szeretetnek saját adottságaira lebontott irányától való eltérést jelenti.

A beszélgetés során a gyónóval közösen a rögzítendő fontos mondatokat fogalmazzuk meg. Ezek lesznek a következő hónap (vagy hónapok) fő figyelemzónái. No meg arra is jók, hogy a két gyónás közötti idő felén vagy harmadán, amikor már csökken a „feldobottság lendülete”, a gyónó otthon újra elővegye, átnézze (ezt nevezzük a nagy távolság hídlábbal való áthidalásának). Ezek segítségével készíthet magának újabb napi vagy heti feladatokat. Naponta mindig csak egyet.

Folynak a tisztázások, visszajelzések, beleszólások, rákérdések és szembesítések Urunk szempontjaival. Sokmindenre a gyónó maga is rájött vagy rájön, de más szájából is akarja ezt hallani. Ez megerősíti őt. Hiszen, mihelyt rákényszerül önmaga megfogalmazására, ti. hogy el tudja mondani saját állapotát, a legtöbb dolog megoldása egy

fejlettebb ember előtt már összeáll. Itt a kívülről látóval szembesülés jelentős hatást szolgáltat.

Közösen megállapítjuk a fő küzdési irányt. Ez már át is vezet a tanácsadás utolsó pontjához, az elégtétel tisztázásához és vállalásához.

Elégtétel. A gyónótól kérdezem, hogy milyen területen akar az elkövetkező időben leginkább küzdeni? A terület megjelölése után a feladatot már magam konkretizálom. Itt több példát említek.

1. Egészen kezdők esetében elégtétel: leltározás. Írja össze a következő alkalomra összes jótulajdonságát egy lapon. Másik lapon a hibáit.

2. Az előző elégtételt, ha megbeszéltük, kiértékeljük, akkor a következő elégtétel: készítse el saját napi lelkitük-rét. Olyan kérdéseket fogalmazzon, amelyekkel lappangó jótulajdonságait kifejlesztheti, a rosszakat gyomlálhatja. Az egész lelkitükör nem lehet nagyobb egy levelezőlap nagyságú kartonnál, amit Szentírásából mindig előhú-zhat.

3. Aki azzal vádolta magát, hogy belefulladt munkahelyi feladataiba, és ott nem vették észre rajta, hogy ő az Isten embere (mert kriptó-keresztényként akart élni), annak elégtétele: egy héten keresztül naponta ezzel a gondolattal dolgozzon munkahelyén: én itt Isten nagykövete vagyok. Uram segíts, hogy ma is megmutassak valamit belőled! — Az esti lelkiismeretvizsgálatnál számbaveszi e téren az eredményei, hibáit.

4. Akinek az volt a gondja, hogy imaélete elkapkodott vagy éppen csak szövegimája volt a lelkiismeretvizsgálat mellett, annak elégtétele: három héten keresztül minden héten betervez egy napot (lehetőleg mindig ugyanazt), amelyen biztosít egy fél óra teljes félrevonulást, elcsendesedést. Nyáron a munkából hazajövet egy templomban. Télen otthon bevonul a félszobába, és vagy a házastársa, vagy a gyerekek közül a legnagyobb örködik, hogy senki ne zavarja arra az időre aput vagy anyut. (Van, aki táblát akaszt a kilincsre: Ne zavarjatok!)

5. Aki eltúlozza az egyéni életszentségre törekvést (mintha Isten egyáltalán teremtett volna izolált embert),

miközben észrevehetően nem él közösségi életet, attól pl. azt kérem, hogy találjon környezetében egy nehéz helyzetű, bajban lévő embert (sokgyermekes, magányost, beteget, időset, mozgássérültet, fiatal deviánst...), és személyesen törődjön vele. Heti tervében pl. a szerda lehetne a karitás nap. Két szerdán a másik segítségét ajánlja fel elégtételül!

6. Aki tele van jószándékkal, de figyelme szétszórt, belevész vagy a feladatokba vagy az önközpontúságba, annak elégtétele: egy héten keresztül minden napra válaszson magának jelszót vagy jelmondatot. (A választás vagy úgy történik, hogy az esti lelkiismeretvizsgálat leghiányosabb részének az ellenkezőjét célozza meg. Pl. aznap sokat kárpált, kritizált, akkor a holnapi jelszó: „A jót megdicsérem.” De választhat a Szentírásból. Választhatja elmékedése végkövetkeztetését, stb.) A sok közül valaki pl. így választott hetet: 1) Hangerőszabályozás. 2) Telefonálás tömönatokkal. 3) Empátia (megfejtem, mi van a lelkében). 4) Megdicsérem a valódi értéket. 5) Csak négyszemközt kritizálok. 6) Csak semmi morcosság! 7) Örömet okozok családomnak.

7. Jegyben járók részére: kérjen saját tulajdonságairól (jókról és rosszokról) írásban leltárt jegyesétől. Aztán alaposan beszéljék meg. (Ha a partner nem hozzám jár, arra is hatni fog, és valószínűleg ő is fog kérni ilyet magáról.)

8. Közösen gyónó házastársaknak: hetente egy fél nap teljes szabadságot biztosítson társának úgy, hogy annak akkor semmi családon belüli feladata ne legyen. Engedjen neki szabad választást, eltávoztást beszámolási kötelezettség nélkül.

9. Aki úgy jár közösségi találkozókra, hogy mindig csak kapni akar másoktól (szellemi élősködő): készítsen el egy olyan elmékedést, amit előadhat akkor, ha ő lesz a soros elnök. Vagy: az éppen most olvasott könyvről készítsen egy rövid értékelést, amit előadhat.

10. Aki fogához veri a garast, ha másokról van szó: állapítson meg egy összeget, amit fizetéséből mindig félre tud tenni, és befizeti az éhezők (a harmadik világ tényleges éhezőinek) kasszájába.

Ez a tíz példa csak így felsorolva hosszú. A valóságban egyik vagy másik pontban hamar megegyezünk. A gyónó csak úgy vállalhatja az elégtételt, ha belátja, hogy az neki jó. Következő gyónását majd azzal kezdi, hogy ennek lebonyolításáról beszámol.

Imádság. Ekkor gyertyát gyújtunk. Minden más fényt eloltunk. Rövid időre elcsendesülünk. Először a gyónó imádkozik lelkéből előbuggyanó spontán szavaival. Bűnbánatát fogalmazza meg, vagy elhatározásait. Megköszöni Istennek az új felismeréseket, meglátásokat. Szabad utat enged örömének, bizakodásának. Lelkesül a kibontakozás most felismert lehetőségéért, stb. — Meg kell mondanom, noha ezen imában már összegző szempontok is könnyen helyet kapnak, mégis itt szokott az érzelmi elem kulminálni. Sokszor komoly megrendültségnek lehetek tanúja. Még hozzáteszem: a lelkiatya a gyóntatószékben szinte soha nem tapasztalható módon élheti meg azt a szellemi-lelki örömet, ami visszajelzi, hogy életének értelme van. Éppen ez a lelki szolgálattétel engedi megtapasztalni a lélektől lélekig ható emberi segítő kapcsolat örömét.

Ezután a lelkiatya imádkozik. Imájában benne van az, amit ez a találkozás az ő lelkében fölkapart, abból előhozott. Bár itt nagy a kísértés, hogy imája pedagogizáló legyen — sokszor magam is felhasználom kiemelésre vagy összefoglalásra —, mégis az őszinte hang, az Isten-jelenlét érzékelése átsegít e nehézségen. Legtöbbször megérzi a gyónó, hogy valaki komolyan törődik vele, szereti őt a szó legnemesebb értelmében, és ez segíti őt előrehaladásában éppúgy, mint Istenhez közeledésében. A szent légkörnek igen termékenyítő hatása van. Imában még a kritikát is könnyebben el lehet fogadtatni.

Feloldozás. A hosszabb ima után már olyan nyitottá vált a lélek, hogy az egyház által előírt feloldozási formulát nem gépiesen fogadja, hanem azonosul vele.

Lerendezések. Naptárt veszünk elő, hogy rögzítsük a következő találkozó időpontját és helyét. (Kisgyermekesekhez ugyanis magam megyek el.) Esetleg gyónáson kívüli kérdések megbeszélése következik. Információ cserék. Könyvek kérése, cseréje, stb.

A lelki tanácsadás célja

Segítse a testvér kibontakozását a tökéletesség, tehát a boldogság útján. Segítse szembesülni a jézusi eszménnyel (Jézus útjával) az ő konkrét körülményei között. Vagyis, segítse az eszményt lebontani a gyónó konkrét viszonyaira. Segítse abban, hogy jó közösségi ember legyen (családban, kisközösségben, társadalomban). Az emberhalászás és közösségformálás mindig cél legyen. Segítse egyre nagyobb önállósághoz (konceptiózus látáshoz, hatékony döntésekhez a célirányos cselekvés érdekében). Önmagát pedig tegye egyre inkább feleslegessé, egyre kevesebb területen igényeltté.

Néhány alapelv

Abban kell a gyónót segíteni, amire saját maga képtelen, vagy amiben bizonytalan. Nagy empátiával kell megállapítani, miben szorul segítségre. Segíti a gyónót, hogy mielőbb meg tudja fogalmazni saját küldetését. Feladatát, saját profilját Isten tervében. Nem helyette dönt, hanem őt tanítja meg helyesen dönteni. A gyónó szubjektivitását szembesíti az eszmény objektivitásával. Irányvonalat és távlatot képvisel, amíg a gyónó káoszban van. Nem a saját képére kell formálni a gyónót, hanem eszményének megvalósításában kell segíteni adottságainak kibontakoztatásával. Segítse, hogy a bűnbánata járjon együtt a korrekció-alkalmazás vágyával és a saját tökéletesedése terén teendő lépések örömeivel. Lelkesíteni kell a csüggedőt, járhatónak mutatni az utat, behozhatónak a lemaradást. Megmutatni, hogy Jézus útja a lelkiismeret békéjének az útja. Nem egyéni teljesítmény-rekorderré kell nevelni, hanem optimálisan szolgáló közösségi emberré.

A lelki tanácsadó kvalitásai

Egyre jobban ismerje Jézus tanítását és útját. Éljen közösségi életet. Legyen közösségvezető. Lelkesedjen a jézusi úton járásért, és lépjen is ott előre. Az emberi kapcsolatok terén legyen tapasztalt és tárgyalóképes. Rendelkez-

zék átlagon felüli pszichológiai és szociológiai ismeretekkel és tapasztalatokkal. Úgy legyen rugalmas, magát a másik helyzetébe beleélő, hogy közben szilárd és eltéríthetetlen legyen a jézusi eszménytől. Ha a tanácsadást a gyóntatással együtt végzi, akkor felszentelt papnak kell lennie. A saját életében is tudja felmutatni azt, amit képvisel. Akarjon eszköz lenni Isten Szentlelkének kezében.

Házaspárok közös lelki vezetése

Mind a házastársi és családi konfliktusok megoldása, mind az egymáshoz alkalmazkodás, mind a közösen végzendő közösségi munka eredményessége szempontjából rendkívül hátrányos a házastársak egymástól elszigetelt gyóntatása ill. lelki vezetése. Annál eredményesebb ez közösen. Hiszen ott szembesülni tudnak nemcsak egymás gondjaival — amit segít a harmadik személy vitafegyelmező ereje — hanem a harmadik személy kívülről látásával, és a közös eszményhez igazodással.

Még jelentősebb a közösen vállalt küzdés, az egymás segítése ebben a küzdelemben. A feltárás őszinteségében jobban megismeri társa vívódásait, sajátos problémáit. Az ima áhítatában pedig nagyobb belső erő jön felszínre a megjobbított életvitel olajozásához. Nem egyszer az elégtétel is közös vállalást jelent. Esetleg egy közöset és egy egyénit. Pl. 3 héten keresztül — egy meghatározott azonos napon — közösen imádkoznak úgy, hogy asztalukon gyertyát gyújtanak, egyikük egy maga választotta részt olvas a Szentírásból (pl. a liturgia napi evangéliumát), aztán 5 perc csend, majd egyenként imádkoznak. (Ez is egy igen hatékony módja az egymás megismerésének és újból való fölfedezésének. Rendszerint mindgyiküknek más és más szempont világosodik meg az adott szövegről elmélkedve. Ezt érdeklődve figyelik, örömmel veszik tudomásul, s lassanként lelkileg is hasonulnak egymáshoz.) — Az egyéni elégtétel rendszerint leküzdendő hibájuk ellentétének gyakorlása.

A gyónás végén lehetővé tesszük mindkettőjüknek, hogy külön is szólhassanak. Addig a házastárs átmegy a másik szobába.

Az imádság és feloldozás hasonló az egyéni gyóntatáshoz.

Papok vagy világi apostolok?

Közismert tény a jelentős paphiány. Az a kevés pap még kevésbé vehető igénybe olyan időigényes szolgálatra, mint a lelki vezetés. Már pedig a felfejlődött, tehát apostoli munkát végző világiak igénylik ezt a támogatást. Éppen ezért nem nélkülözhetők a közösségi élet és a lelki tanácsadás területén a nagy tapasztalatokkal rendelkező világi testvérek. Ez esetben azonban külön kell választani a lelki tanácsadást és a szentgyónást. A tanácsadást ellátják a tapasztalt világiak, a gyónáson belüli feloldozást pedig bármelyik paptestvér.

SORORALAPÍTVÁNY

a magyar szerzetesnővérek egészségügyi és szociális támogatására

Kuratóriumi elnökök:

dr. Surján László miniszter

dr. Dornbach Alajos országgyűlési alelnök

Cím:

„SOROR ALAPÍTVÁNY”,
1012 Budapest, Logodi u. 57.
Tel.:1751-881

BODROG MIKLÓS

Igenlőkör

Az alagutakban bővelkedő hegyes vidéken a pszichoterápiás kli-
nika páciensei csodálkozással fogadták, amikor legújabb társuk
elmondta: Egy alagúton sokadszor átutazva valami érthetetlen,
halálos rettegés tör ki rajta, vad szívdobogással, verejtékezéssel,
reszketéssel. Azóta a 35–40 közötti hölgy semmiféle járműre
nem mer fölszállni, legföljebb személyautóra, végszükségben. És
állandóan szorong. Az igazgató–főorvos rámbízta, nézzek utána
a rejtélynek.

— Hányadszor vonatozott át akkor azon az alagúton?

— Legalább harmincadszor.

— Olyan sokszor van arra dolga?

— Mindig ott nyaralunk a férjemmel meg a fiunkkal.

— Olyan pompás helyre találtak ott?

Az asszony sűrűn pislogni kezd, lekapja a szemét rólam, és hal-
kan, mintha gyónna, mondja:

— Ott lakik az anyósom...

Pár másodpercnyi szünet után azonban, mint aki magához tért,
sietve hozzátézi:

— De nagyon kedves ám! Úgy tud beszélni, mint egy rádió!

— És ki is lehet kapcsolni?

Ezzel beütött a bomba. Nem, a mázsán felüli asszonyság
csupa száj, mely reggeltől estig be nem áll, 15 éve nem fogy ki a
közlendőből. Uralkodik a fián is, aki az anyai diktátumnak nem
tudván ellenállni kényszeríti a feleségét, hogy minden szabad-
ságot az anyjuknál töltsenek. A feleséget, vagyis páciensünket,
ez borzalmasan megviseli, de ő csak alkalmazkodni képes, sar-
kára állni nem. Kérdésekre megvallja: egy ilyen „üdülési nap”
háromszor jobban elfárasztja, mint egy munkanap. S ugyan mi-
ért *ennyire* védtelen? Amint ugyanis idővel kiderül, munkahelyé-
nek is ő az üdvöskéje, füt–fát az ő nyakába varrnak, agyondicsé-
rik, kihasználják. Még az igen népes rokonságból is hozzá szalad
mindenki kölcsönt vagy más segítséget kérni, mert — ahogy
mondta valaki — ő a jóságkombájn, mindenki rabszolgája. Ha
már–már nemet mondana, mert tántorog a fáradtságtól, elég
csalódottan nézni rá, s ő nyomban megígér mindent, az utolsó le-
heletig. — De mi lehet ennek a *háttere*?

Tizen voltak testvérek, (nyolc ma is él) ő az utolsó. Így akkoriban, falun lévén, *mindenki parancsolhatott neki*. Egyetlen menedéke az édesanyja volt, aki iszonyú sokat dolgozott, mert az apa, mint egyedüli családfenntartó, ahogy hazajött a munkából, megkövetelte a kiszolgálást. Még az újságot is úgy kellett odavinni neki, meg a sámlit a lába alá. A legkisebb gyermek oly mélységesen magába itta ezt az anyamintát, hogy ösztönösen ezt követte—másolta akkor is, amikor az már nem volt indokolt, és erejét is meghaladta. Keresztény hitét is úgy fogta fel, hogy ő „testvéreinek” minden kérését köteles teljesíteni, anyjához hasonlóan a korai halálig. *Rögzült benne az engedelmességi-alkalmazkodási kényszer*, testileg—lelkileg teljesen kimerült, amit még magának sem mert igazán megvallani, s ez robbant ki belőle az alagút—pánikban, mintha csak valami azt mondta volna belül: Sötét sors—vonatom megint a darálóba visz szabadságra! Ha tovább halad az idült igenlőkór (igenitis chronica?) útján, az nemsokára katasztrófát jelentett volna számára.

A *lelkiismeret-gyógyászatra* is rászorult. Elmondtam neki: nem köteles aggályos gyermekkori beidegződéseit szolgálai követni, uralkodó természetűek és potyalesők önző igényeit kielégíteni, amivel rájuk sincs jó hatással, és jóval kevesebb energiája marad a valóban segítségre szorulókra s önmagára. Úgy szeresse felebarátját, *mint önmagát*: legyen meg az egyensúly! Keresztelő János sem azt mondta, hogy egyetlen ruhádat add másnak, hanem akinek két ruhája van, az egyiket adja olyannak, akinek egy sincs. Jézus a hegyi beszédben nem azt mondta, hogy mondatok mindenre igent, sőt ő maga sem teljesített minden óhajt. *Szabad, sőt kell nemet mondani*, ha az indokolt. Az ingyenélőkkel kapcsolatban Pál nem arra buzdított, hogy tartsátok el őket szeretettel, hanem leszögezte: „Aki nem akar dolgozni, az ne is egyék!” Más összefüggésben pedig szemrehányó gúnnyal írja: „Eltűritek, ha valaki leigáz titeket, ha valaki élőködik rajtatok...” (2Kor 11,20). Lelkére kötöttem: addig könyörüljön végre önmagán, amíg bele nem rokkan. A részletekben elkövetett öngyilkosság talán erény?!

Utolsó beszélgetésünkön előkészítettem az otthoni fogadtatására. – Üdvrivalgással jönnek majd: „Hogy vagy, Ritácska?” Be ne ugorjon ennek, mert visszamenőleg is le fogják nyúzni a bőrt magáról. Hivatkozzék nyugodtan rám, s igen komolyan közölje velük: „Azt mondta a doktor úr, hogy ha életben akarok maradni, soha többet nem szabad annyit vállalnom, mint eddig!” S ez mellel így is van. Remélem, ehhez tartotta magát.

Akadnak, nem is nagyon kevesen, akik olyan önhajszoló életformát, önkizsigerező lelkületet szívnak magukba életük ta-

vaszán, mintha mihamarábbi, közhasznú, frakcionált önpusztítás volna az életcéljuk. Ilyenkor a háttérben legalább az egyik szülő „utolérhetetlenül tündöklő” példája szokott állni. Még jó, ha első összeomlásukkor magukhoz téríthetők, mert jobbára magasztos eszmerendszerrel, hitbeli érvekkel védik önmaguk apránkénti kiirtását. Kirekesztik magukból annak tudatát, hogy valójában mit is cselekszenek — a valódi motívumokról fogalmuk sincs. Ezek közül a *tudattalanul* még mindig ható gyerekkori *ősfélelem: a szeretetvesztés* zsarnoki főszerepet játszhat, elsősorban olyanoknál, akiket feltételesen szerettek. Ez az istenképükre is rákenődhet.

A rosszul értelmezett jóság semmiképp sem jó. Tudhatta ezt a Prédikátor könyvének a szerzője vagy szerkesztője: „Ne légy fölöttébb igaz... *miért pusztulnál bele?*” (7,16). Tisztesség, becsület a normális szorgalomnak, kötelességtudásnak, áldozatkészségnek. Ám ahol a buzgólkodás már az ámokfutásra kezd hasonlítani, — akár elkötelezett lelkimunkásoknál, papoknál is — ott nagyobb bajok lehetnek a mélyben, mint a felszínen. Pedig megszívlelhetnénk a 127. zsoltárt: „Ha az Úr nem építi a házat, hiába fáradoznak az építők... Hiába keltek korán, és feküsztek későn, fáradsággal szerzett kenyeret esztek. De akit az Úr szeret, annak álmában is ad eleget.”

Philosophia Pannonica Alapítvány

a pécsi Janus Pannónius Tudományegyetemen a régió (Magyarország, Alpok-Adria, Kelet-Európa) nemzetközi filozófiai életének fellendítésére: külföldi professzorok meghívása, könyvek beszerzése, konferenciák szervezése, folyóirat kiadása, stb.

A támogató vállalkozók és vállalatok minden kiadványban fel lennének tüntetve, a tervezett folyóirat eljutna Európa, Amerika valamennyi országába és sok ázsiai országba is.

Levélcím

„Philosophia Pannonica”

Boros János, JPTE Filozófiatörténeti Tanszék

7624 Pécs, Ifjuság u. 6.

PERSPEKTÍVA

Összeállította: **Dévény István**

Ha egy szó végződése „lógia”, akkor biztos, hogy valamilyen tudományról van szó. A „pszichológia” a lélek tudománya. Olyan öreg tudomány ez, mint az emberiség, legalábbis mint az ókori Kínában, Indiában, Görögországban gondolkodó emberiség. Mi lakik a lélek mélyén? Milyen törvényeknek engedelmeskedik a lélek? Hogyan lehet működését befolyásolni? Milyen irányba kell terelni? Mitől boldog, mitől boldogtalan? Mi lakik a tudatosan átélt réteg alatt? Hogyan öröklődnek a lélek tulajdonságai? Mi a különbség az elképzelt és a valóságos szabadság között? És még ezernyi kérdés, ezernyi felelet.

A lelkipásztor eredményes munkájához nélkülözhetetlen, hogy az „ezernyi kérdés” közül legalább a lényegesebbeket feltegye magának, s az „ezernyi felelet” fontosabbjai között eligazodjék. Nem légüres térben kell hirdetnie az ígét, konkrét embereknek kell közvetítenie az evangéliumot. „Pusztában kiáltó szó”, de nem a pusztaságnak, hanem az embereknek: „Készítsétek elő az Úr útját”. Önmagát is elő kell készítenie az üdvösség tudományának ismeretével (teológia) és az emberi lélek tudományában való eligazodással (pszichológia). Ez utóbbi sem idegen a Bibliától, nem idegen a patrisztikus kor nagy teológusaitól sem, de évszázadokon át az örök üdvösségre való vezetés „lélektani” fontolgatásai maradtak középpontban. A mindennapi életgondok közötti eligazodásnál viszont (tehát — mondjuk — az evilági perspektívánál) inkább aszketikus–morális jótanácsok és előírások kerültek előtérbe. A pszichológiát mellőzni teljesen mégsem lehetett — erre jó példa Ágoston, aki „Vallomásai”-ban próbálta önmagát megérteni és megmagyarázni.

Szinte véletlenül került kezembe (a későbbi időkből) egy „igazi” pasztorálpszichológiai mű: Zürichben jelent meg 1801-ben, tehát majd kétszáz évvel ezelőtt. Protestáns szerzője, Johannes Brunner kórházi–lelkészi tapasztalataira épített, így írta meg két kötetben és közel ezer oldalon az emberek megismerésével és vezetésével kapcsolatos munkáját (Anleitung zur Menschenkenntnis und Menschenleitung für Geistliche). A fölvágtalan füzött példány nyugodt álmát aludta e hosszú időn át, a könyvtárból senki sem kölcsönözte ki, sem akkor, sem a következő évtizedekben, két évszázadon át. Fölvágtam néhány ívet, hogy utána silabizálhassam az ősi gót betűket, értelmezzem a régi helyesírású szavakat. Különös élmény volt, „elszűlött” olvasónak lenni.

„Ki kétkelkedhet abban, hogy a szónok és a lelkipásztor nem nélkülözheti az emberismeretet?” — olvasom az első mondatban. Tovább: „Áldásos működést csak akkor tudunk kifejtetni, ha ismerjük az embereket.” Ezután száz oldalakon át magyarázza a kórházlelkész, miként kell az embereket megfigyelni, miként kell hozzájuk közeledni, hogy megismerjük őket, milyen külső-belső okokra kell figyelnünk, hogy megértsük, miért olyanok, mint amilyenek... Ezután jön a (szerző számára) döntő rész: hogyan kell az embermegismerést a lelkipásztori vezéri-vezetői munkában alkalmazni. A kései olvasót persze a negatívum jobban felébreszti, mint az itt-ott jelentkező jótanács — ezt nem tagadom. Kiragadok így egy idézetet a „lelki vezéreknek” adott előírásokból: „Nekünk magunknak kell képeseknek lennünk az emberek vezetésére. Ez azt jelenti, hogy készségessé kell őket tennünk, vagy olyan hatalommal és erővel kell fellépnünk, ami kényszeríti őket. Az is lehetséges, hogy a körülményeket vonjuk uralmunk alá, így az embereket abba a helyzetbe hozzuk, hogy nem képesek másra, mint akaratumk teljesítésére.”

Milyen más légkörben íródott egy ma élő amerikai protestáns lelkész munkája: tanácsadás válságos időben. **H. Norman Wright, Crisis counseling.** — San Bernardino, USA, Here's Life Publ., 1985. 241 o.

Az alig ismert amerikai kiadó könyvét egy alig ismert német kiadó jelentette meg fordításban (Editions Trobisch, 1987), már az új cím által is biblikus atmoszférát sugallva: „Tragt einer des anderen Last”, „Mindenki hordozza mások terhét (is)”. Alapjában véve erről van szó: a lelkipásztor feladata, hogy válságos életszakaszokban, vagy pillanatokban segítséget nyújtson a rábízottaknak. Elsősorban a „nagy” krízisekről van szó: depresszió, öngyilkossági szándék, halál, válás, majd a gyermekek és fiatalok válságos korszakai, az életút kritikus szakaszai. A szerző mai pszichológusokat és pszichiátereket is megszólaltat, hogy „ideológiai” kényszer nélkül váljon felismerhetővé a probléma és az emberi megoldás útja-módja. Jól látja viszont, hogy sok esetben nincs érvényes és hatásos „emberi” megoldás. Ezért ágyazza az egészet nem kifejezetten teológiai, de egyértelműen biblikus háttérbe. Egyik ezzel kapcsolatos fejezetét szeretném röviden bemutatni.

Tapasztalatból tudom, írja Norman Wright, hogy a lelkészeknek egyik legnagyobb gondja: nem tudják, mikor kell beszélniük és mikor hallgatniuk. Legtöbbször mégis a tanácsadó beszédre szánják el magukat. Elfelejtik, hogy az odafigyelés és meghallgatás már „fél terápia”. Legyen maga Isten a példakép: „Az igazak kiáltottak, s az Úr meghallotta...” (Zsolt 34,18). Más tehát

a hallás és más a meghallgatás, a ráfigyelés. „Egyik legnagyobb szeretetszolgálatunk az emberek iránt, ha türelmesen hallgatjuk gondjaikat, panaszait” —írja tapasztalatai alapján a lelkész.

Második figyelmeztetése: kimérten, kevés szóval, megfontoltan nyissuk szólásra ajkunkat. Keménynek tűnő ószövetségi figyelmeztetés: „Ha olyan férfit látsz, aki siet a szavával, a bolondnak is több reménye van, mint neki” (Péld 29,20). Teremtsünk ezért magunknak időt a megfontolásra, talán csak egy közbevetett kérdéssel: „Meséljen még valamit a háttérről, az indítókokról...” Megfelelő szó, megfelelő időben — ez is bölcs mondás: „Öröm az embernek, ha meg tud felelni, az idejében kiejtett szó milyen sokat érhet” (Péld 15,23).

A helyes kérdezés művészetét kell alkalmazni a válságban levő tanácskérőkkel szemben. Ez valóban művészet — hangsúlyozza Wright harmadik utasításában. „A lehetőség szerint nyitott kérdéseket kell tenni, amelyek a megkérdezettnek széles játéktérrel nyitnak. Olyan kérdések, amelyekre egyszerűen nemel vagy igennel lehet felelni, nem sokat érnek.” Állandó önkontrollra van azonban szükség: mi a célom, mit akarok elérni ezzel a kérdéssel.

Alapvető jelentősége van végül az „empátiának”, a beleérzésnek, együttérzésnek, beleélésnek. Pál apostolt lehet idézni: „Örvendezetek az örvendezőkkel, a sírókkal pedig sírjatok” (Róm 12,15). „A szeretet képessé tesz bennünket arra, hogy elfogultság nélkül legyünk jelen egy másik ember életében, anélkül, hogy valamiféle haszonra gondolnánk” — írja a lelkész. „Meg kell értenünk gyengeségeiket, velük együtt kell szenvednünk, nekünk is el kell taszítanunk, ami sérti, sebzi őket, meg kell rendülnünk, ha megközelíthetetlenek maradnak...”

Mindez azonban a lelkipásztor aszketikus–erkölcsi világába is tartozhat. Érdemes ezért kiegészítésül a tudományok és a pszichiátriai gyakorlat felől közelítő szakemberek (tehát a lelkészek) véleményét kikérnünk.

William R. Miller/Kathleen A. Jackson, Practical psychology for pastors. Englewood Cliffs NJ, Prentice–Hall, 1985. XVIII+414 o.

Pszichoanalízis, mélylélektan, individuál–pszichológia — közel egy évszázadig tartott, hogy ezek a „tudományok”, az összes mellékágazatokkal együtt, beáramolhattak a lelkipásztori munka világába, hiszen kezdetben idegenkedve fogadták az egyháziak, nem utolsó sorban a lélekkutatók ellenséges beállítottsága miatt. Ismerős, hogy **Sigmund Freud** élete végéféle még megjósolta az „illúzió jövőjét”, tehát az istenhit és vallásos magatartás végét. „A tudomány nem illúzió, de illúzió lenne azt hinni,

hogy máshonnan megkaphatjuk azt, amire a tudomány nem képes” — írta a „Die Zukunft einer Illusion” befejező soraiban.

A helyzet mára radikálisan megváltozott, erről tanúskodik a szerzőpár műve is. Konkrét problémák és esetek százait építeték be a nagyon részletes „tudományos” elemzésbe, hogy segítséget nyújtsanak a tanácsadásra vállalkozó (és tanácsadásra kényszerült) lelkészeknek. Néhány fejezetcím: A lelkipásztor mint „tanácsos” — A másokra figyelés alapszabályai — A problémaelemzés fokozatai — Segítségnyújtás döntésekben — Mit lehet tenni, hogy valaki megváltozzék. Ezután jönnek a klasszikus problémák: depresszió, öngyilkossági szándék, féltékenység, stressz, gyűlölet és agresszív szándék, alkoholisták, kábítószeresek, az elmebaj határán levők. Végül: hogy lehet megakadályozni, hogy a tanácskérés a végtelenbe nyúljon, s mit kell tennie a lelkésznek saját továbbképzése érdekében. Ez utóbbit a szerzők többek között azáltal segítik elő, hogy minden kis fejezet végén bőséges (angol nyelvű) irodalomjegyzéket közölnek. Ez persze magyar olvasónak kevés vigaszt nyújt. Részemről is inkább (egy bátortalan) biztatás, a nyelvtanulásra mert egy nyugati nyelv ismerete lelkipásztorok számára nem a „turizmus”, hanem a munkájuk szolgálatába állítható. Ezt a szolgálatot egy rövidrefogott ismertetés nem tudja elvégezni. Csupán az előszóból szeretnék néhány gondolatot idézni.

A valóságos világ rettentő bonyolult, telve van meglepetésekkel. Úgy tűnik, maga a Teremtő gondoskodott arról, hogy az élet ilyen sokszínű legyen. Aki rendszerezésre vállalkozik, szinte végtelen feladattal szembesíti önmagát. Az eset mégsem reménytelen. Ez a könyv abból a meggyőződésből született, hogy egy mélyebben rejtőző rendre mégis rábukkanhatunk. Azzal azonban számolnunk kellett, hogy tapasztalatok gyűjtése és a különböző elméletek áttekintése után is a valóság bonyolult szövevényével állunk szemben. Minden eset egyedi, ezért a lelki tanácsadásra vonatkozó „jótanácsaink” is csak egy-egy individuum határáig vezetnek el. De ez sem jelentéktelen eredmény.

Néhány olvasónk panaszkodhat, hogy megoldásainkban és problémalátásunkban „nem vagyunk eléggé keresztények”. Mi azonban nem lelkipásztori „sugalmazott” pszichológiát akartunk írni, hanem a modern pszichológia alkalmazását akartuk a lelkipásztori munka számára megkönnyíteni. Nem tagadjuk az imádság, a gyónás, a lelkigyakorlatok szükségét, de most arról van szó, hogy a „természet” szintjén mit tud tenni a lelkész, ha segíteni akar. Az Istenhez vezető úton felmerülő akadályok eltávolítása — ez a mi célunk. Hiszünk abban, hogy ez lehetséges.

Ugyanez a meggyőződés sugárzik egy másik könyvből, amelynek szerzője a paderborni egyetem teológiai fakultásán a „lelkipásztori pszichológia” professzora — tehát „bennfentes”.

Josef Schwermer, *Den Menschen verstehen: eine Einführung in die psychologie für seelsorgliche Berufe.* Paderborn, Bonifatius-Verlag, 1987, 242 o.

Ez a könyv bevezetés a pszichológiai gondolkodásmódba. Elméleti előkészítést akar nyújtani ahhoz, hogy a lelkipásztorok (és a lelkipásztori munkára készülődők) megbarátkozzanak az emberismeretnek és az emberi segítségnyújtásnak ezzel a tudományával.

„Orvosnak, jogásznak, pedagógusnak, szociális feladatokban dolgozóknak, s jónéhány más hivatást vállalóknak munkájuk érdekében szükségük van pszichológiai alapismeretekre. Érvényes ez a lelkipásztorra is: ismernie kell a lélektani kutatások eredményeit, hogy ezeknek birtokában munkáját jobban végezze, a rábízottakat ilyen tudás birtokában tisztábban ítélje meg.

A lelkipásztor itt nagyjából abban a helyzetben van, mint a gyakorló orvos. A tudományokban jártasnak kell lennie, de ez kevés. Jó munkájához nélkülözhetetlen az intuíció, a tapasztalat, s a bátor tettekkészség akkor is, ha az eredményt nem tudja teljesen előrelátni. Felelőtlen lenne azonban, ha a tudományos kutatás biztos felismeréseit mellőzné.

Tudatosan vagy tudattalanul minden emberre érvényes, hogy magatartása és viselkedése lélektani összefüggésekbe ágyazódik. **George A. Kelly** kimutatta, hogy itt nincs alapvető különbség a világot érteni akaró tudós (pszichológus) és az utca embere között. Mindkettő előzetes tapasztalatokra épít, mindkettőnek vannak hipotézisei, mindkettő igyekszik ezeket igazolni (vagy az idegen hipotéziseket megcáfolni). A különbség csak abban áll, hogy a tudós 'elegáns' formában vázolja fel elméleteit, így próbálja ezeket áttetsző rendszerbe foglalni, az utca embere viszont egyszerűbben közeledik a valósághoz, egyszerűbben értékeli ki tapasztalatait. Ez utóbbi alig jut annak tudatára, hogy a teljes valóságot nem tudja átfogni, hanem tapasztalatai alapján képez róla egy többé-kevésbé valósághű képet, s ez a magaalkotta kép jelentkezik tetteiben, amikor cselekvésre szánja el magát. Az említett pszichológust is az érdekli, hogy milyen hatással vannak ezek a cselekvést irányító személyes elképzelések az egyén magatartására.

Ilyen lélektani tényekre vonatkozó elméletekre a lelkipásztoroknak is szüksége van: ezek a „privát” elméletek fogják befolyásolni tetteit. Felmerül ezért a kérdés, hogy nem lehetne-e javítani egyéni elméleteit azáltal, hogy alapos és gondos munkával

szaktudás birtokába jut. Munkánknak ez a célkitűzése. Nem sorolunk fel seregnyi tapasztalati adatot, inkább arra törekszünk, hogy bemutassuk a lélektan időtálló elméleti anyagát. Ez a gyakorló lelkipásztort arra ösztönözheti (egyúttal segítséget is nyújt neki), hogy tapasztalatait valamennyire rendszerezni tudja...

Nem egy teológus veszélyt lát abban, hogy az emberre vonatkozó empirikus tudománnyal foglalkozzunk. Ezek felfogását azonban már **Aquinói Tamás** is cáfolja, amikor megállapítja: ha a teremtményeket hamisan ítéljük meg, az hamis teológiához vezethet (*Summa contra gentiles* 2,3)...

A lelkipásztornak még másik oka is lehet arra, hogy a pszichológia a papismereteivel foglalkozzék, s ezeket kritikusan mérlegelje. Az emberre vonatkozó tapasztalati tudományok nem csupán az ember világban való eligazodására voltak hatással, hanem élményvilágát és magatartását is megváltoztatták.

Elegendő emlékeztetnünk arra, miként hatottak a pszichoanalitikus felismerések a gyermeknevelésre, a nemek egymáshoz való viszonyára, sőt hatottak az irodalomra, művészetre, erkölcsi életre...

Ahogy a fizika vagy a biológia tudományai olyan iszonyú problémákkal szembesítettek bennünket, amelyekről két nemzedékkel ezelőtt csak fantasztikus regények írtak, úgy állít bennünket új lehetőségek és nehézségek elé a pszichológia és a szociológia. Régebben csak tudomásul vettek sajátos lelki jelenségeket, ma ezeket meg lehet magyarázni és irányítani is lehet. A pszichológia egyik legjelentősebb alkalmazási területe a pszichoterápia (ez utóbbi nagyon jelentős ismeretszerzési forrás is az előbbi számára), s ez ma abban a helyzetben van, hogy nagyon sok emberen segít, nagyon sok emberi szenvedést tud meggátolni. Társadalomlélektani felismerések pedig a politikai életre vannak nagy hatással, de befolyásolják, alakítják, hatékonyabbá teszik a pedagógiai munkát is.

Mindez indokolttá teszi, hogy a teológus is foglalkozzék tapasztalati tudományokkal, elsősorban tapasztalati antropológiával — pszichológiával."

Ebben az összefüggésben — s utolsóként — még egy vaskos könyvre szeretnénk felhívni a figyelmet.

Handbuch der pastoralpsychologie. Szerk. **Isidor Baumgartner.** Regensburg, Pustet, 1990. 644 o.

Harminc teológus és pszichológus fogott össze, hogy nagyon magas szinten, gyakorlatban mégis nagyon használhatóan mutassa be a „lelkipásztori pszichológia” eredményeit. Nem csupán kézikönyvet (*Handbuch*) szerkesztettek, hanem segítő kezüket is

ki akarták nyújtani (Handreichung) a lelkipásztorkodásban tevékenykedő férfiak és nők számára.

Az első, elméleti részben hat tanulmány ismerteti a teológia és a pszichológia között folytatott párbeszéd történetét, a modern pszichológia által kialakított emberképet, kiemelkedő jelentőségű pszichológusok (**S. Freud**, **C.G. Jung**, **V.E. Frankl**) vallással kapcsolatban kialakított nézeteit, a pszichoterápia lelkipásztori jelentőségét.

Nyolc tanulmány foglalkozik a második részben a férfi és női lelkipásztorok továbbképzésével (vagy mondjuk így: pszichológiai és pszichoterápiai alapkiképzésével), de azzal is, hogy saját fejlődésük, bontakozásuk, válságos időkből való kilábolásuk érdekében milyen segítséget kaphatnak ezektől a tudományoktól.

Legalaposabban (16 tanulmányban) a harmadik témakört járták körül: Milyen „mezőkön” kerülhet sor — az egyházi élet keretein belül — a lelkipásztori pszichológia alkalmazására. Melyek ezek a mezők, helyek, egyházi „vidékek”?

A közösség egybegyűjtése, erősítése, megszervezése, az egyházközség minden tagja felé nyitott tanácsadói szolgálat. — Az élet nagy kérdéseivel és az életfordulók problémáival foglalkozó lelkipásztori munka. — Testi és lelki betegségek idején szükséges vezetés, támogatás. — Igehirdetői szolgálat, szentségkiszolgáltatás, liturgia.

Természetesen mindegyik területen a „pasztorálpszichológiai” szempont játszik szerepet, de úgy, hogy a hit legsajátosabb, benső világa nem csupán érintetlen marad, hanem két évezreden át „öntudatlanul gyakorolt” lelki gyógyító hatása (pszichoterápiikus ereje) is napfényre kerül.

Ebből a szempontból két tanulmányt érdemes külön megemlítenünk. Az egyiknek szerzője, **Herbert Poengen** a bambergi egyetemen a lelkipásztorkodástan és az igehirdetés professzora. Írásának címe: Igehirdetés és lelkipásztori pszichológia. „Isten emberi szóban jelenik meg”, írja. Ezt a megjelenést azonban nem lehet manipulálni, „a Lélek ott fúj, ahol akar”. A legegyszerűbb igehirdetői szóban is felvillanhat az Ő jelenléte. A szónoknak így nem szoros értelemben vett pszichológiai, hanem átfogóan értelmezett emberismeretre van szüksége: azon a nyelven kell beszélnie, amelyet hallgatói megértenek, amelyen lelkük mélyebb rétege beszél. Nagy veszélyt csak az évszázados ismétlésben elhalványult teológiai „frazéológia” jelent — ma különösképpen. Poengen professzor **Vaclav Havelt** idézi: „A szavak ezreinek fullasztó takarója alatt élünk, s oly régóta, hogy a hazug szavak világával szemben teljesen bizalmatlanná váltunk...” Üresjáratú szófé-
cserlés nem hordozza azt az erőt, hogy „kísérje és vezesse az em-

bert a mindennapi élet tapasztalatainak útján, segítse őt, amikor bölcsességet, igazságot, az élet ígérését keresi”.

A második kiemelt tanulmány szerzője a kötetet összeállító **Isidor Baumgartner**, két egyetemen (Bécs és Passau) a pasztorál-pszichológia tanára. A szentségek és szentségkiszolgáltatás gyógyító hatására, lelkeket „kisímítő” erejére akarja felhívni a figyelmet.

A szentségek jelek, szimbólumok, kegyelmi — tehát Istentől eredő — hatékonysággal, de a látható-tapasztalati világhoz tartoznak. Ez évezredes, hagyományos teológia. Az alapvető szimbolikus dolgok (víz, kenyér, bor, olaj) mellé járulnak ugyan alapvető szimbolikus cselekedetek és szavak is, az egész azonban beleépül a kiszolgáltatás szimbolikus liturgiájába. Ennek formálásában, alakításában azonban döntő jelentőségű, hogy a jel valóban jelezzon. Ez a „jelző” funkció száz évvel ezelőtt másként működött, mint ma: más jelekre érzékeny a mai ember, mint a tegnapi. „A vallásos jelképek 'szent játékban' (a liturgiában) az ember ősi tapasztalatait és ősi kérdéseit jelenítik meg, így vezetnek el az Istentől adott felelethez. Amikor a hívek az eucharishtiában kenyeret vesznek magukhoz, kezüket szenteltvízbe merítik, a kereszt jelét rajzolják magukra, halottaikat eltemetik, akkor a vallásos szimbólumok és szertartások az ember őseredeti veszélyeztetettségét szólaltatják meg, s helyezik Isten védő keze alá létük veszélyeit és ellentmondásait.”

Ahhoz azonban, hogy ezek a szimbólumok „szóljanak” a mai emberhez, abban a jelrendszerben kell eligazodni, amelyben ez az ember képes lelke mélyebb igényeit felfedezni.

CSAPODI TAMÁS

PÁPA ÉS PÁPASÁG

II. János Pál népszerűségi mutatói

Egy Közép–Kelet–Európára vonatkozó nemzetközi összehasonlító vizsgálat (1990. november) eredménye szerint a felsorolt közéleti személyiségek (H. Kohl, G. Bush, M. Gorbacsov, F. Mitterrand, II. János Pál pápa és az adott ország köztársasági elnöke, miniszterelnöke, ellenzéki pártvezére) közül Magyarországon és Ukrajnában (!) II. János Pál pápa a legnépszerűbb, Csehszlovákiában (V. Haveltől egy ponttal lemaradva) a második, Romániában a harmadik legnépszerűbb „politikus”. (Bulgáriában viszont a legnépszerűtlenebb.) Magyarországon a magukat vallásosnak mondók 70%–a, a nem vallásosak 10%–a „teljes mértékben” megbízik II. János Pál pápában. Az ország népességének 67%–át kitevő római katolikus vallásban megkereszteltek 41%–a, a reformátusok 26%–a, a kisegyházak és szekták tagjainak 19%–a, a vallástalanok 24%–a bízik meg „teljes mértékben” II. János Pál pápában. A kérdőíves vizsgálat további adatai szerint legnépszerűbb közéleti személyisége II. János Pál pápa.¹

A pápának „az egyház legidősebb leányánál” tett látogatása (1980) előtt a franciák 79%–a, a gyakorló katolikusok 97%–a rokonszenvezett vele. A látogatást követő közvéleménykutatás szerint a rokonszenvezők száma 85 illetőleg 95%–ra nőtt². A félig katolikus, félig protestáns Svájcban a pápalátogatást (1984) megelőző, az azt kísérő és követő időben egy 1200 újság kb. 1300 cikke alapján készült elemzés szerint a látogatást megelőző idő-

1 Simon János: Kelet–Közép–Európában II. János Pál pápa a legnépszerűbb közéleti személyiség. Magyar Hírlap 1991. VIII. 21. Itt Simon János ismerteti az MTA Politikatudományi Intézet és az MTA Szociológiai Intézet a politikai kultúra és demokrácia problémáit vizsgáló kutatás eredményeit.

2 A pápa „az Egyház legidősebb leányánál”. Mérleg 1980/3 (1980 VIII. 9.) 282. o.

ben az újságcikkek 74%-a, a látogatás időszakában 80–85%-a, míg a látogatást követően a „legtöbb” újságcikk, illetőleg kommentár értékelte pozitívan az eseményt.

II. János Pál pápa utazásairól szóló jelentések általában a pápát éltető százezres tömegekről, megmozdulásokról, monumentális misékről, a pápa diadalútjairól számolnak be Latin–Amerikától kezdve Kelet–Európaig. A látványos tömegmozdulások mellett eltörpülnek az amerikai (1979), a nyugatnémet (1980), a svájci (1982), a hollandiai (1985) vagy magyarországi látogatásának kritikai megnyilvánulásai. II. János Pál pápa egyike a világ legismertebb személyiségeinek; népszerűsége nem ismer határokat.

Magyarországon milliók egyetértésével találkozott a pápa látogatása, amely százezreket vonzott országszerte; Budapest lakosai közül ott volt minden 4–5. (összesen kb. 500 ezer) ember a Hősök terén megtartott misén, s nem lehetett nem tapasztalni, nem észrevenni azt a túláradó örömet és lelkesedést, amivel a tömegek üdvözölték, köszöntötték őt. Aki nem csak fotelból, a TV-képernyőjén vagy saját megszokott programjainak kényeszerű módosulásai miatti megbántottsággal kísérté figyelemmel az eseményeket, hanem személyesen részt vett a találkozások valamelyikén, tapasztalnia kellett a meghatottságot, az átszellemlétséget. Ezt a jelenséget a különböző világnézetű állampolgárok és a különböző tudományterületeket művelők különbözőképpen értékelhetik. Amit az istenhívők a jó, a Szentlélek szétáradásaként, kegyelmi állapotként, Jézus Krisztus érezhető jelenléteként éltek át, azt a nem hívők vagy a tömegjelenségek tudományos kutatói a tömeghatás, a tömegpszichózis stb. fogalmival írják le. Ettől azonban a miséken, találkozásokon résztvevők lelkesedése, azaz a pápa népszerűségének ténye nem változik.

„Személy és cselekedet”⁴

Azt hiszem azonban, hogy sokkal izgalmasabb kérdés, hogy a pápák hagyományos tiszteletén túl honnan van II. János Pál pápának ez a példátlan népszerűsége, milyen összetevői lehetnek is-

3 Egyházfórum 1991/2 Folyóiratszemle. 85–88. o.

4 1969-ben jelent meg Karol Wojtylának a Személy és cselekedet című könyve.

mertségének és a támadások keresztüzében hogyan tudja népszerűségét megtartani, sőt még fokozni?

Karol Wojtylát szokás úgy emlegetni, mint a kisportolt alkátú, hegymászó, kajakozó, síelő papot, mint író, költőt, irodalmárt, színjátszót, mint gyári munkást, bányászt, mint tudóst, filozófust, professzort, mint a fiatalok barátját, mint zsinati atyát, mint nyelvek avatott ismerőjét, akinek balesetei, gyógyulásai már-már csodaszámba mennek.

Elkerülve azt a kísértést, hogy e tanulmány keretei között megírjuk a nem tudni hány századik pápa-életrajzot, itt csak azt szeretnénk kiemelni, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlását deklaráló Trianoni-békeszerződés megkötésének évében, Krakko és Auschwitz között, a történelmi magyar határtól 30 km-re lévő, hegyvidéken fekvő lengyel kisvárosban született Karol Wojtylának a származása, életkora, életútja azt jelzi: tanúja, szenvedő alanya volt a fasizmusnak és a bolsevizmusnak, átélte a háborút, megélte a német és szovjet megszállást, a varsói felkelést, a lengyel- és zsidóüldözést, közvetlen tapasztalatai vannak „a létező” szocializmusról, a Vatikán „keleti-politikájá”-ról. Idegrendszere kelet-európai, zsigereiben hordozza mindazt, amit egy nyugat-európai soha sem foghat fel teljes egészében.

S még valami kitörölhetetlenül a sajátja: a hagyományos, a ritualizált, Máriás-lelkületű népi vallásosság, a lengyel mintájú egyházkép.

A pápa adottságai, képzettsége, kapcsolatteremtő képessége, hiteles személyisége, Wyszynski primáshoz hasonlítható kiállása vonzóvá, népszerűvé tették őt hazájában, és ismertté külföldön. Karol Wojtyla váratlanul gyors egyházi karrier után, 47 évesen lett a legfiatalabb bíboros, s lett a 33 napig uralkodó olasz pápa után, egyáltalán nem váratlanul és nem az ismeretlenség homályából véletleszerűen fölbukkanva, az elsősorban német, észak-amerikai és a nemkuriális bíborosok támogatása révén, a bécsi („majdnem” kelet-európai) F. König bíboros javaslatára, a bíborosi testület konzervatív és progresszív, kuriális és nemkuriális, olasz és nemolasz irányzatok, csoportok kiegyezése nyomán a pápaság történetének egyik legnehezebb és legnyíltabb konklávéja után, 1847 óta a legfiatalabb, a világegyház első lengyel és egyben első szláv pápája, Szent Péter 264. utódja, a Malakiás-féle jövendölés szerint a világ végét megelőző harmadik pápa.

Pápa és pápaság

Az 1978-as konklávék, állítólag, a pápák lelkére kötötték, hogy szilárdítsák meg az **egyházi fegyelmet**, a **hierarchikus szerkezetet**, tegyenek erőfeszítéseket a **katolikus identitás** megerősítésére. (Ez az elvárás fejeződött ki az 1979-es rendkívüli konzisztórium ülésén is.) Ezeknek a vélt vagy valós elvárásoknak, a bíborosi kar egységes kívánságának tulajdonított kijelentések alapján számba vehetők II. János Pál pápaságának történései, ezek a tevékenységi irányok alkalmasnak látszanak arra, hogy vázaltszerűen felsoroljuk a pápa 13 éves uralkodásának főbb eseményeit.

II. János Pál pápa tevékenységét a **nyitottsággal** és a **katolikus identitás** megerősítésére tett lépésekkel, az egyházban, a Vatikánban való **rendcsinálással** lehet talán a legjobban jellemezni. A **nyitáshoz**, a **nyitottsághoz** tartoznak az egész Földet behálózó ötvenvalahány utazása, az utazásokkal összefüggő találkozások, köztük a más világnézetű, más valláshoz tartozó csoportokkal, emberekkel. Különös figyelmet érdemelnek az ökumenikus szemlélet jegyében megtartott találkozások a protestáns egyházakkal (evangélikusokkal tartott közös istentisztelet Luther Márton születésének 500. évfordulóján /1983/, a gályarabok emlékoszlopjának megkoszorúzása Debrecenben /1991/, az anglikán egyházzal (pl. a melbourne-i közös gyertyagyújtás /1986/), az ortodox egyházzal (pl. konstantinápolyi és római találkozás Demetrios ökumenikus pátriárkával /1979, 1987/), valamint a nemkeresztény vallások közül a zsidó felekezettel (pl. látogatás a római zsinagógában /1986/), a dalai lámával /1982/) való találkozásai. Fontosak a világi fórumokon (pl. 1979 ENSZ, 1983 NATO) vagy az Egyházak Világtanácsában elmondott beszédei és a világvallások vezetőivel közös imádkozás Assisiben /1986/; levelei (Cirill és Metód evangelizációs munkájának 1100. /1985/, a kijevei oroszok megkeresztelésének 1000. évfordulóján /1986/). Legalább ilyen jelentős az egyházon belüli nyitás (egyházi mozgalmak iránti rokonszenv kinyilvánítása, helyzetük jogi rendezése, a hittudományi egyetemek és főiskolák szabályzatának korszerűsítése, a kollegialitás elvének felelevenítése: a bíborosi testület legfőbb tanácsadó szerepének növelése, helyi püspöki konferenciákon való részvétel).

A pápa tevékenysége mögött a nyitottságra való törekvés mellett felismerhető a **rendteremtés** szándéka is. Rendet tenni az egyházon belül, rendet teremteni az egyház intézményeiben, a Kúriában éppen úgy mint a helyi egyházakban vagy az egyházhoz tartozó tanítóintézetekben és a szerzetesrendek háza táján;

rendet teremteni a püspökök, a teológusok „fejében”, és rendet teremteni a családok, a papok életében.

II. János Pál pápa leveleivel, bulláival, beszédeivel, enciklikáival, állásfoglalásaival egyaránt arra törekszik, hogy megerősítse a **katolikus identitást**, hogy egyértelműen láttassa, hogy a katolikusoknak hogyan kell viselkedni, és mi a feladatuk a családban, az egyházban, a társadalomban. A házassággal, a családdal, a fogamzásgátlással, a születésszabályozással, a nők helyzetével, a laikusok szerepével, a cölibátussal kapcsolatban vallott nézetei nélkülözik az újítás legapróbb jelét is. Az egyház intézményeiben való ténykedése egyrészt a **személycserékben**, kinevezésekben, bíborossá kreálásokban, az „előléptetésekben”, másrészt az egyházi fegyelem, az **egyházrend**, a hierarchikus felépítés **szigorú megtartásában**, harmadsorban pedig a **strukturális reformok** elkezdésében nyilvánul meg.

A pápa a Vatikánon belüli **személycserék** esetében nagyon sok esetben következetesen betartja az íratlan szabályokat, a szinte kötelező előléptetési menetrendet, másrészt viszont a létszámot, az összetételt és a szerkezetet illetően radikális újítónak számít. Casarolit, a volt „külügyminisztert”, a „keleti-politika” egyik képviselőjét, akivel Wyszynskinek és saját magának is korábban nézeteltérései voltak, bíborossá kreálta, megtette államtitkárrá (Vatikán második emberévé), betartva ezzel a szokásokat, belátva a folyamatosság, az olasz származás fontosságát, engedményt téve az olasz lobbinak, felülemelkedve az egyházon belüli és személyes vonatkozású ellentéteken. Más személyi döntéseivel (pl. Apostoli Szék jószágkormányzója, vagy a végrehajtó hatalom vezetőjének, vagy a Vatikáni bank (IOR) vezetői tanácsának kinevezésével) a kevesek kezében összpontosuló hatalmat kívánta megszüntetni. A kuriális, az olasz bíborosokkal szemben egyre inkább a kúrián kívüli, nemolasz bíborosokra támaszkodik egyrészt oly módon, hogy új bíborosokat kreál, másrészt, hogy nagyobb számban hívja meg őket (pl. a harmadik világ bíborosait) munkatársnak és világi szakemberek igénybevételétől sem riad vissza (pl. bankügyek). A Kúriát érintő személyi döntései az egészségtelen olasz túlsúly csökkentésére, ezáltal az olasz lobb gyengítésére, az egyházi gerontokrácia szerepének mérséklésére (a pápa munkatársainak átlagos életkora egy év alatt 1979 végére 67-ről 54-re csökkent!)⁵ és a teokrácia ellehe-

5 A pápa új munkatársai. Mérleg 1979/3, 201–204. o.

tetlenítésére irányulnak. A **kúria-reform** keretében végrehajtott racionalizálás, decentralizálás, koordinálás lehetővé tette a nagymértékben elbürokratizálódott Kúria befolyásának csökkentését (az 1990-es adatok szerint a Vatikánnak mintegy 2300, köztük 1300 világi dolgozója volt, s a Szentszék költségvetésének több mint 50%-át fordítja munkabérek kifizetésére), sikerült viszonylagossá tenni a vatikáni bürokrácia szerepét. A pápa utasásaival, azzal, hogy a Vatikántól távolos, új központok felé irányítja a figyelmet, illetőleg a Kúrián kívül keresi az egyház kulturális és spirituális erőforrásait, azzal, hogy a helyi bíborosokat római konzisztóriumokra hívja össze, mind-mind ugyanannak a tudatos decentralizációs koncepciónak a része.

A kuriális viszonyokat is érintő, az **utódlás kérdését** is majdan befolyásoló kérdés, hogy kik kerülnek püspöki székbe, hogy kik kapnak bíborosi kalapot. Ebben nem lehet tisztán látni: a kérdést taglaló elemzések hol koncepciótlansággal, kiszámíthatatlansággal vádolják a pápát, hol pedig attól függ a bíráló éle, hogy a szerző a „progresszív-konzervatív”, a „jobboldal-baloldal”, az „autoriter-demokratikus” vagy az olasz-nemolasz, kuriális vagy nem kuriális ellentétpárokhoz való tartozás alapján elemzi a kinevezéseket. Annyi azonban biztosan tudható, hogy kinevezései — az említett okok miatt — sem a kuriális bíborosoknak s több esetben (pl. a milánói, a brüsszeli, a párizsi, a kölni, bécsi püspöki, érseki kinevezések) a helyi egyházaknak sem tetszettek. A személyi döntései jelzik a csoportoktól való függetlenségét, az egyensúlyban tartás képességének meglétét, hallatlan diplomáciai érzékét, és akaratának, hatalmának akadálytalan érvényesítését, a hierarchikus **egyházrend** — azaz a rend — következetes megerősítését. Ugyanezen rendezőelvek érhetőketten a megrendszabályozott szerzetesrendek (jezsuiták, domonkosok, ferencesek, kármeliták) és teológusok (pl. a felszabadítás teológiát képviselő L. Boff, az integrista M. Lefebvre) esetében is. Ezek a teológusok a hivatalos katolikus szexualitákról, a születésszabályozásról, a válásról (pl. H. Küng, E. Curran), a papi cölibátusról, a papi hivatásról, a nők pappá szenteléséről vallott (pl. H. Küng, T. Sweeney, E. Drewermann) egyházi tanítás felülvizsgálatát javasolják, továbbá a pápai tévedhetetlenséget, az engedelmességet, az egyházi rendet (pl. H. Küng, E. Schillebeeckx, Bulányi György), a Mária-kultuszt, Mária szüzességének mibenlétét (pl. E. Drewermann), az eredeti bűnről szóló tanítást (M. Fox) illették tudományosan, teológiailag alátámasztott kritikával.

A pápa kormányzási stílusát, hatalomgyakorlási módszerét, technikáját nehezményezte, támadta — többek között — a né-

met nyelvterület 175 teológusa által aláírt „**Kölni Nyilatkozat**” („A gyámkodás ellen. — Katolicitásunk nyitottságáért”), az ugyancsak német nyelvterület több mint 12 ezer egyházi alkalmazottja által aláírt „**Luzerni Nyilatkozat**” és a 63 olasz katolikus által írt „**Nyílt levél a keresztényekhez**” című állásfoglalás⁶. Mindhárom dokumentum kifogásolja a „helyi egyházak javaslatainak semmibevételét”, az egyházi tanítási engedélyek megvonását a teológusoktól, a tanítás és a kutatás szabadságának megnehezítését, a „tanítóhivatal hatáskörének kiterjesztését”, a „jogi hierarchia túlhangsúlyozását” a „részegházak fokozódó gyámságát”, „a felülről elindított antagonizmust”, amely a fegyelmi eszközök alkalmazásával kielezi az egyházban felmerülő konfliktusokat, s hiányolják a dialógusra való törekvést. A pápa pedig határozottan figyelmeztette a teológusokat, hogy ne törekedjenek „**nyíltan vagy titokban párhuzamos vagy alternatív tanítóhivatal felállítására**”, fogadják el a csak a püspökök által képviselt „egyetlen igazságot”, hogy „hűségesen és a kötelező tiszteletet megőrizve **működjenek együtt 'a hit autentikus tanítóival'**”⁷.

Az emberi jogok szószólója

II. János Pál pápa éppen azokkal az erényekkel vívott ki nagy tekintélyt magának világszerte, amelyeket a katolikusok — teológusok és laikusok — egyik része hiányol benne. A pápa ugyanis rendszeresen szót emel a fegyveres konfliktusok felszámolásáért, a népek, nemzetek szabadságáért, önrendelkezési joguk tiszteletben tartásáért, nemzetközi elismerésükért (legutóbb Szlovénia és Horvátország esetében), az elnyomottak felszabadításáért, a jogtalanul bebörtönzöttek, a tűszok kiszabadulásáért, a nők emancipációjának szükségességéért, a szabad kutatás fontosságáért. Igaz ugyan, hogy a falklandi háború vagy az iraki–iráni háború ellen nem emelte fel a hangját, de az Öböl–háború idején

6 A gyámkodás ellen — katolicitásunk nyitottságáért, Kölni nyilatkozat. Egyházfórum 1989/1 91–96. o. A „Kölni Nyilatkozat” hullámvérése. Egyházfórum 1989/2 98–104. o. Nem hallgat(hat)unk. Egyházi alkalmazottak „Luzerni Nyilatkozata” a római katolikus egyház aktuális helyzetéről. Egyházfórum 1991/2 75–81. o.

7 Egyházfórum 1989/2 104. o.

bátran bírálta a hadbalépő feleket, keményen kiállt a fegyveres beavatkozás ellen, nem törődve az Amerikai Egyesült Államok és több európai ország rosszallásával; vállalva az ENSZ határozatokkal való szembeszegülést, a Kúria kritikáját és a pacifizmus – utóbb azért cáfolt – vádját⁸. Az emberi jogok köztisztelőnek örvendő „nemzetközi ombudsmanjeként” lép fel, ki meri mondani a nyugati világ felelősségét a harmadik világ vonatkozásában és az Észak–Dél konfliktusban. A pápa sorozatosan állást foglal fontos politikai kérdésekben, s a katolikus tanítás oldaláról bátran bírálja a kapitalista és szocialista berendezkedésű országokat, tudatosan vállal részt a világ közvéleményének alakításában.

A Wojtyła-mítosz

A pápáról készült mű- és kegytárgyaknak, fotóknak, albumoknak, könyveknek, lemezeknek stb. se szeri, se száma. És itt első sorban nem a pápára is épülő giccs-iparágakra gondolok, hanem az egyházi jóváhagyással kiadott, ellenjegyzett, propagált vagy tudatosan megtúrt dolgokra. Karol Wojtylának hazájában már olyan kultusza van, hogy a krakkói várban II. János Pál pápa Múzeum működik, ahol kiállították, többek között, az első lengyel útja alkalmával használt főpapi ruháit. A tömegtájékoztatás is beszámolt arról, hogy a legutóbbi lengyel útja során saját maga avatta fel saját emléktábláját saját szülőházán és, hogy az ellene elkövetett 1981-es merénylet megghiúsulásának emlékére emelt templomot saját maga szentelte fel. Fele ennyi önreklám láttán már személyi kultuszról szokás beszélni, s hogy ezt csak viszonylag kevesen teszik meg, annak csak egy okát látom: míg a személyi kultusz emlékműveit külső kényszer hatására emelik és nem maradandóak, addig a pápa esetében ennek fordítottjáról van szó. Ennek ellenére Jézus Krisztus földi helytartójának esetében a pápakultuszt, pápaimádatot — azaz emberimádatot — gerjesztő magatartás említett jelenségei mellett nem lehet szó nélkül elmenni, továbbá talán helyteleníteni lehet azt a felfogást, azt a látszatot, amelyik nem tesz éles különbséget Jézus

8 Igazolható-e még a háború? Mérleg 1991/1 2–5. o.

Krisztus és II. János Pál pápa, istenimádat és ember- valamint egyházimádat között.

Az ellentmondás jelei⁹

Nehéz megválaszolni a látogatások monumentalitására, fényére, gazdag kivitelezésére fordított összegek miértjét is. A monumentalitás talán következik a pápa lengyeliségéből is, abból, hogy Lengyelországban a katolicizmus nem kis mértékben ritualizált, hogy hazájában megszokottak a demonstratív, elsősorban emocionális jellegű vallási gyakorlatok, a teátrális megnyilvánulásoktól sem mentes, hatalmas tömegrendezvények, zarándoklatok, tábori misék. II. János Pál pápa magyarországi útját többen az 1938-as budapesti eucharisztikus kongresszushoz hasonlították, míg mások a pápalátogatások jellege és a mekkai zarándoklatok között fedeztek fel hasonlóságot.¹⁰

Ami talán még bánthatja a Kelet-Európából jött pápa viselkedésében a kelet-európai elemző szemét, az a mentalitás, ami úgy próbálja beállítani az egész pápa-reklámot, imázs-gyártást, kegytárgyipart, személyi kultuszra utaló jelenségeket, a milliomosokra jellemző, azokat megszegyenítő udvartartást, mint amiről a pápa nem tud, amihez nem nagyon van köze, ami nem ér fel hozzá. Ez a szereposztás (jó uralkodó és rossz tanácsadói) kísértetiesen hasonlít a kelet-európai, mind a mai napig élő hatalomgyakorlási technikára.

Csodás kérdőjelek

A Vatikán, az egyház, a „szent public relations”, remekül aknázza ki a nem mindennapi és a pápák szokásos életrajzától szögeesen eltérő életutat. A Karol Wojtylával megesett kedves, bájos történetekből, a fordulatokban gazdag élet izgalmas eseményeiből, az átélt szenvedésekből és a csodaszámba menő gyógyulásokból nem volt nehéz összeállítani egy népszerűsíthető (profán

9 Karol Wojtyla 1976-ban, a papság mibenlétéről tartott nagyböjti lelkigyakorlatot a pápai udvar részére. A lelkigyakorlat szövege később Az ellentmondás jele címmel jelent meg.

10 Például: Ó-Varga Judit: „A Vatikán nem hajlik a reformra”. (Interjú Máté-Tóth Andrással) Magyar Hírlap 1991. VIII. 13.

megközelítésben: eladható) pápaképet, nem volt nehéz a kelet-ről, a kommunizmusból jött pápa iránt világszerte, Kelet-Európában pedig fokozottan felkelteni az érdeklődést és a szimpátiát.

A hivatalos életrajz- és képregény írók sokat sejtető módon a pápával történt csodákra engednek következtetni akkor, amikor a súlyos gázolásos balesete kapcsán nemcsak a pusztza gyűgyulásról, de a megsokszorozódott memóriakapacitásról (innen eredeztethető a különleges nyelvérzék) számolnak be, illetőleg az őt ért merénylet kapcsán a golyók megmagyarázhatatlanul szerencsés becsapódásáról tesznek említést¹¹. A fatimai Szűz csodás jelenésének napján elkövetett merénylet (1981. V. 13.) után — Szűz Máriára gondolva — a pápa maga mondta, hogy „egy kéz lött, egy másik irányította a lövedéket”. A merénylet első és tizedik évfordulóján a pápa ezért elzarándokolt Fatimába hálát adni, s az őt ért egyik golyó ereklyeként felkerült a Madonna-szobor ékköves koronájára, a merénylet napján viselt véres fehér talárt pedig a czestochowai Fekete Madonnának ajánlotta.¹²

Tudvalévő, hogy a pápák imázsának, a világban való megjelenítésre kerülő arcának ugyanúgy megvannak a (reklám) szakemberei, mint a nyugati világ politikusainak. Hivatalos életrajzírója, Vatikán által jóváhagyott életútja van immár Karol Wojtylának is, s minden megnyilvánulására — történjen az írásban vagy szóban — vatikáni emberek serege felügyel, önéletrajzának tisztázatlan részei kideríthetetlenek, gondolatai ma már csak egyházpolitikai köntösben, egyháztörténeti szempontból jól aládúcolva jelenhetnek meg, „jelentéktelen” falusi papságáig vagy „egyszerű” püspökségig vivő életútja, irodalmi tevékenysége, stb. már a pápává választás fényében kerül tárgyalásra, és a jelen fénye beragyogja a múltat is, már-már glóriát vonva II. János Pál pápa feje fölé. Mindenesetre a szentté avatás felé haladó II. János Pál életrajzába „beleillik” Karol Wojtyla védőszentjének élettörténete: az olasz, energikus, nagy munkabírású, sokat utazó, a Rómát megújítani akaró Borromei Károly (1538–1584)

11 R. J.: Miért zseniális a pápa? Áldás 3. 1991. VIII. 16.

12 Ortutay L. Gyula: Egy évtizeddel a merénylet után. Áldás 1. 1991. VIII. 12.

bíboros-érsek ellen merényletet követtek el, de golyó nem okozott kárt benne, és ő a csodával határos módon megmenekült...¹³

Az államférfi

II. János Pál pápa pápaságának megítélése számos ok miatt (pl. hiányzik a rálátás, a távolságtartás) ma még nehézkes. Ha pápaságának 13 éve alapján, nem kis bátorságról téve tanúságot, mindenáron be akarjuk őt sorolni valahová, akkor én fontos reformtevékenysége ellenére sem sorolnám a nagy reformer pápák (pl. VII. Gergely, V. Pius, XIII. Gergely, XIII. Leo, XXIII. János) közé kiváló adottságai és képzettsége ellenére nem sorolnám elsődlegesen a tudós pápák sorába (pl. II. Szilveszter, XIV. Benedek, XII. Pius) az újtásokat is hozó munkája alapján elsődlegesen az újtó (pl. X. Pius) pápák közé. Realitásérzéke, józansága, veleszületett diplomáciai érzékenysége, bölcs döntései, munkabírása, véleményem szerint elsősorban az államférfiúi képességet mutató pápák (pl. I. Nagy Szt. Leó, I. Nagy Szt. Gergely, III. Ince) sorába rendelik.

II. János Pál reformer is, tudós is, újtó is egyszemélyben, de elsődlegesen nem ez határozza meg tevékenységét, hanem mindezek magasszintű szintetizálását szükségszerűen feltételező, magas intelligenciát igénylő, világbirodalmat átlátni, összefogni képes diplomata-államfői, államférfiúi erényei.

II. János Pál pápa bátor, de nem merész, jelentős, de nem korszakalkotó, rendpárti, határozott és fokozatoságra épülő tevékenysége alapján a nagyformátumú, a „nagyszabású”¹⁴ pápák közé sorolható, aki olyan változásokat hajtott-hajt végre, amelyek jelentősek, de a nicei zsinat, a konstantini-fordulat óta kialakult alapvető egyházi struktúrát nem érintik.

Miben áll mégis II. János Pál népszerűsége? – tettük fel a kérdést a tanulmány elején. Szenzációs diplomáciai érzéken túl elsősorban abban látom a diktatórikus, demokratikus és teokratikus uralmi típusokat ötvöző, a jurisdikciós hatalmát maximálisan kihasználó, az ellenvéleményeket egyházbizalmi eszközökkel el-

13 Századunkban X. Pius pápa (1903–1914) után nem volt szentté avatott pápa, ami felkeltheti az egyházigényét arra, hogy ismét szentté avasson egy pápát.

14 Paul Poupard bíboros nevezte így II. János Pál pápát a *Miért van páánk?* című könyvében. Budapest, Szent István Társulat, 1986.

hallgattató, a centralista pápai tekintélyt megerősítő II. János Pál pápa népszerűségének okát, hogy felismerte a tömegkommunikációban rejlő óriási lehetőséget, a negyedik hatalmi ággként emlegetett média támogatását szinte teljesen meg tudta szerezni, remekül aknázza ki személyiségének azon vonásait, amelyeknek köszönhetően kapcsolatba tudott kerülni az egész világgal, és profi politikusként, profi menedzserként, profi módon bánik a rendelkezésére álló minden tömegkommunikációs eszközzel.

II. János Pál pápa régióinkbeli különösen nagy népszerűségéhez még talán az is hozzájárul, hogy a pápa által képviselt egyházi modell egyes vonatkozásaiban hasonlít a térségünk népegyházi, államegyházi és klérusegyházi modelljéhez.

TÖRTÉNELMI GYÁSZMUNKA

MIHÁLYI GILBERT O.Praem.

1920-ban született Szombathelyen. Teológiát Rómában a Pápai Gergely Egyetemen tanult, 1947-ben doktorált Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Hosszú amerikai tartózkodása után Szombathelyen állomásozik.

Igazságtétel — Megtérést hirdessünk

Társadalmunkban az egyik nagy közvitának témája az igazságtétel. Ebben az egyéni és közösségi erkölcsi rendet érintő nemzeti vívódásban az egyház nem hallgathat, mert „a hegyre épült város” (Mt 5,14) feladata, hogy észrevehető legyen és maradjon s így adjon eligazítást az útonjáróknak.

Hivatásához híven az egyháznak a véleményeknek ebben a szenvedélyes ütközésében is hirdetnie kell az evangéliumot: „Térjetelek meg!” (Mk 1,15). Ezzel kezdte Jézus Isten országának a hirdetését. Máténál ezt mondja: „Tartsatok bűnbánatot!” (4,17).

Megtérés és bűnbánat egybetartoznak: az első a megváltozás, megújulás egész folyamatát, a második ennek kezdetét jelenti. Vagyis az ember önmagába mélyed, számadást készít múltjáról, ennek az önvizsgálatnak eredményeként elhatározza elhibázott, 'régi' életének megváltoztatását, bocsánatot kér a megsértettől, az okozott kárt jóváteszi és rálép az 'új ember' életútjára. Az ember, hívó vagy nem-hívó, csakis így juthat békére önmagával.

Nekünk, az egyház tagjainak, az elmúlt negyven év hihetetlen eseményei és kifogás alá eső viselkedésünk miatt bűnbánattal illetett volna megkezdeni a szabadság jöttét, a megújulást. Ezt igazában a pápalátogatás programjába kellett volna beleilleszteni, amikor egyháziaknak és hívőknek, az egész nemzetnek imádkozni kellett volna Dáviddal: „Könyörülj rajtam, Uram, könyörülj!... mert ismerem az én bűneimet, és az én vétkem szüntelen előttem forog... tiszta szívet teremts bennem, Istenem, és újíts meg engem!” (51. zsoltár). Ez lett volna kellő megkezdése az egyetemes megbékülésnek.

A megbocsátás egyoldalú hangoztatásával azonban papok és katolikus hívők a divatot követik, elmoszák a jó és a rossz közötti lényeges különbséget, megfosztják az embert az önkritika személyes kötelezettségétől és felmentik őket az elkövetett súlyos tettek, bűntények őszinte és felelős beismerésétől.

Mindez kimondhatatlan kárt okozhat az alapvető erkölcsi rend mindenkit kötelező voltának, és könnyen alááshatja az egyház hitelét hivatása gyakorlásában.

A következő gondolat-mozaikok a Zétényi-Takács féle törvénnyel kapcsolatosan megindult indulatos nyilvános vitában ezt a katolikus részről hirdetett egyoldalú és kegyes megbocsátást kérdőjelezi meg.

Jézus példája

Csak természetes, hogy Jézus példájára figyelünk elsősorban. Nézzük csak a jelentős golgotai eseményt. Jézus csak annak a latornak bocsátott meg, amelyik irgalomért könyörgött: „Uram, emlékezzél meg rólam, amikor országodba jutsz” (Lk 23,42). A másoknak azonban, aki megrögzött maradt, nem adta meg az üdvösség ígérését. A „bizony mondom neked, még ma velem leszel a paradicsomban” csak a jobb latornak szólt. A bűnös asszonynak, aki a bánat könnyeivel és saját hajával törölgette Jézus lábát, a vendégnek kijáró tiszteletadásként, Jézus megbocsátott, mert „nagyon szeretett” (Lk 7,47). S amikor az elveszett bárányt megtalálta, azt mondta Jézus: „Éppen így jobban örülnek a mennyben az egy megtérő bűnösnek, mint kilencvenkilenc igaznak, akiknek nincs szüksége megtérésre (Lk 15,1–7). A tékozló fiúról szóló példabeszédében pedig a bűnös életmódban elmerült fiatalember miután önmagára ébredt, bűnvallomást tett, jóvátételt fogadott, bocsánatot kért és kapott (Lk 15,11–32). Tetteinkben nekünk is a Mestert kell követnünk: a megtérés egyengetése az „üdvösség közösség” missziója, ránk bízta „a kiengesztelés szolgálatát” (2Kor 5,18).

Egyházi hagyomány

Jó ideje a Szentatya, és világszerte a püspökök és a papok panaszkodnak, hogy a modern emberből kiveszett a személyes büntudat. Ugyanis egyre többen a bűnös sturktúrákra, a társadalmi visszásságokra hárítják a saját tetteikért való felelősséget. Azt állítják, nem az egyén a hibás, hanem a szociális helyzet. Igen féltő, hogy a megbocsátás egyoldalú hangoztatása csak hozzájárul az egyéni felelősségérzet teljes kiveszéséhez. Megtérést kell hirdetnünk, ez a kibékülés, a megújulás útja.

A szentmise kezdetén arra hív az egyház, hogy általános bűnvallomást tegyünk és bűnbocsánatot kérjünk, hogy így még gyarlóságainktól is megtisztult szívvel ünnepelelhessük a szentmisét, Jézus kereszthalálának és feltá-

madásának megváltó misztériumát: „Testvéreim, vizsgáljuk meg lelkiismeretünket és bánjuk meg bűneinket, hogy méltóképpen...”. És erre a felszólításra a közgyónás következik: „Gyónom a mindenható Istennek és nektek, testvéreim, hogy sokszor és sokat vétkeztem...”. Szólítsunk állandóan mindenkit erre a mélyen emberi és keresztény magatartásra. Mert a kiengesztelődés útja a „metanoia”, a gyökeres megváltozás, azaz az elhibázott múlt felszámolása és az új életre való eltökéltség. Ennek pedig a bűnvallomás és a bűnbocsánat kérése szerves részei.

Az egyház arra tanítja híveit, hogy a büntudat, bűnvallomás — innét gyónás a népies neve a kiengesztelődés szentségének — a bocsánatkérés, az erősfogadás és az elégtétel, azaz az okozott kár jóvátétele a bűnbocsánat elnyerésének a feltétele. A megbocsátás kegyes hangoztatásával azonban, attól lehet tartani, nagyon ártunk ennek a szentségi gyakorlatnak. Aki a hívek között forog, az jól tudja, hogy gyakran hallható az az okoskodás, hogy Isten irgalmas, tehát megbocsát, miért is kellene gyónni.

Az elégtétel, a büntetés leróvása, még a megbocsátott bűnök után is fennmaradó kötelezettség, és hitünk szerint ez a tisztulás a Tisztítóhelyen történik meg. Ha ez tényleg így van, a megbocsátás egyoldalú követelésével miért mentjük fel az embereket tetteik következményeinek vállalásától? Könnyen azt gondolhatják ugyanis, hogy minden megy, hiszen úgymint bocsánatot nyernek, ha ugyan törődnek még ezzel egyáltalán.

Megbocsájtás

A bűntény, a büntett elévülhet jogilag, a törvény szerint, de sohasem a lelkiismeretben. Csak a megtérésben nyerhető el megbocsátás, az elévülés. Nekünk kellene erre tanítani a társadalmat, pluralizmusa ellenére is. Ne segítjük a lelkiismeret-furdalását elaltatni, és ne vizezzük fel az evangéliumot átmeneti emberi szempontokért. Az egyház igenis fáradhatatlanul hirdesse Isten irgalmasságát, de ez a megtérést nem teszi fölöslegessé.

A II. vatikáni zsinat az ökumenizmusról, a keresztények egységének előmozdításáról szóló „Az egység helyreállítása” című határozatában nyilvános bűnbánatot tartott: „Alázatosan könyörögve kérünk tehát bocsánatot Istentől is, különvált testvéreinktől is, viszont mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek”. 1965. december 7-én pedig VI. Pál pápa és Athenagorász konstantinápolyi pátriárka kölcsönösen visszavonták az 1054-ben történt kiközösítést. Ez az igazi kiengesztelődés útja-módja. Ilyen a felelős, lelkiismeretes ember viselkedése. A megbocsátás egyoldalú hirdetésével azonban az önkritika feladására és a kiengesztelődés keresésének szükségtelenségére bátorítjuk éppen azokat, akik legjobban rászorulnának önmagukkal való őszinte szembenézésre.

Debrecenbe látogatásakor II. János Pál pápa megkövette a protestáns testvéreket a katolikusok bűnéért, amellyel a XVII. században az ellenreformáció korának ellenségeskedései során prédikátorokat gályarabnak adtak el. Emlékművük megkoszorúzásában részt vett és az ökumenikus találkozó szellemének megfelelően a kölcsönös viszálykodásért megbánást és megbékülést kért: „Mindent, ami bűn volt, Isten átölelő bűnbocsánatának ajánljuk. Ez a szeretet egymással is kiengesztelődésre indít.” Viszont a megbocsátás kegyes hangoztatásával még arra se merjük buzdítani honfitársainkat, hogy egymást megkövessék, kölcsönösen kibéküljenek.

De hallható az a kifogás is, hogy a Szentatya megbocsátott merénylőjének. Igen, II. János Pál pápa megbocsátott neki. De az igazsághoz hozzátartozik, hogy ugyanakkor a L'Osservatore Romano, a Vatikán félhivatalos napilapja, első lapján közölte, hogy ez a személyes megbocsátás nem akadályozza az igazságszolgáltatás saját hatáskörű eljárásának lefolytatását. Így is történt: a merénylőt bíróság elé állították, elítélték és jelenleg börtönbüntetését tölti. Az egyén megbocsáthat és megbocsát, ez mélyen emberi és keresztény cselekedet. De a társadalom közjava ezt általában nem engedheti meg. Ha azt tenné, hogy „ha valaki megdobj kövel, dobd vissza kenyérrel”, akkor minden közrend és az emberi együttélés alapja könnyen meggyen-

gülne, a bűnösök bátorítást kapnának és a bűnözés el-
árasztaná az életet.

Nem hagyhatjuk említés nélkül a helyénvaló bűnbá-
natnak következő példáját. Wojciech Jaruzelski, a volt
lengyel katonai diktátor, másfél évvel ezelőtt a lengyel
TV-ernyőn levette szemüvegét és 36 millió honfitársának
ezt mondta: „Megkövetem az ország népét! Kérem, bocsás-
sanak meg nekem ezért az évtizedért”. A megbocsátás
egyoldalú követelésével nemde meghagyjuk az embereket
önszeretetükben, szívük keménységében ahelyett, hogy
önvizsgálatra és megtérésre buzdítanánk őket. Hát már
annyira vagyunk, hogy egyszerűen elfeledjük még azt is,
hogy az elemi illemre tanítsunk gyermekektől kezdve
mindenkit, hogy tudják szívből kimondani: bocsánat?

Az egyház bűnbánata

Mindezek után nem tehetjük, hogy meg ne kérdezzük: a
bűnbánat, a megtérés vonatkozik az egyháziakra is? A vá-
lasz egyértelmű. Az egyháziak nem állanak az evangélium
fölött, a bűnbánatra és a megtérésre hívó jézusi felszólítás
a klérusnak is szól. Ez része „az egyház mindig megrefor-
málandó” kötelezettségének. Ezért igen rosszul hatna, ha
másoknak kellene erre noszogatni őket, hiszen tőlük jó
példát várnak. Csak elszomorító, amiről Szennay András
kiérdemesült pannonhalmi főapát panaszkodik, hogy
„mintha a 'tévedtem', 'tévedtünk' szavak hiányoznának
egyházi szótárunkból” (Új Ember, 1992. január 5.). S mi
több, nagyfokú érzéketlenséget, önteltséget és fölényessé-
get árul el az a magyarázkodás, ami szerint az egyháztól
kell bocsánatot kérni, hiszen szenvedő alanya volt az el-
múlt negyven évnek.

A tények azonban mást mutatnak. Tagadhatatlan,
hogy sokan szenvedtek és mellőzésben részesültek —
mindnyájuknak őszinte tisztelet és elismerés! De például
Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök szükséges-
nek érezte, hogy elődei nevében is, a maga módján bocsá-
natot kérjen egyházmegyéje papjaitól és híveitől azért,
amit nem tudtak nekik vagy értük megtenni (Új Ember,

1991. május 19.). A tények súlyosságát érzékelteti dr. Harangozó Ferenc pápai prelátus, aki halála előtt ezeket írta egyik barátjának: „...otthon szinte minden felnőttnak 'vaj van a fején'. Sajnos sok papnak is, különösen a legfelsőbb helyen és a fővárosban is” (Katolikus Magyarok Vasárnapja, USA., 1992. január 19., 7. o.). Ha ennek csak egy része is áll, szabad legyen így mondani, a kérdést nem szabad a szőnyeg alá seperni. Az IGEN-ben azonban Giczy György KDNP képviselő megadja az ártatlansági érvelés cáfolatát. „Hívőként elmondhatom, hogy jól ismerjük azokat a magas egyházi funkciókat beöltő személyeket, akik szolgálói módon szolgálták ki a szocializmust, s ezek még mindig a 'legzsírosabb' plébániákon, püspöki aulákban — horribile dictu — püspöki irodák igazgatóiként uralkodnak. Egy megújuló társadalomban elkerülhetetlen az egyház megújulása, ha ebben a társadalomban akar élni, ha ezt a társadalmat akarja pasztorálni. Az elmúlt rendszer kiszolgálóit el kellene küldeni 'kevésbé zsíros' plébániákra szolgálni... Ez egy püspöki diszpozícióval megoldható, s hogy ez mind ez ideig nem történt meg, azt mint katolikus hívő nagyon fájjalom” (1991. november 22. 18. o.).

A jezsuita Szabó Ferenc és András Imre beszélgetésükben az egyháziak kötelességéről ezt állapítják meg: „Akik valamikor mint békepapok az állam érdekében agitáltak, és ellenőrei, helytartói voltak az ÁEH-nak, most vállalják a bűnbánatnak, a csendes szolgálatnak a szerepét. Rontaná azonban az evangéliumnak hitelét, ha úgy viszonyulnának múltjukhoz, mintha csupán csak semleges dolgok történtek volna, melyeket most a változások után mindenkinek meg kell értenie” (Távlatok, 1991/3, 81.o.).

Önszolgáló mentegetőzés tehát nem használ, csak ront. Nem feledhető ugyanis, hogy csakis a megtérés eredményezheti az egyházi vezetés minden esetben való hitelességét. Hiszen mit is érne az olyan egyházi vezetés, amelyik elvesztette a paptársak és a hívek bizalmát? Itt tehát súlyos térről van szó.

Végül megszívlelendő II. János Pál pápa 1984. december 8-án „Kiengesztelődés és bűnbánat” címen kibocsátott apostoli iratának figyelmeztetése: „Minden bűn-helyzet központjában bűnös emberek találhatók. Éppen ezért, amikor még ilyen helyzet is változhat szervezeti, intézményes síkon törvényesen vagy akár erőszakkal, a változás befejezetlen, vagy rövid életű, és végeredményben hiábavaló és hatástalan — nem is mondom, hogy ellenhatást vált ki —, ha az emberek, közvetlenül vagy közvetve fel-elősek ezért a helyzetért, nem térnek meg”. Vagyis megtérés nélkül minden törekvés üres szólam, csak taktika. Komolyan elgondolkodtató, hogy a megbocsátás egyoldalú hirdetése mire vezethet. Az egyház kövesse hivatását — megtérést hirdessen!

SZENNAY ANDRÁS OSB

A túlélés kevés (Interjú)

Kathpress: *A magyar egyház túlélte a totalitarizmust. Milyen ez a magyar egyház ma? A totalitarizmus halálos sebet ejtett rajta avagy vannak erős életjelenségei?*

Szennay: A „túlélés” valóban sikerült. Isten kegyelmén kívül ez azoknak köszönhető – s ki tudja tízezren vagy több tízezren voltak-e –, akik hűek maradtak Istenhez és az egyházhoz is, pedig ez a tapasztalható egyház láttán nem volt könnyű. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy csak azok maradtak szilárdak a hitben, akik börtönt viseltek érte. Ők természetesen kiemelten hűek maradtak.

Ám azok is megmaradtak, akik „kint” voltak, az élet számtalan próbája között „viselték a nap terhét”. S azok is, akik a magyar egyház életbentartása érdekében – és nem öncélúan – gyakran tárgyalóasztalhoz ültek. Az már nem az ő vétkük, hogy súlyosan megtévesztették és meghazudtolták őket. Ismerem néhányukat, s tudom, mennyit szenvedtek tiszta szándékaik miatt. Olyanok is voltak, akik a tárgyalásokkal eredményeket értek el, mint „belső férgek” gyengítették az ellenfelet.

Nem beszélnek tehát halálos sebről, hiszen túléltek a „negyven éves pusztai vándorlást.” Ugyanakkor tragikusnak tartom, hogy az egyház vezetése átörökítette a múltból azokat a bürokratikus eszközöket, melyeket a letűnt rendszer alkalmazott. Pedig elsősorban az lenne a felelőssége, hogy a hívők számára elérendő célokat tűzzön ki, s – alaposan kidolgozott programban – kijelölje és biztosítsa az utat és az eszközöket e célok elérésére. Benyomásaim szerint a „bázis” több életjelenséget mutat, mint a vezetés. Ha így megy tovább, akkor „párhuzamos struktúra” alakul ki. Szükségképpen ez történik, ha a „felülről” alig indul ki útmutatás vagy biztatás (ezzel a nemzeti szintre utalok, ugyanis egyes egyházmegyékben örvendetes kezdeményezések figyelhetők meg). Sok fontos témával kapcsolatban hiányzik a Püspöki Kar körlevele. Néhány okos és bölcs püspök ugyan nyilatkozik, de a magányos állásfoglalások nem pótolhatják a közös fellépés erejét.

Távol a párbeszéd-től

Kathpress: II. János Pál pápa magyarországi látogatásakor a püspökök előtt hangsúlyozta, hogy a hitéletet új dinamizmusnak kell fémjeleznie, amely „nem tűr meg semmiféle merev ragaszkodást a múlt kultúrák világához”. A magyar egyház valóban a jövő felé tekint, avagy sokan beleesnek abba a kísértésbe, hogy mindent ott akarnak folytatni, ahol 1948 és 1950 között a kommunisták kivették a kezük-ből?

Szenney: A pápa pasztorális látogatása során a magyar egyháznak életfontosságú tanításokat, utasításokat és fi-

gyelmeztetéseket mondott. Ha a magyar egyházvezetés elkezdte volna a pápa utasításait megvalósítani, már előbbre járnánk. Sajnos ebből semmi sem látható (kivéve ismét csak néhány püspök egyéni akcióit). Valójában még mindig a régi, megmerevedett formák között élünk.

A pápa kiemelte: „szükséges, hogy mindegyiktek átfogó képet alkosson az egész magyar egyház problémáiról. ... Ez teszi lehetővé egy közös lelkipásztori terv kidolgozását... ebben a vonatkozásban nagy segítséget nyújt a hatékony Püspökkari Titkárság, amelyre rá lehet bízni az ... építő javaslatok kidolgozását”.

Eddig még a leghalványabb utalást sem lehetett tapasztalni mindezekkel kapcsolatosan, sőt a Püspökkari Titkárság munkáját egyre csak bénítják. A pápa említett beszédéből még két dolgot szeretnék kiemelni: a „laikusok sokoldalú bekapcsolását”, továbbá az „egyházmegyei szinódusok egybehívását”. Ez máig is – és attól tartok még sokáig – csak elvégzendő feladat marad. Végül pedig a pápa arra szólított, hogy „itt az ideje, hogy a ti országokban is elinduljanak azok a kezdeményezések, amelyek hozzátartoznak az egészséges egyházi élet szokásos gyakorlatához”. Ebből ma még alig tapasztalható valami, sőt, ami már elkezdődött (pl. Lelkipásztori Intézet, Karitás, stb.) az is életbenmaradásáért küzd.

Nagyon távol vagyunk attól, hogy a párbeszéd egyházanak nevezzük magunkat. A neveltetésükért és tanítástásukért nem felelős fiatalokat végre nem a kioktatás szavaival kellene megszólítani (s nem is csak a hitoktatással). Ez édeskevés, sok hitoktató hiányos ismeretei miatt pedig esetenként bosszantó.

Belső párbeszédünkről azt kell mondanunk, hogy képtelenek vagyunk rá. Ezt mutatja a közös megbeszélésektől, egyházmegyei fórumoktól és szinódusoktól való féltékenység és vonakodás.

Alapvető problémának azt látom, hogy a püspökök majdnem kizárólag csak a saját egyházmegyéjükkel foglalkoznak, nem tárják fel nemzeti szinten az alapvető gondokat, s ezek hatékony megoldására nem készíteneek mély elemzéseket, ami a pápa útmutatásának megfelelő.

Ismeretlen zsinat

Kathpress: *A II. vatikáni zsinat világegyházi szinten a hitélet felpezsdüléséhez vezetett. A sok egykori és mai szomorú kísérőjelenség ellenére valamiféle „új pünkösdöt” hozott. A magyar egyház magáévá tette már a zsinat betűjét és szellemét? Amint az imént említette, a pápa szót emelt az egyházmegyei szinódusok megtartása érdekében, hogy a zsinat a magyar egyház életének valóságává váljék. Mozdul valami ebbe az irányba?*

Szennay: Ha „új pünkösdről” beszélünk, az sok „maradi” fülnek hamisan cseng. Ők káoszt értenek alatta, olyan újításokat, amelyek csak zavart okoznak. Ugy tűnik állóvíz jellemez bennünket.

Sajnos nincs módomban felméréseket végeztetni. De akiknek csak feltettem a kérdést: „milyen dinamizáló hatással volt a pápalátogatás a papokra és a laikusokra”, a válaszok nem nyugtatnak meg. Azokat persze nem számítom, akik „hivatalból” válaszolnak. Az ő lelkesedésükön nem is szabad megütköznünk. A II. vatikáni zsinat tanításai az emberek többsége számára ismeretlenek. Tíz évig voltam a Püspöki Kar tagja. Abból a sok bizottságból, melynek feladata lett volna a zsinat utáni megújulás szorgalmazása, egyetlen egy tevékenykedett csak, a többi tulajdonképpen nem is létezett.

Folytatódó klerikalizmus

Kathpress: *A zsinat úgy beszél az egyházzal, mint Isten népéről, amely püspökökből, papokból és laikusokból áll. A laikusok újrafelfedezése megtörtént már a magyar egyházban, vagy a re-klerikalizáció folyamata figyelhető meg?*

Szennay: Klerikális egyház voltunk, s lényegében maradtunk is. Örvendetes, hogy a laikusok lassan szerepük és jelentőségük tudatára ébrednek, bár gyakran passzivitásra ítéltetnek. Bizonyos jelek arra utalnak, hogy nem engedik meg, hogy a Katolikus Akció a laikusok fórumává váljék. Sajnos az előregedett papságtól – ami statisztikai tény – nem várható el, hogy kész legyen az „átképzésre”.

Sokukban az él, hogy a laikusok csak hallgassanak a papokra és vegyék igénybe az egyház „szolgáltatásait”. A laikusok azonban – a szerencsére sokhelyütt folyó kurzusok révén – mindinkább többet tudnak majd papjaiknál, ezt azonban a „tekintélyelvűség” nem képes elviselni. A „büszkeség ördöge” éket ver a papság és a laikusok közé. Van azonban még egy rendkívül hétköznapi oka is annak, hogy nem tudjuk a laikusokat bekapcsolni: a családos laikusoknak, akik teljes munkaidőben és erőbedobással késznek lennének az egyház szolgálatába állni, az egyház nem tudja még a létminimumot sem biztosítani.

Papi utánpótlás

Kathpress: *Hogyan áll a papi utánpótlás? Mire vezeti vissza Ön a magyar katolikus egyház személyi állományának gyengeségét? Az „istentelenítési kampány” öröksége ez, vagy vannak egyházon belüli okai is?*

Szennay: A papi utánpótlás területén valóban igen rosszul állunk. Ha azonban figyelembe veszem a materialista–marxista–ateista nevelést az elmúlt 40 év folyamán és a hitoktatás hiányát, akkor talán nem is állunk sokkal rosszabbul, mint a nyugateurópai országok. Nyilván más összetevők is hatnak. Például a papnevelőintézetek nevelési felfogása régimódi. Sok illetékes fejében még a „hortus conclusus” gettómentalitása él. Ezen túlmenően a diktatúra nyomása alatt megszokott, visszahúzódó papi élet sem vonzza a fiatalokat. Sok idős és középkorú pap – szintúgy a múlt terhei miatt – elmagányosodott. Az új lehetőségekkel talán már nem képesek semmit sem kezdeni. Ez ismét csak egy ok arra, hogy a laikusokat aktivizálni kellene. Nem arra, hogy pap–pótlékok legyenek, mert ők Krisztustól hivatást kapott emberek, akik Tőle kapják a küldetésüket is. Van még egy fontos pont: nálunk teljesen ismeretlen a „l'education des educateurs” (nevelők nevelése). Kudarccra ítélt az olyan papnevelés (amelyből ezért sokan el is mennek, vagy elküldik őket), amelyet – bármennyire is jóakarató – „dilettánsok” végeznek. Tapasztalataim szerint némelykor egyenesen olyanok, akik maguk is alapos

nevelésre szorulnának. A papokat is csak komoly képzés után lehet kiképezni.

A felebaráti szeretet tanúskodása

Kathpress: *A magyar egyház jelen van a társadalomban? A magyar társadalom a totalitarizmus után sok területen nehezen tájékozódik. Képes az egyház arra, hogy segítsen eligazodni? Hogyan zajlik az előbukkanó antiklerikalizmussal való szembesülés folyamata?*

Szennay: A kérdés fontos problémát érint. Mit jelet ui. „jelen lenni a társadalomban”? Úgy gondolom, akkor kezdünk valódi jelenlétet, ha több szeretettel, nyíltsággal, megértéssel és tisztességgel fordulunk minden kereső és kérdező ember felé. Nem azzal kell dicsekednünk, hogy az egyház túlélte az elmúlt 40 éves diktatúrát. Ez nem a mi érdemünk – „Misericordia Dei, quod non sumus consumpti” (Isten irgalmának köszönhetően nem szóródtunk szét). Arra azonban nem kaptunk ígéretet Istentől, a Szentlélektől, hogy munka nélkül életben is maradunk. Sajnos képesek vagyunk szétszabdalni önmagunkat.

Továbbá még távolról sem vagyunk olyan egyház, amely „nyitott ajtókkal és ablakokkal él”. Sokaknak ellenérzései vannak azokkal szemben, akik „belül vannak”, az újonnan megtértek pedig „gyanúsak”. Ha végsősoron sikerülne – lehetőség szerint – sokakat megismertetni a szeretet elméletével és jó példánk révén erről a szeretetről tanúskodnunk is, akkor jelen lennénk a társadalomban.

Még egy, véleményem szerint, fontos megjegyzést akarok tenni. Szükségtelen erőkoncentrációt és antipátiát kiváltó beszédmódnak tartom, ha a liberális antiklerikalizmus mögé bújva akarjuk eredménytelenségeinket elfogadtatni. Az évtizedek agymosásában részesített embereket csak nyíltsággal, bátorsággal és párbeszéd-készséggel győzhetjük meg.

Egyébként jelenlétünknek már van sokat ígérő oldala is. Én mindenekelőtt az „alulról fölfelé” történő építkezési módba vetem reményemet.

A múlt árnyai

Kathpress: A „múlt feldolgozása” címszó következik. A 40 éves totalitárius uralom mély nyomokat hagyott hátra. Folyik az Ön látása szerint a múlt feldolgozása? S körvonalazódik-e már a Bulányi ügy megoldása, s az hogyan festene Ön szerint?

Szennay: A múlt feldolgozása mindenképp minden egyén saját lelkiismeretének a dolga (természetesen nem a gyilkosságokra és egyéb súlyos köztörvényes bűncselekményekre gondolok, melyeket hivatalból kell vizsgálni). Egyiket felmenthetik, bár lelkiismerete vádolja, a másikat elítélhetik, bár tiszta a lelkiismerete. A régi rendszer sok „időzített bombát” helyezett el. Vannak, akik ezeket nem akarják hatástalanítani, hanem azt kívánják, hogy robbanjanak fel. Véttlen vagy gyötrődő, sebzett lelkeket akarunk nehéz helyzetbe juttatni. Az egyházon belül az a legfontosabb, hogy az egyének mennyire lelkiismeretesen és milyen eredménnyel végezték el a saját feladatukat. Ismerek egy papot, aki súlyos árat fizetett azért, hogy nagylétszámú ifjúsággal foglalkozhasson és „életben tarthassa közösségét”. Isten a megmondhatója, hogy „módszere” igazolható-e, de a magyar egyház ettől függetlenül örömmel könyvelheti el sikereit.

Országunkban az állam és az egyház szétválasztását a demokrácia eredményének tartják. Az egyházat nem támogatják, némelyek egyenesen károsítani akarják azzal, hogy belső szakadásokat és feszültségeket szítanak benne. Utalni szeretnék arra, hogy pl. – emlékiratainak tanúsága szerint – Mindszenty aláírt ugyan egy őt súlyosan terhelő nyilatkozatot, de neve mögé odabigyesztette: c.f. (coactus feci, kényszer alatt). Ki lehet megmondhatója annak, hogy kiket milyen fizikai kínzásokkal és erkölcsi kényszerítésekkel törtek meg és így nem lett hős. De azért áru-lóvá sem kellett lennie.

Hiányolom azonban, hogy püspöki karunk nem adott ki bűnbánó nyilatkozatot (amelyet egykori tagjain túlmenően papok és laikusok is aláírhatnának). Bűnbánók egyháza vagyunk, önkritikát kellene gyakorolnunk. Egy ilyen lelkipásztori körlevél sokak vonakodását feloldaná. De ki

tekinthet bele az emberek szívébe? S vajon az állam lenne arra illetékes, hogy az egyháztól való szétválasztása után beleavatkozzék az egyház személyi és egyéb vonatkozású belügyeibe?

Végül a „Bulányi ügyről” – bár sok szót nem érdemes rá vesztegetni. Ahogyan én látom, Bulányi emberei közül sokan a legjobb szándékokkal kezdtek egykor, de mára már számosan kilógnak az egyházból. Ez a szektásodás útjának klasszikus esete. „Ők egyedül” tudják, hogy mi „Jézus igazi, eredeti tanítása”. Nincs ügyükben megoldás, mert Bulányi magatartása kifejezetten ellenzéki. A hivatalos egyházzal – nem csak a püspökökkel – úgy tetszik, nem akarnak együttműködni. Feltétlenül különböztetni akarok azonban páter Bulányi és az „ő nevében” fellépők, valamint a Bokor mozgalom azon tagjai között, akik egyházat építő, igen értékes tevékenységet folytatnak. Fentartásaimat mégis inkább Gamálieel szavaival zárnám: „Hagyjátok békén ezeket az embereket, és engedjétek őket szabadon. Ha ez az elgondolás vagy mozgalom emberektől származik, magától felbomlik. Da ha Istentől van, nem tudjátok szétozlatni őket...” (ApCsel 5,38–39).

Erich Leitenberger
(KAP 1992. 01. 08. 8–11.)

SZÁNTÓ KONRÁD OFM

1920-ban született Siklóson. 1954-ben történelem-földrajz szakos tanári diplomát szerzett az ELTE-n. 1964-ben pedig teológiai doktorátust a Hittudományi Akadémián, ahol a ferences rend hittudományi főiskolája mellett a levelező tagozat tanára.¹

A magyar katolicizmus megújítása

A magyar egyház és nép szempontjából egyaránt katasztrofális kimenetelű korszak lezárulását követő szükséges megújulást csak akkor lehet megvalósítani, ha feltárjuk, hogy ebben az időszakban milyen volt az egyház és állam kapcsolata, hogyan bánt a magyar egyházakkal a kommunista rendszer, és ennek szorításában a papság hogyan próbált helytállni. Ha ezekre a kérdésekre választ akarunk találni, célszerűnek látszik annak a Horváth József vezérőrnagynak jellemzéséből kiindulni, aki a Belügyminisztérium III/III-as belbiztonsági főcsoportfőnökségének volt a vezetője, amelyiknek egyik osztálya kifejezetten a magyar egyházakkal foglalkozott.

Horváth József, miután az 1990-es lehallgatási botrány miatt lemondásra kényszerült, az Új Embernek adott nyilatkozatában a magyar egyház 1945 utáni történetét négy fő szakaszra osztotta. Az első az 1949–1953-as évekre esik. Ebben az időszakban az államhatalom arra törekedett, hogy az egyházakat minden lehetséges módon és eszközzel elsorvassza. Az 1953-tól a 60-as évek elejéig lezajló szakaszban a pártállam célja azonos maradt, csak a felszámolási törekvések erőszakossága csökkent. A harmadik szakasz 1962-től a 80-as évek elejéig tartott. Ebben a rendszer az egyházaknak már több szabadságot engedett, de a leggondosabban vigyázott arra, hogy az egyházak határaikat so-

1 Hamarosan megjelenik a szerző „A meggyilkolt katolikus papok kálváriája” c. könyvének 2., bővített kiadása, amelyben már 191 áldozat szenvedését mutatja be. — szerk.

se lépjék túl, vagyis csak azt tegyék, amiről a párt diktatúra tudott és megengedett.

A nyolcvanas években kezdődő negyedik szakaszban a belbiztonsági szolgálat már úgy kezelte az egyházakat, mint a hivatalos intézményrendszer elemeit, melyeket már nem annyira bomlasztani, mint inkább védeni kellett. Ezzel a jellemzéssel és a kommunista rendszer 45 esztendejével kapcsolatban három dolgot kell feltárnunk. Az első kettő az egyházaknak a 80-as évekig tartó nyílt elnyomatási korszakára vonatkozik.

1. Mit tett a párt diktatúra

Itt elsősorban nem a papi perekre, sem az egyházellenes intézkedésekre gondolok, hiszen ezek nagyjából közismertek, hanem az olyan papok ellen fogatosított eljárásokra, melyek háttére vagy teljesen feltáratlan, vagy csak részben ismert. Legalább hat pap halálát nagy valószínűséggel a rendszer valamelyik szerve vagy megbízottja okozta. Követelni kell, hogy rendőrileg és bírósággal egyaránt tisztázzák, miért kellett az illetőknek elpusztulniuk, és kinek lelkiismeretét terheli az ártatlanok halála. Kívülük több mint húszan vagy börtönben haltak meg, vagy — mint ezt a nyomozás megállapította — a belügyi szervek tudtával, illetve

akarataival vesztették el életüket. Az ő haláluknak minden körülményét szintén fel kell tárni, és a bűnösökkel szemben bírósággal el kell járni! Négy papot koncepciók perben ítélték el, és végeztek ki. 1944-ben 35 lelkészt a szerb partizánok öltek meg. Különböző szovjet munkatáborokban pusztultak el. Az ő rehabilitálásukat is szorgalmazni kell, hiszen az ő haláluk is jogtalan volt. Szorgalmazni kell annál is inkább, mivel a kormány által a törvénytörő ügyek felülvizsgálata céljából felállított jogász és történész bizottság, mielőtt megbízatását teljesítette volna, megszűnt működni. A Magyar Püspöki Konferencia követelje a kormánytól a törvénytörő perek és ügyek végleges tisztázását, illetve hozzon létre egy ügyvédekből álló bizottságot, amelynek adjon hivatalos megbízatást a tisztázatlan ügyek felderítésére és minden jogtalanságot szenvedett pap ártatlanságának hivatalos kimondatására.

Az egyház ezeken kívül a mártír papoknak mindenekelőtt adja meg az őket megillető tiszteletet! Tegyen meg mindent, hogy ezeket a hősokeket az ifjúság elé állítsák példaképekül, hiszen ha Maximilián Kolbe atyát az egész világ tisztelete övezi, amiért egy családapa helyett vállalta a nácik halálbunkerében az éhhalált, akkor pl. Szerednyei János tarcali káplánt is megilletné a tisztelet, hiszen ő önként vállalta többszáz kényszermunkára hurcolt hívének a sorsát, önként ment velük a messze idegenben fekvő fogolytáborba, és ott érettként halt az egyik szénbányában hősi halált.

II. Mit cselekedtek az egyes papok az egyház ellen, hogyan gátolták a főpásztorok egyházkormányzati tevékenységét, milyen egyházjogilag büntetendő cselekményekkel ártottak az egyháznak, és szolgálták ki a kommunista rendszer egyházellenes céljait?

1. *Ezekre a kérdésekre az 1948–1964 közti évekre vonatkozóan aránylag részletes választ ad Salacz Gábor „A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje” című könyve. Az Egyházügyi Hivatal 1951. májusában történt felállítása, majd a július 3-án hozott, a főkegyúri jogot a kommunista államhatalomnak vindikáló rendelet után már nyáron a püspöki rezidenciákba bevonultak az egyházügyi megbízottak, akik — a főpásztorok egyházkormányzati hatalmát semmibe véve — békepapokat helyeztek a püspöki hivatalokba püspöki helynököknek, irodaigazgatóknak és püspöki titkároknak.*

A törvénytelen helyzetet az 1956-os forradalom alatt Mindszenty igyekezett megváltoztatni úgy, hogy a leghírhedtebb békepapi helynökök, irodaigazgatók, titkárok közül 11-et elmozdított. Mindszenty intézkedéseit az Apostoli Szentszék megerősítette.

tette. A Szent Kongregáció 1957. január 21-én közölte, hogy azok a papok, akiket azért függesztettek föl papi funkcióik végzésétől, mivel tisztségükbe a kánoni előírások megkerülésével, a Szentszék megkérdezése nélkül jutottak, a püspöki kúriák vezető tisztségeire, alkalmatlanok, inhabilisek, de még espereseknek és plébánosoknak sem nevezhető ki. Ennek megfelelően, ugyanazon a napon keltezett rendelettel elmozdított 21 olyan helynököt, irodaigazgatót, titkárt, akik 1951. óta részt vettek a békemozgalomban. Ezek nevei Salacz könyvében, ha nem is egy helyen, de megtalálhatók. 1957. július 16-án a Szentszék kiközösítés terhe mellett megtiltotta a papok politikai szerepvállalását és a parlamenti képviselői tisztség elfogadását. Mivel ezen rendelet ellenére képviselők lettek, 1958. február 2-án a Szentszék kiközösítette Horváth Richárdot, Beresztóczy Miklóst és Máthé Jánost.

Közben az Egyházügyi Hivatal, Horváth János elnökkel az élen, mindent megtett a Szentszék által felmentett békepapok visszahelyezése érdekében. Ezt azonban csak durva zsarolással tudták elérni. 1958. augusztus 26-án Horváth János felolvasta a Belügyminisztérium közlését, amely szerint Papp Kálmán győri püspök és aulistái 1957. februárjában a Vatikánnak titkos jelentéseket küldtek, és ezzel kémkedést, valamint hazaárulást követtek el. A püspökök, társuk megmentése érdekében, augusztus 28-án aláírtak egy publikálásra nem kerülő nyilatkozatot, amelyben elhatárolják magukat a népköztársaság elleni megnyilatkozásoktól és nem tűnnek meg maguk mellett olyanokat, akik zavarják az egyház és az állam békéjét. Ennek következtében Papp Kálmán elküldte Póka György irodaigazgatót, Búzás József püspöki titkárt, Simon József prefektust és Böck János spirituálist. Pajtényit visszavette helynöknek, Nedosovszkyt pedig irodaigazgatónak. Hasonlóan cselekedett Rogács pécsi, és Shvoy székesfehérvári püspök. Endrey Mihály esztergomi speciális delegátust, mivel nem volt hajlandó változtatni, Vámosmikolára internálták.

2. 1964-ig tehát bizonyos mértékben fel van tárva, hogy kik gátolták a főpásztorok egyházkormányzati tevékenységét és kik, hogyan támogatták a kommunista rendszer egyházpolitikáját.

Az 1964 utáni időszakokkal kapcsolatban a feltárás munkája még nem történt meg. Azt, hogy az egyes főpásztorok tevékenységének ellenőrzésére, munkájuk irányítására, illetve akadályozására az Egyházügyi Hivatal kiket ültetett a nyakukba, kiket erőltetett a helynöki, irodaigazgatói, titkári tisztségekbe, a leghitelesebben maguk a főpásztorok tudnák megmondani. Ezért mindenképp a Magyar Püspöki Konferencia adjon segítséget a

feltáró munkához. Jó lenne, ha a Püspöki Konferencia tárgyalna erről a problémáról, és az egyes ordináriusok a kérdéssel foglalkozó történészek rendelkezésére állnának.

Erőteljesen hangsúlyozni kívánjuk, hogy ennek a ténymegállapító munkának a célja nem az egyházi törvényeket megsértő papok megszegényítése, kipellengérezése, még kevésbé megbüntetése. Mindez messze meghaladja a magyar egyháztörténészek illetékességi körét. E munka egyedüli célja a történeti tények megállapítása, az elmúlt időszak egyháztörténetének feldolgozása.

Amennyiben főpásztoraink úgy látnák jónak, hogy a történészek az ő közreműködésük nélkül végezzék el a jelenkori magyar egyháztörténet megírását, akkor az egyház más intézménye, vagy csoportja hozzon létre néhány történészből és jogászból álló bizottságot, amelyik a Salacz Gábor által már használt és egyéb célravezető módszerek segítségével tárja föl az 1964–1980 közti események rugóit, hátterét és a pártállam egyházpolitikai céljait támogató papok tevékenységét.

III. A harmadik kérdés-csoporttal kapcsolatban, vagyis *hogyan válhatott a katolikus egyház esküdt ellenségének, a pártállamnak támogatójává, hogyan válhatott a hivatalos intézményrendszer elemévé*, jó lenne néhány egyháztörténész és egyházjogász bevonásával erről egy szűkkörű megbeszélést rendezni. Ezen fel kellene sorolni azokat, a már bizonyos mértékben közismert vagy csak egyes körökben ismert tényeket, amelyek választ tudnak adni a harmadik kérdés-csoportra! Utána meg kellene állapítani, hogy milyen adatokat lehet minden kétséget kizáróan bizonyítani, illetve melyek azok a tények, melyeknek publikálása nem okozna túl nagy megütközést a katolikus közvéleményben. Ezt követően engedélyt kellene szerezni az Egyházügyi Hivatal zárt anyagának a megtekintésére, és az ott talált adatokkal kellene alátámasztani a fentebb említett megbeszélés eredményeit. Végül a vizsgálódások végeredményét könyv formájában lehetne a nyilvánosság elé bocsátani.

FOLYÓÍRATSZEMLE

Összeállította: **Dévény István**

Hivatalos egyházi (elsősorban pápai és püspöki) nyilatkozatok, beszédek, állásfoglalások, előírások, rendelkezések közlésére specializálta magát a francia „Documentation catholique”. A múlt év decemberi száma hozta azokat a nyilatkozatokat, amelyekben a Francia Püspöki Kar Lourdes-ban tartott konferenciáján (1991. október) foglalt állást egyházi belügyeiben, s — meglepő módon — egy politikai élű külügyben. „Nyilatkozat Horvátország ügyében”, ez a közlemény címe (Documentation catholique, 1991, 1086. o.). Teljes egészében lefordítom, hogy ne vádolhasson senki célzatos válogatással.

Nyilatkozat Horvátország ügyében „*Mi, Franciaország püspökei, nagyon nyugtalanul szemléljük azokat a drámai eseményeket, amelyek Horvátországban történnek. 'Egy éve már, hogy a háború öldököl, növeli a sebesültek és menekültek számát, kulturális és anyagi értékeket rombol le' — ezt írta nekünk e hónap elején Kuharic bíboros, Zágráb érseke, s élőszóval megerősítette Mgr. Oblak, Zadar érseke.*

Testvéri együttérzésünket szeretnénk kifejezni a horvát néppel szemben, s egyértelműen elítéljük azt a támadást, amelynek áldozatává vált.

A XX. század történetéből ismerős, milyen módon és milyen körülmények között született meg Jugoszlávia Európában. Nem a mi feladatunk, hogy állást foglaljunk abban a kérdésben, hogy ezen az államszövetségen belül vagy kívül milyen módon biztosítottak a feltételek politikai autonómia gyakorlására. A pápai tanításra támaszkodva azonban hangsúlyozzuk, hogy minden nemzetnek joga van a létezésre, s elismerjük, hogy ezt a horvát nép demokratikus úton fejezte ki. Az 'ügynevezett szövetségi hadsereg' azonban ezen az alapon támadta meg ezt az országot, ugyanakkor azt is hirdeti, hogy itt a fasizmus van újjászületőben. Véleményünk szerint az antifasizmus itt hamis indok, mert emögé rejtik el az erőszak alkalmazását (egy olyan ideológia nevében, amely már a múlté), így igazolják egy, a szabadságra éhes nép összezúzását.

A horvát nép körében egy szerb kisebbség él: elismerjük, hogy ennek is vannak jogai. Tudjuk azt is, hogy az elmúlt idők drámai történései miatt joggal fél. De tudjuk azt is, hogy hivatalos nyilatkozatok biztosítják a kisebbség jogait. Abban bizakodunk, hogy a tárgyalások folytatódnak, s ezek lassan kiengesztelődéshez vezetnek az ortodox és a katolikus püspökök között is. Teljes szívünköl reméljük ennek megtörténtét.

Nem tudjuk elfelejteni, hogy ebben a viszályban keresztények ölnek és keresztényeket ölnek meg. A szerb és a horvát nép keblén belül nagy számmal élnek keresztények. Ha ma meg is lehet állapítani, kik a támadók és kik a megtámadottak, meggyőződésünk szerint a legújabb idők története miatt mégis mindkét oldalon szükség van nem csupán megbocsátásra, hanem bocsánatkérésre is.

Végül: elsőbbséget mindenképpen a tárgyalásoknak adunk, ezért reméljük, hogy az európai kormányok is hozzájárulnak a válság megoldásához, békés úton, úgy, hogy a jogot és a szabad elhatározást részesítik előnyben.

II. János Pál pápával és más püspöki testületekkel egységben igazságos békéért imádkozunk, de azért is, hogy a horvát nép nyerje el végül szabadságát."

Hit és a holnap Európája

Nem képvisel hivatalos fórumot, csupán „egyszerű” teológiai tanár Párizsban és Lyonban **Paul Valadier**, aki egy vallástudományi folyóiratban — amelynek szerkesztőségi tagja — a „holnap Európájának hitéről” tárgyal (Recherches de science religieuse, Paris, 79(1991) 1,9–22).

A mögöttünk álló két esztendő előre nem látható, szinte elképzelhetetlen összeomlások és átalakulások szemtanúivá, kortársaivá tett bennünket. Ki hitte volna, hogy ami néhány évvel ezelőtt még „vasfüggöny” volt, hálónál is vékonyabb fonálból volt fonva. „Mit jelentenek ezek a forrongások az egyház és a keresztény hit számára?” — kérdezi tanulmányának első soraiban a szerző. Csak tapogatózva lehet előrehaladni, be kell ismernünk, hogy még a közvetlen jövő kontúrjait sem lehet tisztán látni. Az azonban biztos, hogy egész gondolkodásmódunkat át kell alakítani.

Mit jelent ez konkrétan? Először: a keresztény felekezetek, továbbá a különböző vallások (elsősorban a mohamedanizmus) érintkezésében fokozódó ökumenikus nyitottságra van szükség. Olyan területek kerültek vissza az európai közösségbe, ahol (talán Lengyelországot kivéve) a katolikus egyház nem számíthat arra, hogy uralkodó szerepet játszik. Ilyen körülmények között elképzelhetetlen, hogy egyetlen vallás modelljéből induljunk ki. Európa lelki-szellemi újjászületése az egyházak együttműködése nélkül elképzelhetetlen. Ez egészséges, a pluralista gondolkodás iránti nyitott szellemiséget kíván. Ez persze nem jelenthet vallási közömbösséget, érdektelenséget, hiszen a többiek sajátos

értékvilágát csak az tudja tisztelni, aki saját értékeit is tiszteli, s megtisztult értékeit akarja bevinni a közös kincstárba.

János Pál pápa egy alkalommal az „értékek cseréjéről” beszélt, s kifejezetten említette az (eltűnt) vasfüggöny előtti és mögötti országok „csereakcióját”. Ez a második követelmény, a csérére való készség. A pápa szavaival fogalmazva: „Világosan fel kell ismerni, hogy mit mond a Szentlélek az egyetemes egyháznak az Európa különböző országaiban található egyházi tapasztalat által.”

Valadier cikkének ez a legérdekesebb része, ezt szeretném kissé bővebben ismertetni, néha szó szerint, de a könnyebb olvashatóság kedvéért elhagyom az idézőjeleket.

Korábban szokás volt arról beszélni, hogy Kelet-Európa országai jelentős segítséget fognak nyújtani a nyugat-európai szellemi-lelki újjászületéshez. (A szerző leegyszerűsítve hozza a Nyugat és Kelet megjelölést, maradjunk mi is ennél, ne bonyolítsuk tovább „Kelet-Közép-Európával”). Miben állhatott ez a segítségvárás?

Ezekben a keleti országokban a keresztények üldözések között őrizték meg hitüket, de a többiek lelki éhsége is fokozódhatott, hiszen az ideológiaként hirdetett materializmus lényeges emberi kérdésekre nem tudott feleletet adni. Nem kétséges, hogy ebben a nehéz helyzetben csak bátran lehetett tanúságot tenni emberi és keresztény értékekről, arról, hogy a hitből erő meríthető a zsarnoksággal való szembeszegülésre, s a remény is olyan erő, amely képessé teszi az embert arra, hogy „álva” maradjon, amikor erre semmi alapja sincs. Ezt látnunk kell itt, nyugaton, mert az ott szerzett tapasztalatok megváltoztathatják a valláshoz és a kereszténységhez való kapcsolatunkat: mi is felfedezhetjük a hit és a remény éltető erejét.

Az is igaz viszont, hogy nem nevezhetjük a Keletet egyszerűen „lelki tartálynak”, amelyből a szellem értékeit minden további nélkül átönthetjük Nyugatra. Eleve kérdéses marad ugyanis, hogy mekkora ez a keleti tartalék, hányan vettek részt igazán a belső ellenállásban, hányan gazdagodtak lélekben az üldözések idején.

Kérdéses azonban az is, hogy miként tudjuk mi felhasználni azokat az értékeket, amelyek Keleten termelődtek. Nekünk nem egy hitünket megsemmisíteni akaró társadalommal kell szembeszegnünk, hanem azon kell munkálkodnunk, hogy egyáltalán észrevegyenek, komolyan vegyenek bennünket, s ne szorítsanak vissza a szűk egyházas körök privát világába.

Kérdéses végül a keleti tartalék azok számára is, akiknél „helyben van”, tehát a most felszabadult országok keresztényei

számára is. Át kell alakítani az elmúlt évtizedekben szerzett energiát. Most már nem „ellenálló”, hanem „kiálló” kereszténységre van szükség. A döntő kérdés ma az, hogy milyen értékeket, erkölcsi elveket, igazságokat kell az egyetemes társadalom szolgálatába állítani. Elsősorban a demokrácia „lelki kultúrájának” alakításáról, formálásáról van szó. Ez nem hősiességet kíván, mint az elnyomás és üldözés idején. A demokrácia ugyanis jóval több, mint többpártrendszer, sajtószabadság stb. A többet jelenthet tiltakozást, elhatárolódást is, mint ahogy erről a pápa beszélt a Cseh Püspökkari Konferencia résztvevői előtt: „Erőket kell szervezniök, hogy 'immúnissá' váljanak bizonyos 'vírusokkal' szemben, mint pl. a közömbösség, a fogyasztói társadalom élvezethajhászása, a szekularizmus” (a mindennapi élet válástól való teljes függetlenedése). Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy ténylegesen egy „szekularizált” társadalomban élnek, tehát szükségesnek kell lenniök a pluralista gondolkodásmódra. Ez azt jelenti, hogy mások véleményét tisztelniök kell kívül is (a társadalomban), belül is (az egyházban). Az egyes ember igazi szabadságáért kell síkra szállniök, hogy ne lehessen őket újból „manipulálni”. A hétköznapi élet erkölcsi világában is — pl. hogy a vállalt munkát becsületesen kell elvégezni — elegendő teendő vár a keresztényekre.

„Ez a feladat sokkal kevésbé lelkesítő, ugyanakkor sokkal nehezebb, mint stratégiát szervezni a politikai és kulturális javak visszaszerzésére” — fejezi be értekezését Paul Valadier.

Papnélküli istentisztelet

A svájci katolikusok hetilapja újból felveti a kérdést, hogy mi történjék azokkal az egyházközségekkel, amelyeknek a növekvő paphiány miatt nem jut lekipásztor. „Vasárnapi istentiszteletek pap nélkül”, ez a címe **Richard Geier** értekezésének (Schweizerische Kirchenzeitung, 1159/1991/, 38. szám, 578–581. o.).

Nem csupán a szentmiséről van szó. „Ha hiányzik a lelkipásztor, megsérül egy kis közösség vallásos élete és szociális szerkezete is. Nem részesülnek rendszeresen az 'üdvösség javiban', de a közösség identitástudata is kárt szenved, ha hiányzik a pap. Keveset segít, ha a szomszéd község plébánosa jön kisegíteni. A paphiány, éppen a nyugati gazdag országokban, a népi-egyházi vallásosság alapvető ünnepeit teszi esetlegessé. A katolikus egyház életének nagyon mély válságát kell ebben a tényben látnunk.”

A pap nélkül tartott vasárnapi istentiszteletekre a hetvenes évek óta római utasítás van, ennek ellenére nincs egységes megoldás. A München közelében fekvő Andechs kolostorában 1990 áprilisában hatvan résztvevővel tartottak tanulmányi napokat, hogy kísérletet tegyenek az egyeztetésre.

Az első előadásokban azonban kiderült, hogy az 1971-ben kapott római rendelkezés alapján sem könnyű egységes álláspontra jutni. A 15. pont hangsúlyozza, hogy a hívek minden gyülekezetében át lehet élni a Szentlélek jelenlétét; a 18. pontban viszont az olvasható, hogy a hívek, ha nincs papjuk, menjenek a szomszéd plébániára misét hallgatni.

A találkozó résztvevői azonban az evangéliumot idézték: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.” Igaz, a csúcspontot a szentmiseáldozat jelenti, de nem lehet tagadni, ahol Jézus szava jelen van, ott jelen van maga Jézus.

Más irányból közeledve a témához, mégis jelentkeznek nehézségek. „Ha nincs szentmise, legyen legalább áldoztatás”, hangzott eddig, s tűnt sokak számára magától értetődőnek. Mégis: „Ha az igehirdetéshez csak a pusztá áldoztatás járul, akkor ez megrövidíti az eucharisztia teológiáját, s kárt is okoz... Az egyházközséget, tehát az egyházat nem az áldozás építi, hanem a húsvéti misztérium ünnepe, a szentmise... Ezt, úgy tűnik, még 25 évvel a zsinat után is nehéz megérteni és megértetni. Az oltáriszentséget sok keresztény még ma is zsinat előtti szinten értelmezi... A papok is, mert sok esetben nem 'oltáriszentséget', hanem 'tabernákulumszentséget' osztanak szét, hiszen az áldoztatáshoz szükséges ostyák nagy részét nem akkor konsekrálták, hanem a tabernákulumból hozzák. Az eucharisztia áldozati jellege eltűnik a háttérben...”

A római utasítás felszentelt diákonusokra bízta az eucharisztia nélküli istentiszteletekben az ige hirdetését. Jónéhány egyházmegyében azonban egyszerű laikusokat is szolgálatba állítottak már. „Személyes tanúságtételük nyomot hagy az egyházközségben. Élő, szemléltető képei lehetnek annak, amit a zsinat a hívek egyetemes papságának nevezett.”

A növekvő paphiány miatt hosszú távra kell berendezkednünk. „A paphiány olyan probléma elé állítja a katolikus egyházat, amely történetében egyedülálló. Arra kell ma kísérletet tenni, hogy az igehirdetéses istentisztelet foglalja el az eucharisztia helyét, mégse legyen pusztá 'pótlék'. Szükségmegoldásról van tehát szó... Ennek sok hátrány mellett lesz talán valami előnye is: a pap nélküli vasárnapi istentiszteletek erősíthetik az egyházközség felelősségtudatát, s utat nyithatnak ahhoz, hogy a laiku-

sok egyházas érzeke is erősödjék. Így a papok és laikusok együttműködésében új, termékeny formák jöhetnek létre.”

Mindez azonban nagyon alapos előkészületet kíván. Elő kell készíteni az egyházközségeket, a püspököknek és papoknak is fel kell készülniök, hogy az ilyen istentiszteletek lényegét egyre jobban értsék, s tetteiket ehhez igazítsák. A teológusok feladata pedig abban áll, hogy a megváltozott helyzetre való tekintettel világítsák át az eucharisztia és Isten Igéjének teológiáját, gondolkozzanak a hivatalos egyházi megbízatásokról és a részegyházaknak az egyetemes egyházban elfoglalt helyéről.

Felekezeti közeledés

Szinte áttekinthetetlen bőségű az ökumenikus irodalom. Renge-teget írtak, beszéltek már a keresztény felekezetek közeledéséről — az utóbbi évtizedekben inkább mellette, mint ellene (ez utóbbi sem hiányzott, erről tanúskodnak a „fundamentalisták”, **Le-febvre** érsekkel az élen, aki a vallásszabadságról, laikusok egyházi feladatairól és az ökumenizmusról szóló három zsinati dekretumot a francia forradalom „pogány és istentelen” „Szabadság, Egyenlőség, Testvériség” jelszavával állította párhuzamba).

Az ökumenikus közeledés folyóirata, az „Una Sancta” az elmúlt év végén az ökumenizmus krízisét választotta főtémául (Una Sancta, Meitingen, 46(1991) 317–336.o.). Öt munkatársa vállalkozott arra, hogy válaszoljon erre a kérdésre: „Miért vagyok ökuménikus, annak ellenére, hogy ...” — Annak ellenére, hogy a dolgok nem jól állnak, az érdeklődés csökkent, a zsinat utáni lelkesedés lelappadt. Két katolikus, egy-egy evangélikus, ortodox és baptista teológus húsz oldalas vallomását nagyon felületesen lehetne csak ismertetni, ezért csak egyet — a számomra legérdekesebbet — emelem ki.

Heinz-Günther Stobbe a münsteri katolikus egyetemen egy különleges téma professzora: „Lehrstuhl für Friedens- und Konfliktforschung”, a béke és a feszültségek kutatásának tanszéke.

Sokat beszélnek arról — kezdi vallomását — hogy az ökumenikus munka válságban van, megállt. Fel lehetne tenni azt az ellenkérdést, hogy mennyiben jogos ez az ítélet az ökumenizmus jelenével kapcsolatban. A lándzsát megfordítom, s kérdezem: vajon elegendő indoklást jelent ahhoz, hogy az ökumenizmusnak hátat fordítsunk, ha valóban az a helyzet, hogy koromfekete lett az „ügy”? Válaszom: lélektanilag talán indokolt lehet, teológiai szempontból azonban semmiképpen sem. Az ökuméné iránti el-

kötelezettségünk nem függhet történelmi helyzettől, attól sem, hogy a magasságban vagy mélységben jár az ökumenikus mozgalom. Az elkötelezettség mögött Krisztus világos és félreérthetetlen parancsa áll, ezt pedig egyházam a II. vatikáni zsinaton újból magáévá tette. Visszalépni már nem lehet.

A belátás és a tett között persze nem egyszer szakadék táng. A külső körülmények néha segítik ezt a lépést, máskor viszont ár ellen kell úszni. Jelen pillanatban nem sok bátorítás érezhető, lelkesedésre pedig végképp nincs ok. Az ökumenizmus válságban van, ez nem tagadható. Ez azonban arra indít, hogy kritikusan figyeljük a jelen helyzetet.

Arról nem szabad megfeledkezni, hogy nem jelentéktelen, ami az utóbbi évtizedekben történt. A teológiai képzésben nagyon komolyan kellene venni a történelmi emlékezést: évszázadokon át nagyon „kemény idők” jártak az ökumenizmus szelleme számára. Tudnunk kell azt is, hogy a felekezeti elfogultság soha sem lesz a múlté, lapít, mint a tigris, s akkor a legveszélyesebb, ha úgy tűnik, hogy alszik. Az ökumenikus munkának mindig számolnia kell ezért azzal, hogy van ellenszél, ellenáramlat, néha talán éppen az egyházi „főhatóságok” részéről. Gyerekes dolog lenne azonban örökösen bűnbakokat keresnünk. Figyelnünk kell a „korszellemre” is, ezt pedig ezzel kapcsolatban durván megfogalmazva, két áramlatban találjuk: az egyik minden kontúr nélküli kereszténységre tör (tehát az intézményes egyházi keretet teljesen mellözi), a másik pedig mozdulás nélkül — de meglehetősen agresszív stílusban — akarja őrizni az egyház múltban megszerzett formáit (fundamentalizmus). Nem lehet vonzó azoknak helyzete, akik a kettő között keresnek utat, így nekünk, ezzel a hol erősödő, hol gyengülő érdektelenséggel kell számolnunk.

Mi lehet a teendők? Olyan ez, mint amikor valaki idegen nyelvet akar tanulni. Ennek előfeltétele, hogy saját anyanyelvét tökéletesen birtokolja. Az újat, tehát a régibe kell beépítenie, akkor sikerül. A magam részéről erősen akarok kötődni továbbra is a római katolikus egyházhoz (hogy az előbbi példát az ökumenikus munkára alkalmazzam), s remélem, a többi keresztény felekezet igazi ökumenikus munkásai is ezt teszik, őrizni akarják azt, amit maradandó értéknek tartanak saját egyházukban. Az igazi, mélyebbre hatoló találkozásnak ez előfeltétele: ragaszkodva kell megőrizni nyitottságunkat, vagy, más irányból fogalmazva, nyitottan kell ragaszkodnunk saját egyházunkhoz.

„Az ökuméné híve vagyok — mindennek ellenére. Túlzás nélkül állítom, hogy jelen pillanatban nem is tudom elképzelni, hogy valami jobban lelkesítene, mint ez a munka.”

ÉLIÁS JÓZSEF

Ami megvan és még sincs meg (II. rész)

I.

A világtörténelem a patológikus filosz és az „egészen más” szeretésének harca, mégpedig a patológikus filosz érvényesülésének fokozódó, mennyiségileg és minőségileg terebélyesedő hatásával. A patológikus filosz hatásának csúcsideje, a kollektív nárcisszizmus totális tombolása a XX. század második harmadára esik. Nem véletlen, hogy kb. fél évszázaddal előbb lesz ismertté Nathan Söderblom érsek ökumenikus javaslata. Vagyis: miközben érlelődik a kiteljesedés felé a „teljesen ugyanaz” csúcskultusza (annak a tömegekbe-szuggerralása, hogy csak a hozzánk hasonlókat szeressük, a különbözőket megvessük és megégessük!), a másik felhívás is „elhangzik” (igaz, hogy a másikéhoz képest hal-kan és csak felekezeti címzetekhez szólóan): feltétel nélkül szeressük a tőlünk eltérőt, a különbözőt és mi, a különbözők komolyan közeledjünk egymáshoz! A „párhuzamos” egyik szellem-történeti vonulata a nárcisztikus, démoni gyűlöleté, a másik azé az isteni és emberi szereteté, amelynek a folyamatába az ÉRSEK belép, hogy folytassa, ami valamikor abbamaradt.

A felekezeteknek címzett felhívás egy evangélikus vezető kezdeményezése, ám hogy egyházi kezdeményezés, nem véletlen. Ennek a kezdeményezésnek a földi forráshelye az Isten-nép (Gottesvolk), nevezetesen Izrael és az izráelizmust „világba szállító”, kiteljesítő krisztianizmus, illetve a krisztianizmus gyülekezete, az Egyház.

Izraelt azért hívta létre és választotta népének Isten, hogy a kollektív és az individuális különbözőség hordozója legyen a földön. Különbözőségét nem a külseje (mely nem különös Közel-Keleten), nem azok a viseletek (szakáll, pájész, kaftán) jelentik,

* A szerző előző számunkban (57—70.o.) közölt tanulmányának 2. része. A két rész elválaszthatatlan egységet alkot. — szerk.

amikhez orthodoxiája ragaszkodik, hanem szellemi sajátossága, a gondolkodásmódja, mentalitása, életfelfogása, sors-vállalása és küldetés-tudata. Izráelnek is, mint minden népnek, megvannak ama adottságai, amik szeretetreméltóvá teszik, vagyis amik nyomán azt lehet mondani, hogy „szeretem, mert”, de az izráeliség mint ilyen annyira provokáló és kiélezett különbözőség, hogy globálisan a „szeretem annak ellenére” a jellemző reakálás rá. Alkalmazva: Izráel egy-egy tulajdonságának, önvalósításának egy-egy manifesztálódása elfogadásához, elviseléséhez, méltánylásához elég a filosz, a normálfilosz, de az egész izráeli ember és nép örvendező „felfedezéséhez” csak agapé által juthatunk el. Izráel vizsgáztatja le a szívünket: normálfilosz, patológikus filosz, agapé van-e bennünk. Mert — János apostol leveleiből tudjuk meg, hogy — ha van személy vagy nép, akit vagy amit származása, illetve olyan adottsága miatt, amiről nem tehet, gyűlölök, senkit (a favorizáltakat sem) szerethetek agapéval, vagyis örökérvényűen, mindent vállalóan és igazán. A Megváltó izráeli emberré lett s a Visszatérő neve is „Juda Oroszlánja”, hogy aki Őt befogadja Isten Fiaként, egy zsidó embert s ezzel a bármely néphez tartozó embert fogadja be. Az Izráelhez való viszonyulás tehát a hit és emberség szoroskapuja.

A Názáreti Jézus a testet öltött különbözőség, a kiélezett „egészen más”. Izráelhez és Hellászhoz képest is egészen más: judaistának botránkozás, hellenistának bolondság. Az Egyház ezért a hatványozott különbözőség hordozója. Az ősegyház első másfél százada az idegen népek (pogányok) fiainak és leányainak az átvonulása a „szoros kapun”, azaz: létbevágó és üdvösséges befogadása annak, hogy a **KÜLÖNBÖZŐSÉG NÉPÉNEK** a származéka az a testet öltött **IGE, AKI ISTEN FIAKÉNT** szerzett a kereszten kiengesztelést és győzött a halál felett. A zsidó Jézus szeretése és imádása tette követőit minden nép felé nyitottá, teremtette meg az Egyházra jellemző katolikumot és kizárta, hogy Isten Országáa egy népbe, nemzetbe legyen bezárva. Pál apostol a már többségében nem izráeli származású római gyülekezet számára rögzíti (Róma 9-11), hogy a keresztény gyülekezet nem vonatkoztathatja el hitéletét a megváltás „szoros kapujától”, attól az emberi valóságtól, hogy Izráel Ábrázatra, Zsidó Arcra nézve kell felelnie: „Tudod Uram, hogy szeretlek Téged!” (János 21:15-17 és XI. Pius pápa nyilatkozata erről). Krisztus Egyházának „szoros kapuját” nem tágíthatja, Izráelt nem teszi kikerülhetővé Izráel „megkeményedése” vagy bármilyen reakálása. A diadalmas másfél század után mégis bekövetkezett a szakadás és a harcos elkülönülés. Izráel képtelen volt tolerálni az Egyház különbözőségét, az Egyház pedig Izráel türelmetlenségét; Izráel-

ben elhomályosult annak a tudata, hogy az Egyház az ő Rabbiját vallja Messiásának, az Egyház pedig mindent megtett a „szoros kapu” tágitásáért: azért, hogy az egyháziak elfeledkezzenek Jézus és Szűz Mária zsidó konkrétságáról. A valóságos Jézus helyére fantom-Jézus és a valóságos Szűzanya helyére fantom-Mária került. A kétféle Isten-nép elszigetelődött egymástól, magába zárkózott és az „egészen más” szellemiségét mindenikben a „teljesen ugyanaz” agresszív szellemisége győzte le. A teljes (Izrael és Egyház) Isten-nép — mivel maga is a patológikus filosz kultiválója lett — képtelen volt gátat vetni a történelemben elhatalmasodó patológikus filosz démonának, Jézus nevében nem parancsolhatott neki (Apcsel 3:6), ezért juthatott el a világ a valóságcsúcshoz: Hitlerhez és Sztálinhoz, az előbbi az azonos vérűség anyagát (áltudományos fikcióval), az utóbbi az anyagelvűségben azonos eszmét tette a megmaradhatás mértékévé. Igaz, hogy Nathan Söderblom érsek nem akadályozhatta meg a világtörténelem egyik legnagyobb tragédiáit, de végre — az Egyház embereként — a köztudatba vetítette a vágyat és célt, hogy a különbözőség ne távolodás, hanem a szeretetben való közeledés kihívása, kiváltója legyen.

II.

Isten kegyelméből 58 éve vagyok a Biblia olvasója. Elég sok vele foglalkozó munkát olvashattam el haszonnal, de — megvallom — elsősorban nem az érdekelt, hogy mit írnak, mondanak a Bibliáról, hanem, hogy mit mond a Biblia. Ami nem jelenti azt, hogy a Biblia tudora volnék, bizony 76 évesen is a Biblia „kisfiúja” vagyok: úgy hallgatom (olvasva), ahogy engem hallgatnak a kisunokáim. Mivel nem az ún. bibliaolvasó kalauzok perikópái szerint, hanem egy-egy ó- és újszövetségi könyvet folytatólagosan olvasva várom és hallgatom az ÜZENET-et, e majdnem hat évtized alatt a szentírók kedves és mélyen tisztelt ismerőseim lettek: személyük, közlési módjuk jelenült és jelenül meg számomra. Céljaik ismerőivé tettem és tesznek, ámulatomat váltja ki kapcsolatuk IHLETŐ-jükkel. Valamennyi bibliai „szerző” közül legközelebbiként került hozzám János apostol és az a sajátossága, hogy minden fenntartástól mentesen tudott a legnyitottabb lenni Mestere iránt. Neki nem kérdései, hanem várakozásai voltak. Ennek tulajdonítom, hogy ő választatott ki arra, hogy a Jelenések könyvét megírja s ha netán egy-egy résznél a haja égnek meredt, más résznél a mennyei gyönyörűség hatott rá olvasztólag, gátlás nélkül mindent leírt, amit Felülről kapott. Jézus csak vele

közölte, milyen beszélgetése volt a szamáriai asszonnyal (János 4) és milyen — a többi apostol részéről még akkor el nem hordozható — gondolatok foglalkoztatják. Az ún. főpapi ima keletkezésének és leírásának a történetét is — Jézus és János bensősége-ségét ismerve — követni próbálja képzeletem. Mi úgy véljük, Jézus gyakori elvonulása imádságra olyan lehet, mint amikor elmélyülten imádkozunk. Többről van szó. Ezt a „többet” realizálja, ami az ún. megdicsőüléskor történt. Az, hogy Jézus három — erre felkészített és Általa erre védően képesített — tanítványát a transzdimenziós lét élményében részesíti (Máté 17:1-13, Márk 9:3-13, Lukács 9:28-36). Nyilvánvaló célja volt ezzel, hogy a téridőség három emberével „megízleltesse”, milyen széles spektrumú a létezés, nem érdemes tehát a téridőségre korlátozni szemléletünket, bár itt kell helytállni — egészen a keresztségig. Nos hát nem hiszem, hogy Urunknak itt e földön csak ez volt az egyetlen találkozása a transzdimenzióval, ellenben szilárdan hiszem, hogy a jordánparti jelenés óta — amikor mint ember „megtudta”, kicsoda Ő — imádsága, elvonulása éjszakákon át, hogy Atyjával együtt legyen, részvétel volt a transzdimenziós létben. Ezért nem vitt senkit se Magával áhitataira. Ám az általunk főpapi-nak nevezett imájához Magával kellett vinnie a legfogékonyabb tanítványát, Jánost, — különben hogyan írhatta volna le János ezt az imát. Jézus imája a téridőségből hangzó könyörgés a Mennyei Atyához, egyben üzenet azoknak, akikért mint téridőiekért könyörgött főpapi Megváltóként. Lehet, hogy Jézus még író-eszközzel is megajándékozta tanítványát, hogy amit hall, nyom-ban le is írja. Miért? Mert Urunk alapvető jelentőséget tulajdonított (és tulajdonít ma is) annak az alapvető tartalmiságnak, amely az Ő szándékát teszi nyilvánvalóvá Atyja színe előtt az angyalok és az emberek számára. Most azt a szándékát idézzük meg, amely nem engedi meg, hogy mi az ökumenét valamiféle járulékos, periférikus teológiai tanításnak, tételnek, áhitatosán só-hajos óhajnak tekintsük, hiszen centrikus és döntő jelentőségű Isten-akarát. Ezen múlik ugyanis, hogy az Isten-nép közösségét még mindig a „teljesen ugyanaz”demonisága fertőzi-e meg vagy a XX. század végén teljes hangerővel kiáltja: Távozz tőlünk, Sátán!

Figyeljük a Főpap imáját!

/1/. Jézus jelenti Atyjának, hogy közzé tette nevét mindazok számára, akiket az Atya Neki adott; ezekért kész odaszentelni Magát, hogy ők is szentté váljanak. Ez a jelentés a titkok titka, mert csak az Atya tudhatta, hogy időhosszban (görögül: kronoszban) és térterjedelemben kik azok, akiket Ő Énje Vetülésének (Fiának) adott. Hiszen a kereszthen utolsó óráit élő bűnözőnek

mondta a Fájdalmaik Férfia, hogy „ma Velem leszel a Paradicsomban (héberül: Édenben)”. Nem vehető számba, nem regisztrálható, kik Jézuséi. Beszélünk a haldoklásról, a visszatúrók különös tapasztalatairól, de nem gondolunk arra, hogy túl ezeken miminden történhet akkor, ki és hány haldokló hallja meg a kérdést, „szeretsz-e Engem?” és hány feleli erre bűnvallva azt, amit Simon Péter mondott?!

Vagyis: potenciálisan benne van az egész embervilág az isteni ökumenében — akár élete virágzásakor, akár haldoklása közben jut el hozzá a DÖNTŐ KÉRDÉS. Ami a megszentelést illeti, jó utalni arra, hogy Jézus héberül vagy arámul imádkozott. E nyelveken a megszentelés elkülönítést jelent az isteni célra (Isten Országára). Nem azért kell Jézus követőinek az Ő engesztelő áldozata által megtisztulniok, hogy tetszelegjenek tisztaságukkal, hanem hogy alkalmasak legyenek Isten Országá szolgálatára. Nem azért tehát, hogy valamelyik — általa vagy mások által is — szent csoport, felekezet hitelét növeljék, hanem azért, hogy jelenlétük e világban Isten Országá „fuvallata”, realizálódása legyen. Ne a vallásos ember távolságát érzékeltessék, hanem az ember közelségét. Mert ha valaki az ember közelségét kapja meg, óhatatlan (ahogy Konrád György írja valahol), hogy ne észleljen ebben valami istenit. Jézus a vallásos emberek közé született, közöttük élt s éppen ebben a közegben eszmélt rá, hogy az izráelizmus más és több, mint vallásosság: nem az ember kötelekkel körülvevett, szertartásokkal spékelt kegyessége, hanem az Isten szentül feloldó és szabadító kegyelme. Ez adja meg a keresztény ökumené programját.

/2/. Amit Jézus könyörgése idői és téri dimenzionáltságáról az /1/ pontban megláttunk, annak van egy, egyetlenegy feltétele: a hit Benne; nemcsak azáltal, amit Ő mond, hanem azoknak a szavára is, akik a tanítványai. Izráel Hozzá hű maradékának adta a megbízást mint Akinek adatott minden hatalmi erő („dünamisz”) Mennyen és Földön: „Elmenvén tanítványosítsatok minden pogány népet (ethnoi), belemerítve őket az Atya-Fiú-Szentlélek nevében és tanítva őket, hogy mindazt megtartsák, amire tanítottalak titeket; Én pedig veletek vagyok a világ célhozéréséig minden napon.” (Máté 28:28, saját fordítás). Ez pedig azt bizonyítja, hogy Jézus kizárólag egyénben és népben gondolkodott, népben sem globálisan, hanem olyan közegként, amelyből egyesek hisznek Benne s ez a hit köti össze őket egymással és mindazokkal, akik bármely népből való Benne-hívők. Jézus gondolatában az egység nem testületi, hanem hitbeli.

/3/. Egységért rimánkodik Jézus. Ismételve, alkalmazva és markánsan. Nem azért, mintha — akár csak mint izráeli hívő is

— azt vélné, hogy a mindent tudó Atyát erről Neki kellene okítania, hanem mert — (feltevésemet mintegy igazolva) — azt akarja, hogy az imádságát hallgató és leíró „szeretett tanítvány” mindent lejegyezhesen és a téridőség számára híven rögzíthesen. „Hallva” e főpapi imát a meghökkenés vesz rajtunk erőt. Miért?

/a/ Jézus az Övéi egységét a legmagasabb szintre emeli. Pontosan olyan egység legyen ez, mint az Atya és az Ő egysége. Ugye nem túlzás, hogy hangsúlyoztam: az ökumené nem járulékos, periférikus bibliai-teológiai tényező, hanem lényegi és centrikus. A protokolláris „egybesereglés” az ökuméne paródiája.

/b/ Megtudjuk Jézustól, hogy az egység nem az azonosak, hanem a különbözők egysége: ez a valós és tartós egység feltétele. A Szentháromságon belül az Atya, a Fiú, a Szentlélek különbözik egymástól. Tudjuk, hogy az isteni Személyiség titok s amikor (a Biblia alapján) Atyáról, Fiúról, Szentlélekről vallunk hitet, képet használunk, mert Isten Magáról ennyit közöl és így közli velünk (tudván, hogy elég ennyi nekünk). Elég a különbözőség jelzésére is. Nem mondhatjuk, hogy az Atya halt meg a kereszten, a Fiú töltetett ki az első krisztusi Pünkösdőn, vagy hogy a Genézis 1:1-ben a Szentlélekről van szó. A különbözőség és egység ISTEN-TÉNY.

/c/ A Szentháromság különbözőségén belüli egységét már nem az emberi agapé biztosítja, amely csupán tudomásul veszi, tolerálja, nagylelkűen támogatja a különbözőséget, hanem az isteni agapé, amely hálát adva, „rajongva” szereti. Az Atya szereti a Fiúban, hogy Ő a Fiú, a Fiú ugyanúgy boldog, mert az Atya Atyja Neki és mind az Atya, mind a Fiú örül annak, hogy a Lélek kapcsolatteremtő természete más, mint az Atyáé és a Fiúé. Az ökuméne szellemének a kerete, határa gondolkodásunkban eddig az emberi agapé volt: szeretni a különbözőt annak ellenére, hogy különböző. Az istenszemélyiségi agapé: szeretni a különbözőt, mert különböző; — ám nem azért, mert eltérően különböző, hanem mert a közös indulatison belül különböző. Nathan Söderblom óta az ökuméne motivációja az emberi agapé volt (valósulása még ez se, sajnos), a valóságos és leendő ökuméne nem torpanhat meg ennél, hiszen Urunk nem azért rimázkodott: tisztázni kell, megvan-e az indulati egység (Filippi 2:3-5) s ha megvan, örüljön a református, hogy a másik katolikus és fordítva: adjon hálát a krisztianus, hogy izráeli kortársa híven őrzi az izraeliségét. Ha a különbözőség a szeretetből fakadó öröm forrása, nem zavarja a katolikust, ha egyik-másik tagja — történetesen — baptista közösségbe lép át s nem enged meg magának az evangélikus vészkiáltásos gyanúsítást (tértítési akcióról panasz-

kodva), mert övéi közül valakit az orthodox liturgia gazdagsága ragadott meg.

/d/ A „hogymindnyájan egyek legyenek” célhatározó mellérendelt mondathoz még csatlakozik: „...hogymelgyje a világ: Te küldtél Engem”, illetve: „...hadd ismerje fel a világ, hogy Te Engem küldtél és úgy szeretted őket, ahogy Engem szeretted”. A megoldás kulcsa: „Én pedig azt a sugárzódást, amit Nekem adtál, nekik adtam.”

Excursus:

Itt az ideje, hogy a „doxa” görög szó első és közvetlen, nem pedig a harmad-negyed jelentését fordítsuk le. A tévedés eredete, hogy a latin fordítók „gloriá”-nak fordították: ezért vált általánossá a „dicsőség”-nek fordítás. Érthető, hogy Madách Imre Az ember tragédiája c. művében Lucifer úgy beszél a Teremtőről, mint „hiú öregúr”-ról. Istenből kimondhatatlan szellemi sugárzás árad: ezt adta a Fiúnak és a Fiú ezt árasztotta Övéire. Ez a krisztianizmus hatástitka.

A történészek, politológusok, egyháztörténészek, szociológusok és pszichológusok sok helyes momentummal magyarázzák a kereszténység másfél-százados — szenvedésteli — sikersorozatát: a világért se szállnék vitába velük. DE az a gyanúm, hogy a leglényegesebb momentumról nem tudnak. Arról, hogy a krisztianizmus mozgalmi közösség indulati egységben és egyenrangúságban egymás különbözőségét is szerető és minden hozzá indulatilag csatlakozó különbözőket szinte magába ölelő irányulása olyan isteni-szellemi fénysugárzást árasztott magából, aminek nehéz volt ellentállni. Mostanság felkapott a paranaturális, paranormális, parapszichológiai sugárzások ismertetése. Állítólag olyan is van ezek között, aminek rádióaktív hatását mérni lehet. Ha igaz ez, bizonyítja, milyen bosszantó volt az a „tudományos” fölény, amellyel a professzionisták tagadták az ilyen hatások valóságosságát. Nekünk azonban világossá kell tennünk, hogy az isteni fénysugárzás nem mása a paranormális hatásnak: a Teremtő teremtést létrehozó aktusa („És mondta Isten, legyen fénysugárzás és lett fénysugárzás”). Ez tette és teszi lehetővé az újjáteremtést is. Persze csak akkor és ott, amikor és ahol az ember leborulva kéri, koldulja, mert rájön, hogy nélküle nem élet az élet. Az első másfél évszázadban ez történt. Akkor e szellemi fénysugárzás hatását az olykor fel-felbukkanó, szenzációhajhász áltanítók akciója se volt képes csökkenteni. A csökkenés akkor kezdődött el, amikor napirendre került, hogy „melyikünk nagyobb”. Krisztus Lelkének jelenléte spontán módon biztosította az

egyenlők közösségében a rendet, tehát nem igaz, hogy a rend posztulálta és posztulálja a hierarchiát. A hierarchiát és teológia látszatú ideológiáját az emberi nagyravágyás „posztulálta és posztulálja”.

III.

Nathan Söderblom érsek kezdeményezésének a kiváltója a keresztyén misszió válsága volt. Az, hogy ugyanazt a Krisztust másként igyekezett prezentálni az evangélikus, a katolikus, a református misszionárius Kínában vagy Afrikában s ez mérhetetlen zavart keltett a legfogékonyabb „pogányok” között is. Különösen pedig az, hogy — mondjuk — egy katolizált kínai azt hallhatta lutheránus néptársától, hogy az ő hite és egyháza nem tiszta, tisztítani, reformálni kell. A helyzet tarthatatlanságát és valamilyen szükségintézkedés elodázhatatlanságát érzékelve alakította ki a mélyhítű Érsek a koncepcióját. A hagyományt követve mozgalmát a misszió parancs görög szövegrészét („hé oikumené gé” = „a lakott föld” idiomáját) tömörítve — ökumené-nek, ökuménének, ökumenikus mozgalomnak nevezte. E mozgalomért és kezdeményezőjéért hálát kell adnunk az Egyház Urának, hiszen ő töltötte be a „semmi” és a „valami” között az űrt, vele kezdődött el a „valami”. Mégis: a hálaadás mellett és ellenére szomorú glosszákat lehet csak fűznöm Söderblom „valamijéhez”, egy fiktív és egy egzakt glosszát.

Fiktív glosszám

Azért fiktív, mert nem történt meg, amiről írok, de azért írok róla, hogy egyszer megtörténjék. Az még nem fiktív, hogy az Érsek kezdeményezése késett. Nem ő késett, hanem annak a szellemiségnek a beérkezése, amely impulzálta a kezdeményezést. Előbb kellett volna valakinek kezdeményeznie a XVII. század végén, a XVIII., XIX. században, de legalább a XX. század legelején. A reformáció-ellenreformáció vallásháborúitól, az „egyedüli igaz egyház” véres pózaitól, az önigazság groteszkségétől csömmört kapva lehetett volna, sőt kellett volna az egyházaknak és csoportoknak a démonikus TU-kultusztól megszabadulniok és az egészen mást tolerálni kész emberi agapéval megtöltekezniök. Ekkor még az egyházak olyan „dünamiszt” képviseltek Európa történetében, hogy ha valósan megélik az ökumenicitást (ebből az ezt nem kérő Izráelt se zárva ki), — meg vagyok győződve — nem lett volna se első, se második világháború, nem lett volna se

hitlerizmus, se sztálinizmus. Az egyházak a saját bástyáik mögé vonultak, munícióval látták el magukat egymás ellen: a világtól ki-ki muníciót kért és fogadott el saját bástyaerődítménye számára. A krisztianizált álarcot öltő világi hatalomvágy szabadon tombolhatott, hiszen az érdektársakká lett egyházak akadályozó „zavarásától” mentesült. A világ — Európában — árván maradt... Fiktív glosszám fiktivitását enyhíti, talán cáfolja az amerikai példa. Amerikában ugyanis a (kínnal-keservvel ugyan, de mégis megszületett) néger-egyenjogúságról még ma is csak álmodhatnánk, ha nem állt volna mögötte az egymást feltétel nélkül elfogadó egyházak együttműködése. Nem vélem, hogy zökkenőmentes ez az együttműködés, de már van, ami „zökkenhet”: ezért nem a zökkenésnek, hanem az egészen mást szeretni tudó együttműködésnek van jövője.

Egzakt glosszám

Jó, hogy nem egy segédlelkész, hanem egy érsek indította el annak idején az ökumenét. Az, ami ebből következett, kényszerített tanulmányom főcímének a megfogalmazására: az ökumené megvan, mégisincs meg. Az nem kétséges, hogy az Érsek a klérus tagjaként a lehető legnagyobb jóhiszeműséggel ugyan, de klérusszerűen járt el.

Excursus:

Tudom, hogy dogmatikailag csak a Római Katolikus, a Görögkeleti és az Anglikán Egyháznak van klérusa, valójában a protestáns egyházak többsége is klerikális (a Magyarországi Református Egyház vezetősége ebben „élen jár”); — remélem: a ki-segyházak még nem klerikálisak.

Krisztusnak növekednie kell

Úgy vélte Söderblom, hogy a különböző egyházak vezetését meg kell nyernie, ezek közös találkozását, majd szervezetét kell létrehoznia, hogy hiteles teológusaik tanítását juttassák el a gyülekezetek vezetőihez és tagjaihoz: így valósuljanak meg a különböző felekezetek gyülekezeteinek találkozásai. E gondolati vonulat terméke lett a Genfben székelő Egyházak Világtanácsa (EV), országonként is megalakult olyasféle iroda, mint nálunk a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa (MEÖT). A Római Katolikus Egyházon kívül valamennyi protestáns egyház, a

Görögkeleti, Orthodox Egyház tagja az EV-ának, de lehet, hogy — a Pápa látogatása után — a Római Katolikus Egyház is csatlakozik idővel. A tagegyházak bizottságokban, az időnként tartott kongresszuson, jelentős segélyszervezet munkájában vesznek részt, olykor állást foglalnak egyházközi, nemzetközi szervezetekben és publikálnak ökumenikus cikkeket, kiadnak (közvetett támogatással) könyveket. Genfben lázas munka folyik, a tagegyházak delegáltjai (köztük nem egy keleti egyház titkos szolgálatának az ügynökei) hosszú éveket töltenek el itt, a vezetők utazásokat is megkockáztatnak. MÉGIS: Genf és nemzeti alközpontjainak együttese a felszín, amely azt a benyomást kelti, hogy van ökumené, holott — ha a gyülekezetek életét országosan vagy világméretben nézzük — nincs ökumené. Mi ennek a felvirágozott csödnök az oka?

Európa első korszakát felülről lefelé, a másodikat (amiben most élünk) az alulról felfelé való építkezés jellemezte és jellemzi. Az Egyházban a felső építménynek kell majd aláereszkednie a már ökumenikussá fejlődött "alsóbb" rétegébe, a gyülekezetek szeretetközösségébe. A hierarchiának ajánlom Bemerítő Johannán (Keresztelő János) elhatározását: "NEKI (t.i. Krisztusnak) növekednie kell, nekem pedig kisebbé lennem!" (Jn 3,30) Minél kisebbé tudunk, akarunk lenni, annál kevésbé takarjuk el Krisztus változatlanul grandiózus alakját, s minél kevésbé takarjuk el Őt a mi díszlet-nagyságunkkal, annál inkább hiszi el a világ, hogy az Atya Őt küldte el számunkra. A világ annál boldogabb lesz, minél mélyebben hiszi, hogy Jézust az Atya küldte el, — éppen ezért: a mi kisebbségünkben van elrejtve isteni nagyobbulásunk. Dialektika ez, de hisz' az egész élet dialektika. S az is dialektika, hogy minél ökumenikusabb egy-egy katolikus, orthodox, protestáns, izráeli, kisegyházi közösség, annál szilárdabban, belső és külterjesebben lesz katolikus, orthodox, protestáns, kisegyházi vagy izráeli, viszont minél inkább beleszigetelődik önmagába, annál inkább enerválódik, összezsugorodik, áporodottan taszít s válik halálnak szánt, bűzös üreggé. A dekoráció a bomlást, az ellenkező látszatot eltakarja ugyan, de csak ideig-óráig, mert a dekoráció is — véges.

DÉVÉNY ISTVÁN

Korunk eretnekségei

Alig követhető az a könyváradat, amely ma „eretnekséget” hirdet, vagy éppen támad. Kissé szelídebb ez a könyvvita, mint az inkvizíció volt néhány évszázaddal ezelőtt. A lelkek meghódítására való törekvés azonban annál erőteljesebben működik. A tévtanokkal szemben csak egyet lehet tenni, leleplezni őket. Hogy az „evangéliumi” hit kezdet óta veszélyben volt, tanúskodik erről János apostol, aki keményen megbélyegzi a másként gondolkodókat: „Sok hamis tanító lépett fel a világban, aki nem vallja, hogy Jézus Krisztus eljött testben. Az ilyen: hamis tanító és antikrisztus...” (2Jn 7) Kétezer esztendő egyháztörténetéből hosszú listát lehetne összeállítani azokból a mozgalmakból, tanításokból, amelyek veszélyeztették a hitigazságokat, de arról is, hogy évszázadok (néha évtizedek) múltán hogyan kellett a tanítóhivatalnak visszakozz!-t rendelnie egy-egy kényes kérdésben. Erre csak egyetlen példa: Aquinói Tamásnak jónéhány egyházilag megbélyegzett tétele ötven évvel halála után — a szenttéavatás évében (1323) — került le a listáról.

„Nem tünde tan”

A hitet, erkölcsöt — tehát keresztény életstílust — veszélyeztető kijelentések létezését nem lehet tagadni. Az irányelvekhez, a hittételekhez való hűség, ezzel kapcsolatban az elvektől való eltérés mindig neuralgikus pontja volt az egyháznak. A tiszta szívvel való ragaszkodásnak szép példáját adta Sík Sándor, piarista költő, aki hitvallásos versében ezt írta: „Hiszek, és hitem súlyos és kemény. Nem tünde tan, nem pille vélemény. Nincs benne így-úgy, bárcsak és talán: Igen és nem, kereken magyarán. Semmi csürés és semmi csavarás, ínyeskedés és köntörfalazás:

Hiszem és vallom, szeretem és élem, Amit az egyház hinni ad elébem. Ebben a hitben élek és halok: Katolikus vagyok. (Válogatott költemények. Budapest, Vigília, 1989. 180–182.o. „Hiszek” című vers.)

Leleplezésről szóltunk, s itt érdemes megemlítenünk egy könyvet, amelyet harminc évvel ezelőtt teológusok írtak, hogy hozzájáruljanak a „szellemek megkülönböztetéséhez” (Häresien der Zeit: Ein Buch zur Unterscheidung der Geister. Szerk.: Anton Böhm. Freiburg–Basel–Wien, Herder, 1961. 439 o.). A kor eretnekségeiről akartak beszélni, s így joggal kérdezhetjük: érvényes még ma is, amit akkor írtak a kétségbeesésbe való menekülésről, a korlátlan kevélységről, az irracionális hódításairól, a dialektikus materializmusról, a túlértékelt technikáról, a mágia és okkultizmus előretöréséről, a közeli világvég várásáról? Nehéz erről mérleget készíteni. Mint látni fogjuk, némelyik ezek közül eltűnt, némelyik megerősödve tovább él a mai korban is. Időnként, mondjuk harminc évenként, körül lehetne nézni, s megírni újból a „Kor eretnekségeit, segítségül a szellemek megkülönböztetéséhez”.

Nem könnyű feladat, harminc évvel ezelőtt sem volt könnyű — ezt érzem ki *Karl Rahner* tanulmányából, amely az említett kötet élén áll „Mi az eretnekség?” kérdőjeles címmel.

A megváltozott szellemi atmoszféráról beszél, s arról, hogy ez a légkör mennyire befolyásolja a hithez való közeledést. Régen lényegében mindent tudhatott az ember, ami egyáltalán tudható volt. Az „univerzitások” (az egyetemek) a tudás „univerzumát” közölték, aki ide nem jutott be, annak életében fel sem merült az, ami több, még kevésbé az, ami más. Ma viszont a tudható és valóban tudott dolgok között óriási szakadék tátong, s a tudható ezernyi hajszaléren át, szinte mindenkire eltérő „vegyületeként” érkezik. „Ennek az alaktalan tudástömegnek iszonyú hatása van a mindennapi életre — ugyanakkor keverék marad az egész: a tudomány valós eredményei összevegyülnek a különböző ideológiákkal, hipotézisekkel, álmodozó kívánságokkal, utópiákkal, sötét emberi gondolatokkal, egyoldalú véleményekkel.” Föl sem lehet mérni, mekkora

szellemi bombázásnak vannak kitéve az emberek, köztük a keresztények is.

A mai eretnokségek legtöbbje ezért rejtett formában jelentkezik: a hittel „bújócskáznak” az eltérő nézetek, vélemények. „A rejtett eretnokségek baktériumainak és vírusainak ma mindenki ki van szolgáltatva.” Csak az evangéliumi ígéretre támaszkodva állíthatjuk — s biztosan remélhetjük — hogy az egyház egésze megőrzi magát ezektől a veszélyektől, fertőzésektől.

Az egyházi tanítóhivatal megszokott eszközeivel nem sokat tehet — hangsúlyozza Rahner. „Nagy kísértés, hogy egy-egy törekvést, egy-egy 'eretnek' véleményt tekintélyi alapon fojtson el, anélkül, hogy a dolog lényegét érintené... Annak a kísértésnek van kitéve, hogy egyszerűnek tűnő adminisztratív lépéseket tegyen (könyveket tiltson meg, gyanúsnak érzett teológiai tanárokat távolítson el stb.), de igazi tanító tette már nem tud vállalkozni.” A rejtett — Rahner megfogalmazásában „kriptogám” — eretnokségekkel szemben azonban csak úgy lehet védekezni, ha a tanítást újból és újból megfogalmazzuk, kapcsolatba hozzuk a mai gondolkodással. Nem újat kell mondani, hanem újszerűen, csak így remélhetjük, hogy a szellemi őserdőben élő hívek rátaláljanak a kivezető útra. A hívek nem hit-parancsra, hanem hit-eligazításra várnak. Parancsokkal, rendelkezésekkel nem lehet messzire jutni, már csak azért sem, mert nem lehet ezer parancsot adni a rejtett eretnokségek ezer változatára.

Amit Rahner röviddel a zsinat előtt írt, érvényes a zsinat után is. Itt van például a „válogatás eretnoksége”. Ezt a fogalmat *Hermann Pottmeyer*, bochumi teológiai tanár vezette be. A zsinati dokumentumokról van szó, arról, hogyan válogatnak ma sokan a mondatok, kijelentések között. „A dokumentumok értelmezésében két, egymással ellentétes értelmező stílus alakult ki. Az egyik 'stílusban' a zsinati többség által fogalmazott új kezdeményezések élnek csupán, a másik 'stílus' pedig csak azokra a kijelentésekre figyel, amelyek a kisebbség hatására kerültek be a dokumentumokba, s amelyek a zsinat előtti teológiát tükrözik vissza. Módszerbeli egyezés abban található, hogy

mindkettő válogat.” Itt vagyunk a „progresszív” és „konzervatív” megkülönböztetésnél. Hogy ez utóbbi egyre erősödő mozgalmat jelöl, arról tanúskodik a „fundamentalistákról” szóló egyre növekvő irodalom.

Katolikus fundamentalizmus

Wolfgang Beinert — aki Regensburgban Ratzinger bíboros utóda — a dogmatika és dogmatörténet professzora, három munkatársával együtt dolgozta fel a „katolikus fundamentalizmus” mai problémáját (az „egyre növekvő irodalomból” csak ezt emelem ki), de hozzávette *Hans Urs von Balthasar* szinte utolsó írását is a katolikus integralizmus veszélyéről (*„Katholischer” Fundamentalismus: häretische Gruppen in der Kirche?* Szerk.: Wolfgang Beinert. Regensburg, Pustet Verlag, 1991. 176 o.).

A fundamentalisták szerint — írja Beinert — „a II. vatikáni zsinaton a modernizmus szelleme tört be az egyházba, s ezzel a szellemmel együtt korunk istentelenségének különböző áramlatai”. Az ősökhez hűséges hívőnek a zsinat előtti időszaknál meg kell torpannia, mert ami ott és azóta történt, az a „gonosz műve”. Rosszat lehetett már sejteni, mondják, amikor XXIII. János pápa „aggiornamento”-ról, a jelenkorhoz való közeledésről beszélt.

Mi a fundamentalizmus és mivel magyarázható vonzóereje? „Ez a mozgalom szemberfordul a modern világ kihívásaival. A mai szellemiség az embert felnőttnek, érettnek, szabad döntésre képes egyénnek, ezért felelősnek tartja. A fundamentalizmus azonban lezárt és biztonságot nyújtó életformát kínál, körülhatárolja a gondolkodást. Ez a 'zárt kert' úgy jön létre, hogy a történelem menetét egy pontnál megállítják, csak válogatva fogadják el azt, ami azóta történt. Így aztán mindenre kész válaszuk van, indoklással nem tartoznak senkinek sem. Ezen az alapon igényt tartanak teljes és maradéktalan lelki, szellemi —sőt adott esetben politikai — uralomra is.”

Hogy ez nem belemagyarázás, egy 25 oldalas dokumentáció igazolja (az *Opus Dei*, az *Engelwerk* és a *Lefebvre-közösség* könyveiből, brosúráiból, prédikációiból). Idé-

zetgyűjtemény ez, ahol ellenőrizni lehet a fundamentalista alapállást: katekizmuszerű kérdés–felelt a tanítási mód, erődítményt építenek régen elhangzott kijelentésekből újkori „fertőzések” ellen, Jézus ügyében harcban állnak a sátánnal. Az egyháztörténetből kiemelik és túlértékelik az eretnekek elleni erőszakot, az inkvizíciót és a keresztes háborúkat. Akik másként gondolkodnak, azok „a szabadkőművesek és zsidók áldozatai”; „mi vagyunk a kiválasztottak”, „mi őrizzük egyedül Krisztus igaz egyházát”. A mozgalmak élén Istentől választott vezetők állnak, velük szemben néma engedelmességet kell tanúsítani... Kell ehhez kommentár?

Végül néhány idézet Hans Urs von Balthasar „végrendeletéből” (röviddel 1988-ban bekövetkezett halála előtt írta): Az integralisták — így nevezi ő a fundamentalistákat — számára „a hagyomány egyenlő a betűvel. Nem ismerik fel, hogy a lélek nélküli betű öl, hogy a hagyomány azt jelenti, hogy az Ige él, újból és újból megjelenik, s imádkozva és elmélkedve kell keresni mai jelentkezését. Az integralisták a határvonalat általában ott húzzák meg, ahol fiatalkorban befejezték hitük tanulását. Kényelmes dolog ez, (jó magunkat kipihenni ezen a biztos párnán’) így meglehet menekülni minden komoly jelenkori erőfeszítéstől. Oskonzervatív nemzedékek szívesen olvassák a hagyománybiztos (tűzbiztos) nyomdatermékeket. Ők mindig mindent jobban tudnak, képtelenek a dialógusra.” Az igazi, katolikus értelemben vett hagyomány azonban „nem olyan, mint amikor építkezésnél sorbanállnak, s egymásnak adogatják a köveket. Szívvel–lélekkel kell továbbadni a kincseket, abban a tudatban, hogy élő–eleven isteni ajándékról van szó, nem holt dologról, nem ősidők óta kész formulákba foglalt igazságokról.” Az integralisták azonban tovább élnek, hirdetik, hogy csak a múlt által épített erődítményekben lehet lakni, szabadságukat átadják a „várparancsnoknak”, s megbélyegeznek mindenkit — pápát, püspököket, papokat, laikusokat, teológusokat — akik az evangéliumi örökséget a mai problémákkal akarják szembesíteni.

Mindez ártalmatlan mozgalomnak tűnik, ha a mai egyházra tekintünk. Az egyetemes egyházat viszont mi, európaiak, európai színekben látjuk. Hogy másutt nagyobb baj van, az szinte véletlenszerűen jut tudomásunkra. A napokban került kezembe egy tanulmány a dél-amerikai vallási helyzetről (*Elisabeth Rohr, Die Zerstörung kultureller Symbolgefüge: über den Einfluss protestantisch-fundamentalistischer Sekten in Lateinamerika und die Zukunft des indianischen Lebensentwurfs. München, Eberhard Verlag, 1990*). „Latinamerika vallásos földrész”, kezdi beszámolóját, s hozzáfűzi: „Vallásos, abban az átfogó értelemben, hogy a katolikus hit az az egyetlen kulturális életjelenség, amely a latin-amerikaiakat politikai határon és különbségeken túl összeköti.” Az egyháznak ez a kulturális monopóliuma azonban lassan szűnőben van. Ha az utóbbi évek mozgásiránya megmarad, „akkor néhány éven belül protestáns-fundamentalista szektához fog tartozni a földrész lakosságának több mint negyedrésze”. Ez viszont azt is jelenti, hogy — amint a könyv címe is jelzi — a töredékeiben megőrzött, minden korai erőszakos térítés ellenére megmaradt ősi vallásos szimbólumvilág is darabokra törik. Amit a katolikusok meghagytak, azt a fundamentalista szekták eltörlik, „az indiánok életformája el fog tűnni”. Ennyit a fundamentalizmusról.

New Age

A másik véglet viszont éppen Európában és az Egyesült Államokban jelentkezik egyre intenzívebb erővel. Ha a fundamentalizmusnak a múlt a menedéke, ezt az újat a jövő tartja megigézve. Nevezük New Age-nek, új-korszak-mozgalomnak: a „vízöntő” jegyébe fordul át a naprendszer, kikerül az utóbbi két évezredet jellemző „halak” jegyének korszakából. Ezzel már jeleztük, hogy különös figyelmet szentelnek a csillagok állásának, tehát meglehetősen irracionális a beállítottságuk.

Irodalmuk alig áttekinthető, vonzóerejük egyre növekszik. A sok leírás és magyarázat közül két kritikus — de józanul mérlegelő — könyvre szeretném felhívni a figyel-

met. Az első az előbb említett jelzöt veszi célba: „újra élvezik azt, ami irracionális” (Ulli Olvedi, *Die neue Lust am Irrationalen: Chancen und Fallen der New-Age-Bewegung*. Freiburg–Basel–Wien, Herder, 1988. 159 o.). A könyv alcíme jelzi, hogy valamiféle „esélyt” azért megsza-
vaz a mozgalom prófétáinak. „Ha a New-Age-mozgalom véleményének 90 százalékát nem védelmezné gögös-kevényen, s némi szerénységről tenne tanúságot, akkor a maradék 10 százaléknyi inspiráció nem kis nyereséget jelentene világunk számára.”

Nézzük meg előbb a gyanús kilencvenet. Lázadásból született, a túlságosan racionálisnak, elvontan tudományosnak, technikailag berendezkedett, túlorganizált modern társadalommal szemben. Tiltakoznak az ellen is, hogy az életet a birtoklás és a karrier vágya határozza meg. Évtizedekkel ezelőtt ez volt a diagnózisuk, utána megjelentek a terápia, a gyógyítás „eszközei”: csillagióslás (asztrológia), tarot-kártyavetéssel a jövő fürkészése, a kínai I-Ging segítségével végzett jövendölések. Megjelentek a varázsló-orvosok, a mágusok, csoportvezéreként a guruk. Újjáéledt a reinkarnáció, az újjászületés hite. Szervezik a keleti inspirációjú elmélkedő kurzusokat, beáramlik a jógik tudománya. Okkultista, ezotérikus könyvek serege jelenik meg, s talál vevőkre, olvasókra (a könyvtárban, ahol dolgozom, a szakkatalógusnak ezen címszavait jelző kartonok már megszürkültek a sok keresgélés, lapozgatás nyomán).

Mi lehet jó az irracionális lélekrétegek lázadásában? Ulli Olvedi szerint a háttérben sokszor a „transzcendens dimenziók” utáni vágyódás él: kevésnek tartják a technikai világhódítást, elégedetlenek a gyakorlati materializmussal, maradandóbb emberi értékek után vágyódnak. „Ezt a tíz százalék értéket nem kellene lebecsülnünk”, még akkor sem, ha a gondolkodó (racionális) ember megretten az új sámánok hatalmaskodásától, s visszariad a bombasztikus szavaktól, mint amilyen pl. az „aura-sugárzás”, „sziderikus erők”, „transzcendentál energia”, „asztrál utazás” stb.

A pozitívnak érzett háttérbe az utóbbi időben a kereszténység felől is sokan akarnak betörni, látván, hogy a New-Age-mozgalom (pontosabban az egymástól független mozgalmak serege) milyen erővel hódít, s vonz magához rengeteg fiatal. Ilyen összehasonlító elemzésre vállalkozott többek között *Günther Schiwy* (*Der Geist des Neuen Zeitalters: New-Age-Spiritualität und Christentum*. München, Kösel Verlag, 1987. 117 o.).

„Az Úr lelke betölti a földkerekséget” — olvassuk a Bölcsesség könyvében (1,7), de ez „az emberiség mai kritikus helyzetére tekintve gúnynak tűnik”: az atomfegyverek óriási arzenálja, a radioaktív szennyeződés ténye, a környezet szennyeződése, a légkör felmelegedése, az ózon-réteg vékonyodása, a nyersanyagok lassú felemésztése, a föld népességének alig követhető növekedése (évente mintegy százmillió) mind megannyi figyelmeztetés. Naponta érkező katasztrófa hírek egész nemzedékeket töltenek meg félelemmel, rettegéssel. Ezek között „arat” a New-Age-mozgalom, mert reményt, bizakodást sugároz, ugyanakkor erőteljesen mozgósítja a lélek „sötétebb” erőit, mozgósítja az új idők prófétái által. A jezsuita Schiwy kérdések özönével bombázza olvasóit. „Nem jelent ez kihívást a vallások, elsősorban a kereszténység számára? Nem arról van szó, hogy a New-Age-mozgalom követői máris elfoglalták a kereszténység helyét? Nem kell ezt a mozgalmat az új idők avantgardista vallásának tartanunk, mint ahogy az antik világ végén a kereszténység jelentkezett? Versengésre kerül majd sor a New-Age-hívek és a kereszténység között? Nem lehetne a mozgalom követőit 'anonim keresztényeknek' neveznünk (Karl Rahner szavaival), akik kereszténységüknek nincsenek tudatában, de új utakon járva sokkal erősebben képviselik a kereszténységet? Vajon azt a 'szelid összeesküvést, amelyről *Marilyn Ferguson* könyvcíme beszél, s 'a vízöntő jegyében történő személyi és társadalmi átalakulást' hirdeti, nem kellene a Lélek 'összeesküvésének' tartanunk, mert prófétákat és misztikusokat nélkülöző egyházakon kívül ad indítást, 'ott tud fújni (új szelekkel), ahol akar'?...”

Kérdések, amelyekre ma alig lehet választ adni. Ha figyelmünket túlságosan a csillagjósokra, spiritisztákra, kártyavetőkre, kábítószerrel felizgatott prófétákra, halottlátókra, lelki diktátorokra, keleti vallásokért rajongókra irányítjuk, akkor inkább „sötét babonára”, s nem a Lélek működésére gondolunk, s a New-Age-mozgalmat veszélyes valláspótléknak, s nem Istennel kapcsolatot kereső igazi vallásnak tartjuk. Mégis, nagyon óvatosan, de joggal idézhetjük *II. János Pál* pápát, aki 1986-ban kiadott „szentlelkes” körlevelében (*Dominum et vivificantem*) nyitottan tekint a mai világra: „Az egyház feleletet ad azokra a mélyen rejtőző vágyakra, amelyek a ma élő emberek szívében élnek. E segítség által fedezzék fel újra Istent, a transzcendens létezőt, végtelen szellemet, akiről Jézus beszélt a szamariai asszonynak, így ismerjék fel, hogy őt lélekben és igazságban kell imádni. Az egyház segítségével éledjen újra a remény, hogy Isten a szeretet titkának hordozója, így gyűjtsenek erőt az 'új teremtéshez'. Igen, elsősorban arról van szó, aki az életet ajándékozza nekünk. Az egyház arra érzi magát hivatottnak, hogy a Szentlelket hirdesse, amikor az emberiség nagy családja a Krisztus utáni második évezredhez közeledik.”

Új teremtésről, Isten újra való felfedezéséről beszélt a pápa, s ez látszólag közel áll — legalább megnevezésben — az új korszakhoz. Még a pontos korszakmegjelölés sem hiányzik. Mégis: Günther Schiwy is jól tudja, hogy itt ropant óvatosan kell bánni a tekintélyi érvvel. Jelen pillanatban a New-Age-mozgalom mérhetetlenül messze áll attól, amit az üdvösség történetéről tudunk és hiszünk. A feladat inkább az, hogy a kicsit (néha nagyon) „babonás-irracionális” felszín alatt észrevegyük a rejtett energiákat, vágyakat, óhajokat, igényeket. „Jó lenne, ha az egyházi vezetés, a teológusok és hívek serege észrevenné azt a kihívást, amely a New-Age-mozgalomból érkezik hozzá.”

Ez nem utolsó sorban úgy történhet, hogy saját történetünkben és a teljesebb európai szellemtörténetben nézünk körül. Erre a feladatra vállalkozott többek között *Michael Frensch*, aki egy „olvasókönyvben” az ezoterikus megismerés tanúiból közöl válogatást (*Lust an der Er-*

kenntnis: Esoterik, von der Antike bis zur Gegenwart. Ein Lesebuch. München–Zürich, Piper, 1991. 447 o.). Kétezer esztendő „fesztségében” nem hiányoznak keresztény teológusok és misztikusok sem, pl. Origenes, Areopagita Dénes, Eckhart Mester, Keresztes Szent János... „Egyre többen vannak ma azok — írja Frensch az előszóban — akik az élet értelmét kutatják, de kielégítő feleletet nem kapnak sem az akadémiai magasságú tudományos megismerésekben és magyarázatokban, sem a nagy vallások hittételeiben és hagyományaiban. A lélek idegennek érzi magát abban a világban, amely egy ’ősbumból’ indult ki, atomok és molekulák véletlen kombinációja alakította ki mai formáját, majd entrópia vagy bármi más ok miatt visszatér a semmibe. A származáselmélet, vagy az örökléstan törvényei nem fedik fel az ember igazi lényegét. Az egzakt tudományok felismerései, bizonyítékai és hipotézisei ugyanakkor ellentétben állnak a hagyományos teremtéstanal, s a vallások által hirdetett isteni származású emberképpel. A tudományok diadalmenete a nagy vallásokat olyan kérdésekkel szembesítik, amelyekre a hittételek pusztán dogmatikus ismétlésével nem adnak feleletet... A felelet nélkül maradt emberek ezért egyre nagyobb számban távolodnak el ezektől a vallásoktól.”

Itt nyílik kapu az „ezotérikus” megismerés számára, s ma ide menekülnek sokan. Arra az emberi képességre kell számítani — s hivatkoznak Püthagorasztól kezdve napjainkig kiváló képviselőkre —, amely eligazító igazságok birtokába jut, de nem a kinyilatkoztatásra támaszkodó hit, nem a bizonyítékokat felsoroló tudomány által, hanem „valahol a kettő között”. Ez a gnosztikusok és misztikusok világa. Egyetlen (de rendkívül nagy) veszélye csupán az, ha egyedülinek hirdeti önmagát, s a vallást is, a tudományt is ki akarja söpörni az emberi életből. Ha nyitott marad, akkor miért ne lehetne értékelni az „ezotérikus”, tehát befelé tekintő, befelé vizsgáló, belül, a lélekben kutató, a világnak rejtett arculatát kereső emberi törekvést? *Karl Rahner* figyelmeztet bennünket: „A jövő kereszténysége vagy misztikusan nyitott lesz, vagy elveszíti erejét.”

Vétó az „Opus Dei” felértékelése ellen¹

1992 májusában avatják boldoggá Josémária Escrivá de Balaguert². Katolikus pasztorálteológusok és –teológák kötelezve érezzük magunkat arra, hogy ezügyben állást foglaljunk.

Anélkül, hogy a boldoggá avatásokat túl akarnánk értékelni, tudjuk, hogy a példaképek milyen fontosak a hit továbbadásában.

Véleményünk nem érinti az 1975-ben megboldogult mrsg. Escrivá személyét, csak annak példaértékét, amelyet a boldoggá avatási előkészület keretében a Szenté- és Boldoggá-avatási Ügyek római kongregációja megállapított és kitűzött.

Escrivá műveinek, különösen „Az Út”³ c. 999 pontot tartalmazó programadó írásának Isten-, egyház-, világ- és emberképe véleményünk szerint jelentős teológiai rendkívül leegyszerűsítő és hátráltatja a korszerű evangelizációt.

A nagytekintélyű teológus Hans Urs von Balthasar – akit egyházi érdemei elismerésül II. János Pál pápa bíborossá nevezett ki – már 1963-ban kritizálta „Az Út” tartalmi és nyelvi szempontból militáns és szuggesztív felhívásait.⁴ Felemelte óvó szavát az Escrivá által képviselt bekebelező és intoleráns dogmatizmus ellen és az általa alapított „Opus Dei” társaságot „az egyház legerősebb integrista hatalmi lobbyának” nevezte. 1988-ban Balthasar újra megismételte fenti óvását. A legutóbbi időben pedig több németajkú teológus rendkívüli kritikákkal illette azt,

1 Az „Opus Dei” felértékelése veszélyezteti az egyház egységét – a Németajkú Pasztorálteológusok Konferenciája Tanácsának állásfoglalása Josémária Escrivá de Balaguer, az „Opus Dei” alapítójának közelgő boldoggá avatásáról; 1991. november 30.

2 Életművéről ld. Budapest, Ecclesia, 1991. – szerk.

3 Magyarul Budapest, Szent István Társulat, 1991. – szerk.

4 Wort und Wahrheit 18 (1963) 737–744, itt 742.

ahogyan Escrivé mentalitása és lelkiisége az „Opus Dei”-ben érvényesül.

A társadalom és az egyház jövője lényegében azon múlik, hogy mennyire sikerül az egyházon belül teret engedni az emberi méltóság, tolerancia és párbeszédkésztség, igazságosság és kiengesztelődés keresztény értékeinek és ezeket a keresztény erényeket mennyire sikerül megvalósítani.

Az ezekkel ellenkező, megosztó és kirekesztő gondolkodási és cselekvési iránynak az alapító boldoggá avatásával szándékolt támogatását és vallási példaképpé emelését nyugtalanító, egyházpolitikai és lelkipásztori szempontból is veszélyes döntésnek tartjuk.

Ezzel az igen sietősen intézett boldoggáavatási folyamattal szemben általános és egyöntetű helyeslésnek örvendett német nyelvterületen a következő személyek szentté ill. boldoggá avatásának előkészülete: Maximilian Kolbe, Edith Stein, Adolf Kolping, Rupert Mayer, Ulrika Nisch. E szentek és boldogok műve ugyanis sokoldalúan tanuskodik a keresztény szolgálatról és Jézus Krisztus követéséről, mint az Isten országáért végzett munkáról.

Benyomásunk szerint az „Opus Dei” alapítójának boldoggá avatása az egyházban egy vitatott és átláthatatlan hatalmi szövetséget támogat és elhanyagolja a sokféleség érvényét fentartani hivatott pásztori szolgálatot.

Hans Küng magyarul¹

Hans Küng német, s túlzás nélkül mondhatjuk, hogy nemzetközi olvasóközönsége háromévtized alatt hozzászólt a hat-hétszázoldalas, vaskos művekhez. Néha azonban meglepi olvasóit vékonyabb „könyvecskékkel”. Ezek egyike az 1975-ben megjelent „20 tétel a keresztény létformáról” (20 Thesen zum Christsein). Hogy ezt sem lehet könnyen venni, azt a német kiadás előszavában jelezte: „A szerző húsz tételben foglalta össze, amit a mai kor keresztényei számára szükségesnek tartott. A nagyobb könyv tanulmányozását ez természetesen nem helyettesíti.” A nagyobb könyv, amelyről itt szó van, az egy évvel korábban megjelent 670 oldalas „Christ sein”, amely a mai szellemi és vallási áramlatok pergőtüzébe állította a kereszténységet, s részletekben mutatta be, hogy mit tart a szerző fontosnak a mai kor keresztényei számára (csak az utalásokkal és kiegészítő irodalomjegyzékkel bőségesen „illusztrált” rész közel nyolcvan oldalt tesz ki). Provokatív írás volt, előkészítette az öt évvel később Rómában kimondott tanítási tilalmat. Mégis, keresztény életünk tartozéka lehet a merész vállalkozás, akár azzal, hogy valaki lefordítja, akár (önmaga számára) azzal, hogy elolvassa.

Ennek magyar fordítása még várat magára, de a „20 tétel” néhány évvel ezelőtt megjelent. A két magyar fordító, Bányay Geyza és Rimler Iván tanúságot tett arról, hogy a magyar nyelv fordulatosan és teológiai szempontból hűségesen tudja visszaadni a veretes német szöveget. Vajon nem rendelkeznek azzal a szellemi (idő) és anyagi (pénz) fedezettel, hogy a „nagy mű” is megjelenhessen magyarul? Így a „20 tétel” kissé vezényszavasnak tűnő világa után mélyebb vizekre lehetne evezni. Hogy Küng kihívást jelent, azt senki sem tagadja. A Jelenések

1 Hans Küng, *Ki a keresztény?* Ford. dr. Bányay Geyza és dr. Rimler Iván. Wien, Eola Verlag, 1984. 51 o.

Könyve szerint viszont csak az a baj, ha valaki se nem hideg, se nem meleg, hanem langyos. Korunk kereszténységének ezért ma az lenne igazi veszélye, ha magától értetődő magabiztossággal élnénk a világban.

Küng azonban annak is örült, hogy a „kis könyvecske” megjelenhetett magyarul. Még egy mondat a német előszóból: „Induljanak útnak ezek a tételek. A könyv megjelenését nem tudták meggátolni azok, akik mindenütt eretnokségek után szimatolnak. Nyújtsanak ezért segítséget azoknak, akik ma nem csupán jobb keresztény tanítás után vágyódnak, hanem szeretnének jobb keresztények lenni.”

OLVASÓINK LEVELEIBŐL

Lapjuk irányvonalával nem mindig értek egyet, de témáik aggasztó korszerűsége és bátor tárgyalásmódja — hiszen egyházunk jövőjéről (és az emberiség sorsáról) van szó — feltétlenül jó és hasznos. Munkájukra Isten áldását kérem.

Sz.L. Budapest

Igen nagy mulasztásomat próbálom most valamiképpen rendbehozni, ugyanis az Egyházforum előfizetési díját csak most fizettem be. Kérem, hogy a következő évre is küldjenek az előfizetési díjról csekket.

A megtévesztő látszat ellenére számomra igen fontos ez a folyóirat, mely a magyar egyházi életben, azt hiszem egyedülálló módon, képvisel egy sokkalta nyitottabb, keresztény európaisághoz méltóbb színvonalat, mint bármi más kiadvány ezen a területen. Isten áldását további munkájukra, mellyel sokak számára érthetőbbé teszik a teológiát és reményt adnak egy gazdagabb, szebb jövőre.

D.K. Budapest

A szerkesztők sokszor érzik, hogy kiadványuk mintegy légüres térben él. Pezsgő, a sokféleséget elismerő és támogató magyar egyházat szeretnénk, s örvendünk, ha erre olvasóink rásejtenek. Köszönjük a lehető legjobb kívánságot: Isten áldását.

* * *

Augusztus derekán végleg hazaköltözöm a Pasaréten vett házukba, ... Sok a tennivaló. Össze kellene hangolni a folyóiratok tevékenységét is. ... Figyelem az Egyházforumot, a könyvkiadástokat is. Azt is mondtam már a katolikus kiadóknak, hogy ezt is jó lenne jobban összehangolni.

Sz.F. Róma

Szerkesztőségünk kezdettől fogva reménykedik és munkálkodik az egyházi sajtótermékek közötti szolidáris autonómia megteremtésén. Ha néha le is hangolódunk, az összhangot tovább szorgalmazzuk.

Az Egyházfórum folyóiratai és Könyvei az alábbi Könyvesboltokban vásárolhatók meg.

<p>1. Szent István Társulat
1053 Budapest,
Kossuth Lajos u. 1.
7400 Kaposvár,
Irányi Dániel u. 2.</p> <p>2. Szent Gellért Könyvesbolt
1082 Budapest
Üllői út 82.
(üzletek háza)
6720 Szeged
Aradi vértanúk tere 2.</p> <p>3. Magyar Róma Könyv-
és Kegytárgykereskedés
2500 Esztergom
Petőfi S. u. 11.</p> <p>4. Rekviem Könyv-
és Kegytárgykereskedés
4400 Nyíregyháza,
Pazonyi u. 3.</p> <p>5. KORDA üzlet
6000 Kecskemét,
Trombita u. 6.</p> <p>6. Salve Kereskedelmi Kft.
7100 Szekszárd
Arany J. u. 12.</p> <p>7. Püski Könyvesbolt
1013 Budapest,
Krisztina krt. 26.
9021 Győr
Alkotmány u. 5.</p> | <p>8. Püspökségi Könyvesbolt
7621 Pécs,
Szent István tér 23.</p> <p>9. Szent Antal Bolt
3300 Eger
Széchenyi u. 5.</p> <p>10. Püspöki Hivatal
Könyvesboltja
9700 Szombathely,
Berzsenyi tér 3.</p> <p>11. KÁNON Könyvesbolt
BÉKÉSCSABA
Pásztor u. 53.</p> <p>12. IRGALMASOK
„Gránátalma” Kegytárgy-
boltja
7021 Pécs
Bem u. 1.</p> <p>13. Terézvárosi templom
Budapest
Nagymező utca</p> <p>14. Bencés Kiadó Mintaboltja
1053 BUDAPEST
V., Ferenciek tere 2.</p> |
|--|---|

HÚSVÉTI KÖNYVAJÁNLATUNK

Gerhard Lohfink:

Jézus utolsó napja (A passió eseményei)

Nem a halálé az utolsó szó (Meditációk)

című könyve megjelent.

A neves tübingeni bibliakutató tudományos igénnyel, ám mégis közérthetően és drámai erővel jeleníti meg Jézus utolsó napját, s a mennybemenetel jelenlétéről az emmauszi találkozás mai lehetőségességéről, az élet és halál értelméről szól – mindenkinek.

88 oldal 120,-Ft

Megrendelhető: Egyházforum 1158 Budapest, Thököly u. 74.

MEGRENDELÉS

Megrendelem Gerhard Lohfink: „Jézus utolsó napja”, és „Nem a halálé az utolsó szó” című könyvét példányban, és kérem az alábbi címre postai úton megküldeni szíveskedjenek.

NÉV:

CÍM:

1992 aláírás

EGYHÁZFÓRUM UTAZÁSI LEHETŐSÉGEK

című utazási katalógusunkban a Nyugat-Európában utazni és pihenni vágyó családoknak kedvező áron, üdülési lehetőséget kínálunk. Választási lehetőség kb. 1000 lakásból. Áraink nagyon kedvezőek! Egy éjszaka egy személynek kategóriától függően 200-600.-Ft-os áron Ft-ban fizetve leköthető. Nagycsaládosoknak kedvezményt adunk.

110 oldal ára: 100.-Ft

Megrendelhető: Egyházfórum 1158 Budapest, Thököly u. 74.

Tel.: 272-2405

MEGRENDELÉS

Megrendelem az Egyházfórum Utazási lehetőségek című katalógusát példányban, és kérem az alábbi címre postai úton megküldeni szíveskedjenek.

NÉV:

CÍM:

1992..... aláírás

Egyházfórum Alapítvány

A zsinati megújulásért

A felelős keresztényekért

Az egyházi párbeszédért

Az Alapítvány célja:

- az Egyházfórum negyedéves periódika megjelentetése,
- az Egyházfórum könyvei sorozat kiadása,
- az egyház életét jelentősen érintő témákról fórumok szervezése.

Az Alapítvány nyitott, magyar és külföldi egyaránt támogathatja. A befizetett összegek az adóalapból levonhatók.

Az Alapítvány az Illyés Alapítvánnyal együttműködve támogatja a határon túli magyarok egyházi megújulását. Magyarországi továbbképzéseket szervez, útiköltség támogatást nyújt, elsőcikkés szerzőknek publikációs lehetőségeket biztosít, külföldi ösztöndíjakat közvetít.

MHB deviza számlaszám:

402-5331-941-31

1133 Budapest, Pozsonyi út 77-79.

MHB Ft. számlaszám:

325-11626

1425 Budapest, Pf. 603.

Es ist allgemein bekannt, dass die profanen Natur- und Geisteswissenschaften eine nicht zu vernachlässigende Rolle spielen können in der Ausbildung einer modernen, gegenwärtige Fragen beantwortenden Theologie und einer zeitgemässen pastoralen Tätigkeit. Es ist deshalb unvermeidbar, dass die guten Beziehungen auf beiden Seiten gepflegt werden, ohne die Absicht, den „Partner“ sich selbst oder sich selbst dem „Partner“ zu unterwerfen: Theologie und Wissenschaften sind zwei Bereiche des geistigen Lebens, sind aber aufeinander angewiesen.

Nummer 17 von *Egyházforum* versucht den Kontakt zwischen Psychologie und Pastoral zu pflegen. Einen ersten Überblick über die Aufgaben und Ergebnisse der Pastoralpsychologie bietet *János Wildmann* in seiner Studie. – *Dieter Funke* berichtet über die überbelasteten Priester und Pastoralassistenten, und versucht die Lösung nicht in einer Analyse der pastoralen Tätigkeit, sondern in der persönlichen Einstellung der Betroffenen zu finden. – Nach vielen Jahrzehnten ist es in Ungarn wiederum möglich geworden, Gefangene als Seelsorger zu besuchen. Ein Hinweis von *István Keve* zeigt hier die Chancen und die Schwierigkeiten. – Eine Art Seelenführung in kleineren Gruppen hat *Barna Barcza* versucht.

Ein bisher unverdautes Problem ist die ungarische Kirchengeschichte und das Verhalten von nicht wenigen Klerikern in den vergangenen Jahrzehnten. Unter dem zusammenfassenden Titel „historische Trauerarbeit“ bringen wir drei Artikel, die den Weg suchen zwischen unbarmherziger Anklage und Verharmlosung *Gilbert Mihályi*, *András Szennay*, *Konrád Szántó*, alle Ordensleute).

Es folgen *Tamás Csapody* mit einem Porträt des Papstes (in Zusammenhang mit seinem letztjährigen Besuch), dann *József Éliás* mit dem zweiten Teil seiner oekumenischen Studie und *István Dévényi* mit einem Überblick über die pastoralpsychologische Literatur, mit einer Zeitschriftenschau, und zuletzt mit einer Ergänzung zum Problem „Häresien“. Zu diesem Thema gehört auch der Protest der *Gesellschaft der deutschsprachigen Pastoraltheologen* gegen eine mögliche Seligsprechung des Gründers der Bewegung „Opus Dei“.